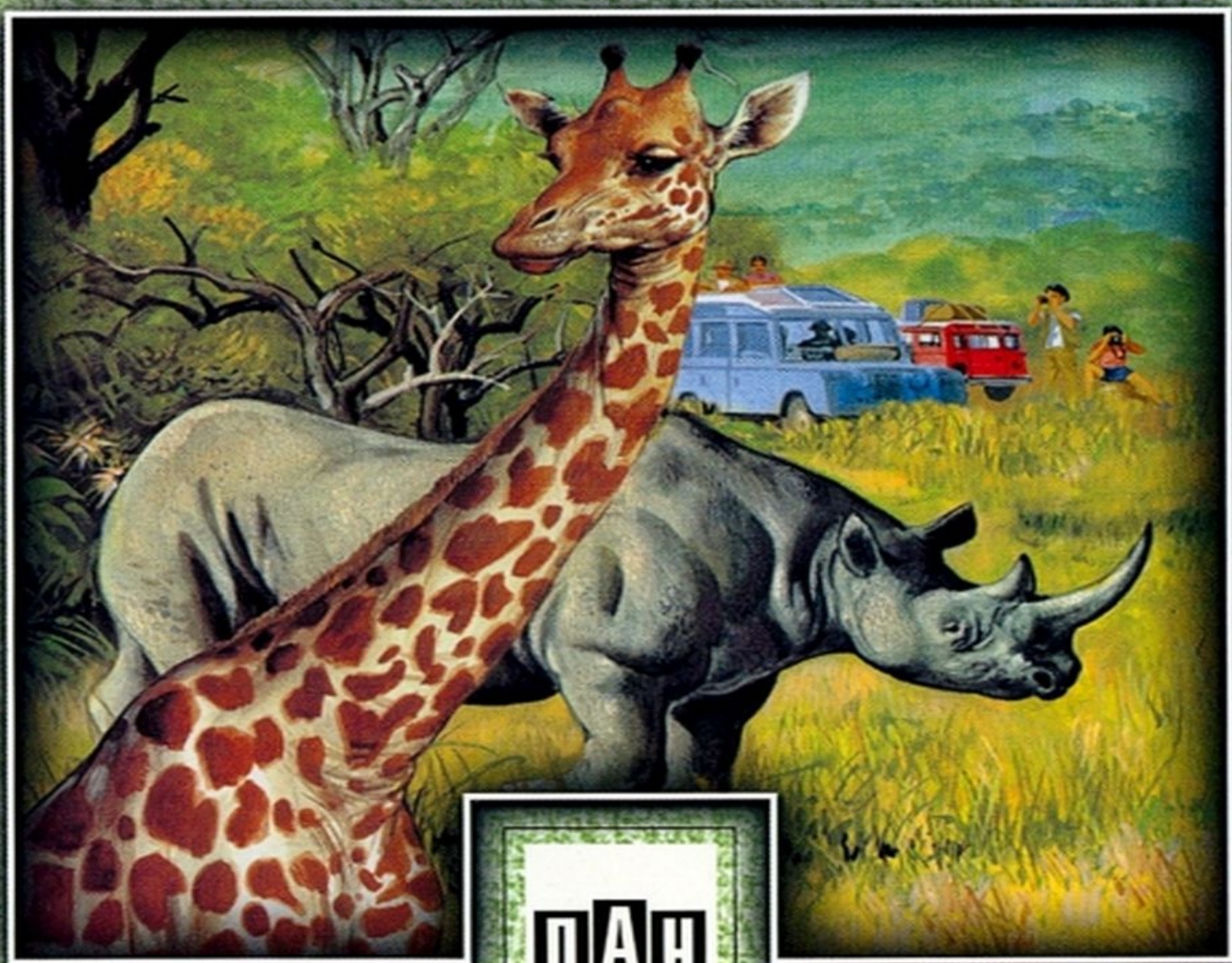

КНИГИ ЗА ЖИВОТНИ

Джералд Даръл
Диви
кинозвезди

ПАН

ДЖЕРАЛД ДАРЪЛ ДИВИ КИНОЗВЕЗДИ

Превод: Владимир Ганев

chitanka.info

В книгата „Диви кинозвезди“ Джералд Даръл описва веселите си приключения, преживени по време на снимките на тринадесетсериен научнопопулярен филм, поръчан от Би Би Си. В продължение на дванадесет месеца телевизионният екип изминава шестдесет и пет хиляди километра от Канада до Панама, от Южна Африка до Великобритания.

„А на онези, които си мислят, че сме имали много екзотични преживявания — пише в предговора на книгата Даръл, — ще кажа: такава пътешествие е наистина очарователно...“

Джералд Даръл (1925–1995) е роден в Индия. Прекарва детството си на гръцкия остров Корфу. През целия си живот организира експедиции в различни части на света за изучаване и събиране на диви животни. Той е най-известният писател — анималист в света.

Посвещава се на Пола, Джонатан и Аластър с обич и уважение

НЯКОЛКО ПРЕДВАРИТЕЛНИ ДУМИ

Неотдавна ми предложиха да напиша „Пълен наръчник на природолюбителя“. Веднага възразих, че който има амбиции да прави „пълен“ наръчник, си търси белята, а за света на природата, където откритията се редуват тъй бързо, че не смогваме да ги опишем, това би било, меко казано, опасно. Реши се да наречем книгата „Природолюбителят“.

Първоначалната идея бе да излезе като кратък справочник само за Британските острови. После някой каза, че е по-добре да бъде за Европа. Друг сладкодумно изтъкна необходимостта от подобно издание за Америка, а трети — че е повече от необходимо за Австралия и Нова Зеландия, за Южна Африка и за разни други райони на север, юг, изток и запад, докато съвсем му изпуснахме края. Много добре разбирах, че не мога едновременно да пиша такава книга и да правя необходимите проучвания. Затова предложих на съпругата ми Лий, вместо да стои само за украшение, да пусне в действие титлата си „кандидат на философските науки“ (неизползвана след женитбата ни) и да поеме изследователската работа по изданието, чийто обем вече застрашаваше да надмине Британската енциклопедия. Тя безропотно се съгласи да разработи плана (трябваше да разпределим материала по екосистеми вместо по отделни страни, някои от които много сложни за работа поради разнородния си биологичен характер). Започна да рови из хиляди книги, да проверява и препроверява с невероятни усилия (нямате представа колко си противоречат учените) и да търси по телефона съвети от разни умни глави.

А след като изсипваше пороя от информация върху бюрото ми, аз трябваше да го преобразявам в онова, което тя малко непочтително нарича моя „цветиста проза“.

Работата продължи около две години и не завърши с развод само заради търпението и снизхождението на Лий. Книгата веднага пожъна успех и ние самодоволно се отпуснахме в креслата с чувство за заслужен отдых. Но всички толкова й се възхищаваха, че неусетно се

съгласихме да снимаме тринадесет — сериен телевизионен филм по нея, който след осемнадесет — месечна работа вече е готов.

За директор на филмовата продукция бе определена Пола Куигли, която наричахме Куигърс. Познавахме Пола от съвместната ни работа по телевизионния филм „Истински Ноев ковчег“ на островите Мавриций и Мадагаскар и я обичахме. Тя е слаба, мъничка, чипоноса като пекинез, с тъмна къдрава коса и с любопитни очи, които променят цвета си син или зелен — в зависимост от дрехата ѝ. Миглите ѝ са изключително дълги, като на жираф. Има много приятен и женствен говор, но умее да рече толкова силно, че може да вземе първа награда на всякакви конкурси по реване. Това се оказа много полезно за работата, понеже бюджетът ни не предвиждаше средства за мегафон или за портативна радиостанция.

Режисьорите бяха двама: Джонатан Харис и Аластър Браун. Първият трябваше да работи върху шест серии, а вторият — върху седем. Аластър имаше вид на педант, понеже сресаната му на път коса беше поопадала и челото му изпъкваше в благородни пропорции. Светлосините му очи излъчваха характерния за Белия рицар^[1] тайнствен блясък, а на устните му почти винаги цъфтеше усмивка. Често държеше главата си килната встрани и бавно я въртеше — тогава приличаше на обесения от картите за врачуване Таро^[2]. Навикът му да говори с половин изречения, между които почти нямаше връзка, ни създаваше доста затруднения. За щастие Пола веднага влизаше в ролята на преводач винаги когато Аластър от силно вълнение започваше да приказва сякаш на патагонски. Джонатан, обратно, беше черноок и някак мрачно красив, като Хийтклиф^[3], с пресипнал глас и с много изискан говор и докато човек доловеше дяволията му хумор, създаваше впечатление на буквояд.

Може да се спори дали идеята за двама режисьори е добра. Вярно, създават жизнерадостна атмосфера и дух на конкуренция, но когато им се даде свобода на действие, изпадат в прекален ентусиазъм. В нашия случай двамата се надпреварваха да ни карат да изпълняваме по-опасни и по-ужасяващи номера. И ако не беше Пола със сестринските си грижи, може би Лий и аз щяхме да се разделим с този свят. Щом режисьорът си науми някаква сцена, нищо не може да го спре, а не му ли вървите по гайдата, набързо ви изкарва некадърник. Отношение, точно изразено от Алфред Хичкок: „Не съм казал, че

актьорите и актрисите са говеда. Казах, че трябва да бъдат третирани като говеда.“ Тъй или иначе, но сега е мой ред да си го върна.

Към рисковете на пътешествието трябва да се прибави и фактът, че Пола, Аластър и Джонатан нямаха нищо общо с естествените науки. Веднага се разбра, че знанията им за заобикалящата ги природа се побират в черупката на яйце, като остава място и за самото яйце. Плод на невероятни усилия беше постижението им да направят разлика — след продължително мислене и с доста голямо напрежение между мишка и жираф, рак и акула, жаба и боа, пеперуда и орел. В хода на работата забелязахме, че горе-долу се ограмотиха, макар и не с особен успех. Все пак това ни насърчи, защото целта на телевизионния филм бе да отвори очите на всички хора по света от девет до деветдесет години и да ги направи природолюбители.

Доволни сме от извършеното, въпреки многото трудности, които трябваше да преодолява всеки от екипа. Ако в началото можехме да си представим какво ни предстои, не съм сигурен, че щяхме да се заловим за тази работа. Но една от радостите в живота е да пътешестваш из света на чужди разноси, нещо, което ме вълнуваше най-много от всички останали, понеже Лий, за разлика от мен виждаше за пръв път повечето места и обекти и аз изпитвах голямо удоволствие от нейното удоволствие.

За да направим тринадесет — сериен филм, в продължение на дванадесет месеца изминахме шестдесет и пет хиляди километра от Канада до Панама, от Южна Африка до Британския север. А на онези, които си мислят, че сме имали много екзотични преживявания, ще кажа: такова пътешествие е наистина очарователно, но да се снима телевизионен филм от тринадесет серии, всяка от които по половин час, е дяволски трудна и много изморителна работа. И ако накрая хората от екипа се разделят като приятели, би било истинско чудо.

---

[1] Герой от книгата на Луис Карол „Алиса в огледалния свят“, който се отличава с мистичен, зловещ поглед. — Бел.пр. ↑

[2] Комплект от седемдесет и две карти, чиито рисунки отразяват моменти от развитието на човека и света според древни египетски предания. С такива карти врачуват професионални гадатели. — Бел.пр.

↑

[3] Демоничен герой от романа на Емили Бронте „Брулени хълмове“. — Бел.пр. ↑

ТЕРМИНИ

В книгата се срещат някои филмови термини. С риск да отежча читателя се опитам да уточня най-често срещаните, за да не претрупам текста с прекалено много обяснения.

1. **Талант.** Лий, аз и всеки друг побъркан дотам, че да приеме ролята на водещ в телевизионен сериен филм.

2. **Близък план.** Лицето запълва целия екран и се виждат ясно следите на дългогодишния безпътен живот. Лий изглежда красива.

3. **Среден план.** Кадърът ви показва от колената нагоре и подчертава опустошителните последици от вкусните ястия и ароматните вина. Лий изглежда стройна, като съвсем тъничка рибка бодливка.

4. **Общ план.** За щастие и двамата почти не се виждаме. Много дървета, планини и други природни забележителности прикриват недостатъците ни.

5. **Панорама.** Камерата ви следи неотклонно отляво на дясно и обратно, докато ходите (или се спъвате), мъчите се да си спомните репликата и внимавате да не омотаете микрофонния кабел в храсталаците.

6. **Варио.** Намирате се на половин километър от камерата и когато най-малко очаквате, тя приближава лицето ви в кадър почти на петдесет сантиметра от нея, за да покаже, че не сте си вчесали брадата или — пак с помощта на разни оптически лещи — че изглеждате много по-изхабен от покварата на живота, отколкото си мислите. Лий, напук на всички, изглежда по-добре от Жаки Онасис^[1] даже след дълга почивка, парна баня и разкошен масаж.

7. **Глас в камера.** Стараете се да гледате в камерата, като че ли е най-добрият ви приятел, и да й говорите нежно, без да забравяте репликите си.

8. **Снимачна треска.** Когато при „глас в камерата“ вместо „Искам да обърнете особено внимание как този бухал...“ казвате. „Искам особено обърнете да внимание бухал този как...“ или друга

подобна нелепост. За нещастие снимачната треска идва на пристъпи, докато най-накрая се уловите, че говорите съвсем несвързано, и отивате да легнете под дървото, за да бъдете обсипан от съпругата си с милувки, а от режисьора — с презрителни погледи.

9. **Бюджет.** Парична сума, грижливо изчислена да бъде винаги недостатъчна за изпълнение на възложената задача.

10. **Косъм във вратичката.** Когато най-последно (след петнадесетия опит) успешно сте завършили снимането на много трудна сцена и кинооператорът каже, че огромна част от „пейзажа“ мистериозно е „влязла“ през „вратата“ на камерата и се налага повторение на сцената, при което изпадате в снимачна треска и забравяте репликата си. Случвало се е разярени таланти и режисьори да прерязват гърлото на кинооператори, допуснали подобна грешка.

---

[1] Съпруга на Джон Кенеди, която след убийството му се омъжва за гръцкия мултимилионер Онасис. — Бел.пр. ↑

ПЪРВИ ЕПИЗОД

Гореща вълна бе легнала върху провансалското градче Ним. Хората изнемогваха и вдишваха жаркия въздух с голямо съмнение, че ще оцелеят. А самият град с широки булеварди и тесни улички, ухаещи на топъл хляб, градска канализация, плодове, зеленчуци и солидно котешко присъствие, проблясваше проснат на припек и „вреше на тих огън“.

В центъра му се намираше голяма римска арена, нещо като царска корона, покрита с корали и измъкната от морето след хиляда години. Каменната ѝ белота отразяваше ослепителния блясък на безмилостните слънчеви лъчи, а в сенките на всяко нейно ъгълче и прозорче се криеха останали без дъх гълъби с отворена човка. От сянка на сянка се влачеха кучета, изплезили езици с проточени до земята лиги. Из чинарите край булевардите неуморно църкаха цикади. В кафенетата сладоледът се топеше в чашите още преди да го поднесат на клиентите. Колко ли градуса показваше термометърът? Достатъчно, за да изпечете вол на пясъка в арената, да сварите яйце в басейните и езерцата на Жарден дьо ла фонтен или да си препечете филия хляб върху керемидите на всяка къща. Поне така ни се струваше. Беше тридесет и осем градуса на сянка и човек имаше усещането, че тялото му е от влажна гума, миризливо и е направо неудобно да се живее в него. Веднъж Сидни Смит^[1] се оплакал, че подобна жегата едва не го принудила да свали мускулите от тялото си и да седне направо на костите си. Можете да си представите как се е чувствал.

Бяхме се заели да разхубавяваме нашата къща, разположена на края на града, където започва сухата като барут Гариг^[2]. Събаряхме стени, претърсвахме керемиди, поправяхме врати. В голямата горещина никак не ни вървеше да спорим и да увещаваме зидари, дърводелци и водопроводчици — всички бяхме замаяни и отпаднали само от усилията да вкарваме горещия въздух в белите си дробове. Точно тогава ни съобщиха, че договорите за телевизионната поредица „Природолюбителят“ са подписани и че работата трябва да започне

незабавно. Първият епизод бе за дивата природа край морския бряг. Искахме да покажем, че крайбрежните скатове и скалните ридове се разпределят на зони, в които живеят различни видове птици.

Казват, че контрастите в живота са хубаво нещо. Е да, и ние преживяхме един контраст. Напуснахме нажежения Ним и жителите му с кресливото им провансалско произношение и отлетяхме за най-северната точка на Великобритания — остров Ънст в Шетланд, където въздухът е мек и приятно топъл като прясно издоено мляко, а говорът на хората — нежен като жужене на земни пчели.

След обичайната бъркотия, от която човек не може да се избави, ако е възложил на познатите до болка пътнически бюра да му уреждат пътуването, изведнъж осъзнахме, че прелитаме над безмълвна пастелнозелена равнина, и след малко кацнахме на летището в по-хладния с няколко градуса Абърдийн. Тук се срещнахме с екипа. Кинооператорът Крис бе нисък, набит и брадат, с поза на всезнайко и приличаше на едно от най-сладките джуджета в чудесния Албум на джуджетата. Брайън, звукооператорът, с черната си къдрава коса и лустросаната си външност изглеждаше по-скоро като банков директор, да кажем, от Пендж или Сърбитън^[3], отколкото на човек, готов да лежи в храсталака и да „улавя“ като магьосник звуците на животинския свят. Доста се стреснах, като видях асистент кинооператора Дейвид, наглед хубав момък. В чакалнята на летището вървеше към нас като пациент от нервна клиника в последния стадий на хорея^[4] но в съвсем тежка форма. Изпаднах в недоумение как са могли да назначат клетото момче за асистент кинооператор, но когато понаближи, разбрах, че се люшка в ритъма на лудешка музика, разнасяща се от джобния му магнетофон „Сони“. Съчувствието ми веднага се изпари.

Абърдийн е прелестен чист град. Къщите му имат някак много тържествен вид, покрити са със сиви плочи по начин, напомнящ прическата на „Бийтълс“. Из улиците лежи от разноцветни рози галят погледа с кадифена мекота и ухаят. Много се зарадвах, че за да пристигнем в определения ден, трябваше да продължим със самолет от Абърдийн до Лъруик — най-южната точка на острова, оттам с автобусче до Ънст, а за „десерт“ ни предстояха две пътувания с ферибот.

Преди всичко бях поразен от багрите. Нежни, меки, зелени или кафяви, сякаш от пастелна рисунка, а облаците — ниски, с цвета на сивите и бледокафявите кичури овча вълна, увиснали по оградите и бодливите храсталаци. Ниските вълнообразни хълмове като че ли бяха покрити със смарагдовозелено кадифе на шоколадово морави петна от разцъфналия пирен. Лютичета и глухарчета позлатяваха живия плет от двете страни на пътя, на места светлееше върболист плакун, а златистожълти перуники, особено във влажните падини, се издигаха като знамена wśród армия от островърхи зелени листа. В паметта ми оживяха спомени от Нова Зеландия, която със своя вълнообразен пуст пейзаж и безлюдни пътища създава същото усещане за откъснатост от света. Някъде пиренът бе изсечен и личеше, че е ваден торф. Торфените кирпичи, клисави и тъмни като ръжен хляб, съхнеха на големи купчини край малките стопански дворове. Стигнахме до нашия мотел край морския бряг. Щом се настанихме, в стаята ни нахълта Джонатан, предвидливо грабнал бутилка „Гленморанжи“^[5] — светложълтия нектар на боговете.

— Така-а! — рече той, след като отпи одобрително глътка. — Утре се изкачваме на белите скали — нос Хърманс, голямата колония на рибояди. После слизаме по урвата...

— Един момент! — прекъснах го аз. — Каква урва? Никой нищо не ми е казвал за урва!

— Обикновена урва — продължи разсеяно Джонатан. — Там се въдят най-различни птици — кайри, тупици, трипръсти чайки и други. Една от най-големите колонии на морски птици в Северното полукълбо.

— Е, и какво за тази урва? — наблегнах аз, за да не се отклоняваме от въпроса.

— Ами нищо, трябва да се спуснем по нея — обясни той. — Иначе няма да можем да снимаме филм за птиците.

— Колко е висока?

— Малко — измънка уклончиво Джонатан.

— Колко?

— Ами около... сто и петдесет — двеста метра — отговори той и като видя гримасата ми, бързо добави: — Слиза се по много удобна пътека. Пазачите постоянно вървят по нея.

— Господин Харис, предупредих ви, че страдам от световъртеж, нали?

— Да.

— Знам, че е съвсем нелепо страдание, но не мога да се избавя от него. Сложа ли нови подметки на обувките си, ходя като замаян най-малко две седмици. Зле си патя от тази болест.

— Съчувствам ти — излъга Джонатан. — Но няма да имаш никакви проблеми. То е от лесно по-лесно — като търкаляне на бъчва по надолнище.

— Не мога да не те поздравя за избора на метафората! — подметнах злъчно.

На другата сутрин, за обща изненада, облаците бяха изчезнали и над нас се ширеше синева почти като средиземноморския небосвод. Джонатан сияеше.

— Великолепен ден за снимки! — възкликна той и ме погледна глуповато през очилата си. — Как се чувстваш?

— Ако искаш да разбереш дали нощес по чудо съм се отървал от виенето на свят, отговорът е отрицателен.

— Не бой се! — малко притеснен каза Джонатан. Честна дума, пътеките са идеални. Постоянно слизат по тях хора и досега никой не е пострадал.

— Ще се пукна от яд, ако стана първата жертва.

Пътувахме с автомобил, докъдето имаше възможност, а после тръгнахме пеша по склона, потънал в пирен и смарагдовозелена трева, към големите стръмнини на Хърманс. Из пирена росянки невинно издигаха лепкавите си главички, готови да похитят и „погълнат“ някое насекомо — като безброй миниатюрни октоподи из оплетените коренаци и стъбла. По поляните, заприличали на игрища с грижливо „подрязана“ от пасящите овце трева, се стелеше „снежната“ покривка на избуяла пушица. Вървахме през нея и вятърът я пръскаше на хиляди „заешки опашчици“, трепкащи от белота по склона.

Над нас, разперили големите си крила, се виеха тъмношоколадови птици — фрегати и зорко ни следяха — малките им се криеха из пирена. Попаднахме на едно от тях. Приличаше на пиленце в светлокафяв пух, главата и клюнът му бяха черни, имаше големи и тъмни сантиментални очи, изобщо беше очарователно. Лий и аз се опитахме да го хванем. То побягна, клатушкайки се като пате из

пирена, а майка му и баща му започнаха да ни атакуват отгоре — наистина внушителна гледка. Стрелкаха се към нас с огромни разтворени крила, а в перата им свистеше вятърът приличаха на странни кафяви „Конкорди“. В последния миг се издигаха на метър — два от главите ни, описваха кръг и отново нападаха. Лий успя да улови малкото и те се насочиха към нея. Фрегатите могат с удар на крилото си да свалят човек на земята и затова грабнах отрочето им от ръцете на Лий. Вече се спускаха все по-ниско до главата ми и съвсем близо чувах свистене на крила. Отначало при всяка атака се навеждах инстинктивно, но разбрах, че ако размахвам ръце, когато са на три-четири метра от мен, веднага се оттеглят.

— Хайде да те снимаме „глас в камера“, като разказваш за фрегатите и държиш в скута си прелестното им „бебче“! — продължи Джонатан.

Нагласиха камерата и окачиха скрит микрофон на врата ми. Двете големи птици съвсем обезумяха и удвоиха атаките си срещу мен и камерата, достигайки опасна близост. По даден знак, че всичко е готово за снимане, клекнах в пирена с малкото в скута си. Тъкмо отворих уста за блестяща лекция за живота на фрегатите, когато то внезапно се изправи, клъвна ме по корема и аз изгубих нишката на мисълта си. После шумно и обилно обля колената ми с редки курешки.

— Стана тя каквато стана! Двубой с природата на живот и смърт до подрискване — обади се Джонатан, докато чистех с носна кърпичка миризливата лепкава каша от панталона си. — Много се съмнявам, че ще можем да включим този кадър в серийния филм.

— Когато решиш, че си се насмяла до насита, вземи това проклето пиле и го пусни на свобода! — обърнах се към Лий. — За днес достатъчно съм интимничил с фрегати.

Съпругата ми пое тлъстото пухкаво създание и го остави на около пет-шест метра в пирена. То веднага удари на бяг — наведено, разкрачено и стремглаво, сякаш някоя дебеланка в кожено палто тичаше подир автобуса.

— Много е миличко! — натъжи се Лий. — Искам да си го вземем с нас.

— Аз пък не искам! Няма да смогнем да плащаме сметките за химическо чистене.

Фрегатите са едни от най-изящните небесни хищници. Преследват други птици подобно на дръзки пирати, докато ги принудят да пуснат уловената от тях риба, мигновено се стрелват и я улавят още във въздуха. Смелостта им стига дотам, че понякога сграбчват крилото на рибояда, за да го накарат да повърне плячката си. Не са претенциозни към храната и никак не се колебаят да заграбят риба, попаднала в ноктите на по-големите им събратя — рибояди и гагарки, а после завършват своя пир с техните яйца или с новоизлюпените им пиленца.

Продължихме към Хърманс. Овчи стада се белееха като пресечена сметана, разлята върху зеленото кадифе на тревистите поляни, а над нас слънцето разсипваше бляскави лъчи. На тръгване се бяхме омотали в дебели дрехи от страх жестокият шотландски климат да не ни поднесе някакви изненади, но вече започнахме да се потим и да смъкваме палта и пуловери от гърба си. Постепенно платото се снижаваше и преминаваше в стръмни урви, слизащи към синия като тинтява Атлантически океан. Сиви каменарчета подскачаха навсякъде и задничетата им светлееха, сякаш бяха млечнобели лампички. Два траурно черни гарвана бавно летяха над урвите и грачеха в скръбен дует. Високо в небето чучулига огласяше простора със звънливата си песен. Винаги съм мислел, че ако можеха да пеят, падащите звезди щяха да ни даряват със същата музика.

Стигнахме до ръба на урвата. На около двеста метра под нас високи сини вълни се блъскаха между скалите и се разбиваха на капки, сякаш за миг разцъфтяваха лехи от бели хризантеми. Цялата околност се огласяше от прибоя и от хилядите морски птици, понесли се като снежна виелица край стръмния бряг. Замаяха ни се главите от безбройните им ята — стотици рибояди, чайки, буревестници, дяволици, гмурци, фрегати и десетки хиляди тупици! Учудих се как морето осигурява достатъчно риба, за да изхрани тази шумна крилата армия и милионите птичи семейства по крайбрежните скатове.

В горния край на склона в меката орна земя се простираше зоната на тупиците. Тук със своите яки клюнове и нокти си бяха изкопали дупките. Накацали със стотици наоколо, те сякаш чакаха да ги настъпим и в последния момент хвъркваха, бързо пляскайки с крила, а краката им се влачеха по земята като малки оранжеви хилки за тенис на маса. Наредени по затревения ръб на ската, тези комично

клатушкащи се създания в „смокинги“ от черна и бяла перушина, с огромни клюнове на оранжеви и черни ивици, напомнящи карнавални носове, създаваха впечатление за странна конференция на клоуни. Много от тях, току-що завърнали се от далечен полет (тупиците навлизат за риба до триста километра навътре в морето), изглеждаха още по-смешни стиснали в шарената си човка по десетина рибки пясъчници, увиснали като мустаци и подредени съвсем добросъвестно подобно на сардели — до главата на първата — опашката на втората и т.н. — свидетелство за изключителна ловкост.

По-нататък срещнахме двама души, отдали се на чудновато занимание — „риболов“ на тупици. Слушал съм, че в някои далечни кътчета на Земята местните хора имат съвсем странни нрави, но такова чудо не бях срещал. Седнали на тревата, те бавно се смъкваха по задник към края на ската, за да наближат внимателно наблюдаващите ги тупици, застанали тържествено като гвардейци. Първият носеше дълга пръчка с въженце и примка на края. Избираше си поредната жертва, спускаше предпазливо примката, докато се вкопчи в един от оранжевите ѝ крака, дърпаше към себе си кряскащата и пляскаща с крила птица и я подаваше в ръцете на своя помощник. Такова отношение към животните, и то в резерват, ми се стори много жестоко. Но щом наближихме, се разбра, че двамата слагат пръстен на крака на тупика, нещо като личен паспорт. Намерят ли го болен или мъртъв или ако просто го уловят, ще се знае откъде е дошъл и кога му е бил сложен пръстенът. Един вид птича бюрокрация, която ни помага да разгадаем странното поведение на морските птици, отлитащи надалеч в морето след размножителния период.

Двамата надзиратели от резервата ни обясниха, че по склоновете на Хърманс мътят стотици хиляди тупици и единствено през този период е възможно да се хванат за опръстенияване. Подадох ми „пленника“ си, за да направя „глас в камера“ за мистериозните полети на тупиците. Моментално открих, че въпреки смешния си и недодялан вид те могат отлично да се отбраняват. Поех непредпазливо птицата и тя светкавично ме захапа по палеца с дебелия си и остър като бръснач клон, който щракна със звук на капан за мишки, а с острите си котешки нокти ми издра кожата на ръцете и я направи на кадаиф. След изпълнението на моя „глас в камера“, с най-голямо удоволствие

оставих войнствената си филмова партньорка и отидох при Лий да получа бърза помощ за окървавените си ръце. Попитах Джонатан:

— След тупика, който ми взе здравето, сега какво ме очаква?

— Слизане по урвата — рече той.

— Къде?

— Тук! — Джонатан посочи натам, където скатът, доколкото можех да видя, се спускаше двеста метра отвесно към морето.

— Ама ти каза, че има пътека! — възроптах аз.

— Има. Иди да видиш!

Отидох да погледна с прималяло сърце. Надолу, между туфи трева и лъжичничета^[6], се виеше тънка ивица, напомняща, че в тъмното далечно минало стадо пияни кози са се спускали в индийска нишка по урвата, за да се отдадат на бог знае каква алкохолна оргия.

— Ти наричаш това пътека? — възмутих се аз. Ако съм див козел, мога да се съглася с теб, но никой, роден от жена, няма да тръгне по твоята „пътека“!

В същото време Крис, Дейвид и Брайън се изнизаха край мен с тежки раници на гръб и изчезнаха надолу по сенчестата пътечка.

— Ето на! Нищо особено. Само недей да бързаш! Ще те чакам долу — успокои ме Джонатан и без да му мигне окото, закрачи важно към почти отвесния склон.

Лий и аз се спогледахме. И тя страдаше от виене на свят, но не в толкова силна степен.

— В нашия договор има ли нещо за слизане по урви? — полюбопитствах аз.

— Сигурно в приложенията, ония текстове с малките букви — тъжно отговори тя.

Прочетохме си молитвичката и се понесохме по урвата.

Много пъти на разни места в света ми се е случвало да изпитвам страх, но спускането по урвата бе най-ужасяващото преживяване, което съм имал до сега. Другите бяха минали като на разходка по едва забележимата пътечка, сякаш беше широка магистрала. Аз обаче пълзах по корем и се хвацах отчаяно за всяко стръкче трева, убеден, че ще се отскубне при най-лекото дръпване. Движех се съвсем бавно по петнадесет — сантиметровата пътечка и полагах адски усилия да не поглеждам към почти отвесния наклон. По цялото ми тяло се лееше пот, ръцете и краката ми трепереха непрекъснато. Състояние, от което

дълбоко в себе си се срамувах, но нищо не можех да направя. Страхът от височината е неизлечим. Когато стигнах най-послед до равния бряг, не ме държах краката и се наложи да седя на земята десет минути, докато се окопих. Изрекох не съвсем ласкави думи по адрес на Джонатановия род, а на Джонатан казах да стори някои неща на себе си, неосъществими за съжаление.

— Е, добре де, нали всичко мина благополучно! — рече той. — Сега единственият ти проблем е да се изкачиш обратно.

— Хич не ме е грижа — отвърнах намусен. — Ще останем тук — отшелниците на Ънст, а ти ще ни осигуриш палатка и редовно снабдяване с храна.

Честно казано, мястото беше чудесно за такова отшелничество. От тъй наречената пътечка започваше равен бряг, постлан с килим от трева, а от него се виждаха двете страни на стръмния скат. Крайбрежната линия бе очертана от разхвърляни огромни канари, някои с размери колкото стая, а между тях се вълнуваше, пенеше и ревеше тъмносиньото море. Птици изпълваха околността, докдето ми виждаха очите, и се носеха над главите ни като рой гигантски снежинки. Вдигаха шум до бога. Навсякъде имаше гагарки, накацали крило до крило по скалните первази. Много от тях топлеха между краката си своето единствено шарено яйце. Безброй яйца зелени, кафяви, жълти, бежови, на петънца, на точици, всяко различно от останалите, като отпечатъците на човешките пръсти. Малки и големи гагарки се блъскаха помежду си и странните им дрезгави крясъци отекваха в урвите. Брачният им период беше минал, но съм ги наблюдавал на друго място. Може би най-интересна е играта им над морската вода. Те кръжат, преобръщат се и танцуват над вълните, после внезапно, сякаш по някакъв тайнствен сигнал едновременно се гмуркат и продължават танца си под водата. Понякога ято от стотина птици правят невероятни фигури — летят в кръг, обръщат се, рязко се издигат и се спускат към водата — ритмично като едно цяло. Невъзможно е да се види какви знаци си дават птиците, за да постигнат това съвършено единство, но несъмнено имат система за съгласуване на движенията си.

По скалистите стени на ската си бяха направили гнезда от кал и коренчета трипръстите чайки, които имаха изящна, сериозна външност. Някои чайки са напуснали морето и си търсят храна из

сушата — по браздите, в които току-що е засято житото, или на буницата — но закостенялата трипръста чайка е непреклонна и си остава морска птица. Толкова нежно и свенливо създание, че изненадани се стъписват, когато отвори човка и нададе дрезгав крясък. Направи ми впечатление, че трипръстите чайки на Хърманс са изкусни стопани — докато мътеха, непрекъснато оправяха коренчета, камъчета и кал в гнездата си.

Под зоната на трипръстите чайки по скалите се разхождаха красивите гмурци, спретнати в черно и бяло, с бели човки, остри като бръсначи. Приличаха на банкери с безупречна външност, като че пристигнали за участие в някакъв симпозиум. Понякога изпадаха в тъй нареченото състояние на екстаз тракаха с вдигнат нагоре клюн като с кастанети, а партньорките им пъхаха човка в гърлото им и го почистваха — нещо, което поне аз не съм виждал да правят даже най-големите шегаджии между банкерите.

Буревестниците, с тъмносин гръб и опашка и с бели пера на главата и гърдите, гнездяха в отделен пояс на ската. При тях се наблюдава интересна прилика с гълъбите, подсилена от тръбообразните им ноздри. Макар че са кротки, дори плахи, те умеят добре да защитават малките си. Осмелите ли се да наближите гнездото им, възрастните буревестници отварят широко човка и с удивителна точност изхвърлят воняща лепкава течност. Щом разбра за тази им способност, Джонатан веднага се зае да ме убеждава да отида при някое от гнездата им, за да „хване в кадър“ как ме пръскат буревестниците. Твърдо му заявих, че в договора ми няма такова нещо и не желая да мириша през целия ден на китоловен кораб. Достатъчно, казах си, съм се жертвал заради подобни приумици и посочих „украсените“ си с курешки от тупик панталони.

Разпределението на тези скатове в отделни пояси на живата природа се виждаше добре. На пръв поглед се създаваше впечатление за гигантско стълпотворение на птици, но отблизо се откриваше съвсем друга гледка. Дяволиците заемаха всички „апартаменти“ на „партера“, над тях живееха гмурците и гагарките. На по-високите тераски бяха редиците на трипръстите чайки и буревестниците, а на самия ръб на ската — палячовците тупици. Из разхвърляните, блискани от вълните скали, в цепнатините и заслоните на големите канари, гнездяха дяволиците с черно — зелени лъскави пера и зелени,

бляскави като изумруд очи. Новоизлюпените им дундести, тъмно — шоколадови пиленца се свиваха от страх, когато минавахме край гнездата им, но родителите им се спускаха към нас с дрезгав грак, с отворена човка, с искрящи от гняв очи и с наперен рошав гребен. Гледайки острите им като нож клюнове, имах чувството, че само много голям смелчага би пъхнал ръка в гнездото на дяволици.

По големите скали в морето гнездяха кормораните. Приличаха на дяволиците, но имаха бронзово лъскава перушина и беличко под човката и под очите. Бяха застанали на скалните первази с разтворени крила, както се изобразяват птици на герб. Изглеждаха също като птичите фигури върху огромните колони на входа на всяко „шато“ във Франция. Разперилият се да съхне корморан ми прилича на странен праисторически вид. Може би птеродактилът е заемал подобна чудновата стойка.

От удобно място на брега гледахме огромната скала с форма на правоъгълен резен кашкавал, разположена върху широката си основа точно срещу нас на около стотина метра в морето. Отблизо приличаше на горната част на камина с много лавици, затрупани от онези ужасни фаянсови фигурки с надпис „Сувенир от Борнемът“^[7], които англичаните си купуват по традиция. На тази бяла скала бе царството на рибоядите — над десет хиляди птици, от чието пискливо многогласие човек направо можеше да оглушее. Да се каже, че „градът на рибоядите“ бе оживен, означаваше да се премълчи голяма част от истината. Пред него бледнееше дори Ню Йорк, и то във върхов час. Рибоядите вършеха най-различни работи — мътеха, хранеха малките си, флиртуваха, съешаваха се, търсеха храна или без никакви усилия се издигаха във въздуха на двуметровите си крила. Внушителни, много красиви птици със светлокремаво тяло, с черни като гагат^[8] върхове на крилата, с оранжева глава и тил. Малко непохватни на сушата и с леко клатушкащ се патешки ход, щом литваха от скалата и се понасяха във въздуха, те ставаха най-елегантните и грациозни създания. С дълги тъмнеещи на края крила, с остра опашка и син, удължен като кама клюн, рибоядите имаха изискана, официална външност. Наблюдавахме ги как се носеха плавно в небето без почти никакъв мах на крилата и използваха различни въздушни течения, сякаш се хлъзгаха по лед. Спускаха се към скалата, почти я докосваха с върховете на крилата си и, завъртайки се в обратна посока, мигновено ги прибираха и кацваха с

бързина, която трудно може са се проследи с човешко око. Като големи кръстове в бяло и черно високо на небето светкавично „падаха“ и се сливаха с многобройната птича колония.

Удивлявахме се на риболовното им изкуство навътре в морето. Летяха плавно на около тридесет метра над вълните и зорко наблюдаваха със светлите си очи. Изведнъж се устремяваха надолу, изпънали крила назад, като живи стрели. С огромна скорост се „забиваха“ в морето, оставяха зад себе си букет от водни капки и след няколко мига излитаха от водата, с риба в човката. Рибно ято в морето, преследвано от тридесет — четиридесет рибояда, които се гмуркат почти едновременно — това е смайваща, незабравима гледка.

Поработихме сериозно цял ден, за да снимаме това колосално сборище на птици. Прекъснахме само за очаквания с нетърпение лек обяд. Имахме великолепно време и обгоряхме до един от слънчевите лъчи и отражението им в морската вода. Лий се зачерви толкова, че заприлича на тупик с перука — сравнение, което по неизвестни за мен причини не ѝ допадна. Снимахме морски птици в най-различни състояния. Ползвахме се с изключителната привилегия да бъдем на една ръка разстояние от толкова много видове на птичето царство, които, свикнали с човешко присъствие, ни пренебрегваха напълно и се занимаваха с по-важни неща — грижа за малките си, любов с партньорите, крамоли със съседите — изобщо съвсем човешки начин на живот.

Денят започна да гасне и небето смени синия с лавандулов воал. Стегнахме си багажа и неохотно напуснахме царството на птиците. Ще оставя спусната завесата пред моето „възлизане“ по стръмнината. Ще отбележа само, че ми се стори много по-мъчително от слизането, и щом стигнах горе, изпълзях възможно по-далеч от урвата, тръшнах се по гръб и забих поглед в бледото вечерно небе. Джонатан прояви рядък християнски рефлекс — измъкна от чантата си бутилка „Гленморанжи“ и ми я остави на разположение да се „утешавам“ до насита. После тръгнахме обратно по кадифената трева. Около нас блещукаше пушица и се чуваше постоянно „хуш-хуш“ от крилата на атакуващите ни в здрача огромни тъмни фрегати.

Може да изглежда невероятно, но за един ден успяхме да снимаме необходимия метраж за серията, посветена на морските птици. Трябваша ни само още няколко кадъра на пейзажи, които

направихме на другия ден. Тъй работата ни по разкошните склонове на Хърманс завърши и се върнахме на остров Джърси.

Тук искахме да снимаме животинския свят по скалните брегове. Въпреки че площта му е само осем на четиринадесет и половина километра, островът има много разчленена брегова линия. Освен това морето около него не е замърсено, а разликата във височината на прилива и отлива е около десет метра и при отлива се откриват големи площи с чудесни скални басейни, в които изобилстват най-различни животинки.

Чуден свят е морето! Предлага ни огромно богатство от живописни, разнообразни и странни форми на живот, като че си имаме още една планета. За естественика морският бряг е превъзходна екосистема, в която живеят множество организми в тежки условия на непрекъснати стихийни промени — за определен период на около метър под водата, блъскани от бурни вълни, а за друг — без нито капка вода. Естествено, приспособленията към този много труден начин на живот са разнообразни. Да вземем например скромните охлюви патела, които са толкова разпространени, че никой не им обръща внимание. Те са се приспособили безупречно към околната среда. Будят възхищение конусовидните им черупки, изградени тъй, че да издържат жестоките удари на вълните. Охлювът е развил кръгъл мускулест крак, с помощта на който прилепва много здраво към скалата. В това може да се убеди всеки, ако се опита да го откъсне с пръсти. Мускулестият крак представлява всмукваща чашка, благодарение на която животното се закрепва стабилно върху каменна повърхност. Пателата е развила специални хриле, увиващи като перде цялото ѝ тяло. Ако тази нежна тъкан остане на сухо по време на отлива, тя ще загине. Но черупката приляга към скалата тъй добре, че може като резервоарче да задържа вода, необходима за хрилете, докато настъпи приливът. За да осигури такава плътност на връзката, охлювът изстъргва леглото си в скалата с крака и с черупките си. Постигат се две неща: кръгла вдлъбнатина в скалата и фино изглаждане на допиращите се части на черупките — предпоставки за водоустойчива и здрава спойка на мидата със скалата.

Когато пасе, пателата се движи бавно по покритата с водорасли повърхност, подава малката си главичка с двойка пипала и люшка цялото си тяло от една на друга страна. Така се създава възможност да

влезе в действие радулата — езикът на охлюва — лентовиден орган, покрит с микроскопични зъби от рогово вещество, които изстъргват водораслите. Пателата пасе в сравнително голям кръг около своето легло дом. Естествено, жизненоважно е животното да се прибере в него преди отлива, за да не изсъхнат нежните му тъкани. Очевидно е развило определен „домашен“ инстинкт, който все още е забулен в тайна и явно няма нищо общо с доста ограниченото му зрение, обоняние и осезание. Не може да не ни радва фактът, че дори за такива обикновени организми все още има енигми, с чието изясняване би трябвало да се заеме природолюбителят. Половият живот на пателата би смутил всеки, но не и самата нея. Както много други морски организми, тя сравнително лесно може да променя пола си. Има данни, че по-голямата част от младите патели са мъжки, а по-старите — предимно женски. Много от тях се раждат и достигат „юношество“ в мъжки пол и го променят за останалата част от живота си. По същото странно стечение на обстоятелствата пателите, за разлика от множеството охлюви по брега, просто разпръскват бъдещото си поколение в морето като съвсем дребен, плаващ напосоки планктон, преди то да се заеме сериозно с проблемите на живота и да се ориентира към „заселване“ по скалите.

Охлювите патела принадлежат към странното полусухоземно, полуводно царство, включващо и много други организми — морски охлюви, подобни на мокрици, тритони, пясъчни бълхи или пясъчни скакалци, разни морски треви и някои гъби, както и много „скалояди“ и „дървояди“ от рода на червеите торедо. Но най-живописните и редки създания могат да се намерят в бистрите скални басейни при отлив. Освен чудновати начини на размножаване тук се наблюдават остроумни начини на отбрана и удивителни начини за осигуряване на храна. Например обикновената морска звезда. Тя не само отваря мида със „собствени сили“ (ако ви се е случвало да отваряте мида, ще се съгласите, че това се равнява на подвиг), но когато разтвори достатъчно двете черупки, изтласква стомаха си в мидата и там започва да я поглъща и храносмила. Има един вид туниката с хубаво, малко ориенталско име ойкоплеура — дребно, подобно на попова лъжичка създание, което си набавя храна по забележителен начин. Изработва от слуз чудноват капан за планктон с форма на мъничък, кръгъл и прозрачен балон, влиза в него и си маха опашката. Създава се

течение на водата през „балона“, който е с два отвора и всеки от тях с предпазна мрежа, през която могат да минат само най-малки организми. Слизести филтри задържат най-малките организми. „Капанът“ има и трети отвор, през който ойкоплеурата може да избяга в случай на опасност за живота ѝ.

Съществуват много начини за осигуряване на храна и не по-малко — за отбрана и спасяване на живота. Например морската анемония „плюе“ вода в очите ви, ако я дразните, а крайбрежният рак може да „самоампутира“ крака си чрез мускулно съкращение, а после на същото място му израства нов. Октоподът, сепията и нежният морски заек^[9] при опасност могат да изпускат мастилени „облаци“ във водата, за да смутят и заслепят врага си, докато избягат. Морската звезда може да жертва няколко свои крайника по време на „битка“ и да компенсира загубата без излишно губене на време — израстват ѝ нови на същите места. Мидата пектен използва принципа на реактивното движение, за да избегне опасността — „изстрелва“ водна струя, достатъчно силна, за да изхвърли черупката ѝ на десетина сантиметра по морското дъно.

Полът в морето смайва по многообразието на формите си. Стридата започва обикновено живота си като мъжка, после преминава към нежния пол и за да внесе окончателно объркване в представите ни, след това отделя ту сперма, ту яйца. Туникатата, известна със старинното си име долиолум, има много сложна биография. От яйцето ѝ първо се излюпва ларва^[10], подобна на попова лъжичка, която впоследствие се развива в организъм с формата на бъчвичка. После по тялото на долиолума се появяват и пъпкообразни зародиши, които постепенно се придвижват към опашковидната му издатина и засядат там, за да поживеят „на гърба“ на родителя си. С течение на времето набъбват и се откъсват от майката, за да заживеят самостоятелно.

Многоликото шествие на живота по крайбрежието и в скалните басейни, естествено, посмути Джонатан. Времето, толкова милостиво към нас в Ънст, сега обърна другия край. Задуха студен вятър и морето, което никога не се затопля тук, стана леденостудено. От слънцето нямаше ни следа. Всяка сутрин автомобилът ни докарваше до брега и започвах ме да зъзнем около скалните басейни в очакване на небесното светило. При най-малкото раздвижване на облаците Лий и аз трябваше

да си сваляме обувката и чорапите, да си навиваме крачолите и с мрежа и кофа в ръка да нагазваме в ледената вода.

— Дайте вид, че ви е приятно! — мучеше Джонатан, застанал на сухо и сигурно място на брега. Усмивка, усмивка!

— Не мога да се смея с тракащи от студ зъби! — изревах в отговор. — Ако искаш усмивка, хвърли ми топла грейка!

Носът ни течеше, очите ни сълзяха и от колената надолу изобщо не усещахме вкочанясалите си крака.

— Добре, много добре! — крещеше Джонатан. — Сега повторете съвсем същото! Влезте на по-дълбоко! Усмийте се! Не забравяйте, че ви е много приятно!

— Хич не ми е приятно дори! За полярен мечок ли ме смяташ?

— А бе няма значение, зрителите трябва да мислят, че ти е приятно.

— По дяволите зрителите!

— Как можа да го кажеш! — изумен възкликна Джонатан.

— И по-лоши приказки ще чуеш, ако не свършим час по-скоро с този епизод. Вече усещам, че ме нагазва двойна бронхопневмония, а носът на жена ми стана синьо-виолетов като задник на мандрил!

— Повтарям кадъра само още един път и край, може да излизате от водата! — увещаваше ни Джонатан.

Естествено, Лий и аз жестоко изстинахме. Единствено Пола, която вече се беше присъединила към екипа, можа да ни утеши. Извади няколко бутилки „Гленморанжи“ и ни подложи на системно лечение със солидни дози, докато отново се почувствахме хора.

---

[1] Сидни Смит (1771–1845) — английски духовник и писател, известен като критик, есеист и „най-големия майстор на хумора след Суифт“. — Бел.пр. ↑

[2] Област във Франция между долините Еро и Гар, прорязана от притоците на Рона; думата означава и гъсталак от ниски вечнозелени храсти, нискорасли палми и многогодишни сухоустойчиви треви, растящи по каменистите участъци на Средиземноморското крайбрежие. — Бел.пр. ↑

[3] Богати квартали в Лондон, известни с хубавите си къщи, в които живеят предимно банкери и финансисти. — Бел.пр. ↑

[4] Нервно заболяване, придружено от неволни и несъгласувани движения на крайниците и лицето. — Бел.пр. ↑

[5] Марка първокласно малцово шотландско уиски. — Бел.пр. ↑

[6] Планинско тревисто растение. — Бел.пр. ↑

[7] Град в Англия, Хемпшир, на брега на Ламанш, с около 50 000 жители. Известен морски курорт, балнеологичен център и пристанище. — Бел.пр. ↑

[8] Черен кехлибар. — Бел.пр. ↑

[9] Морско мекотело от род Аплизия. — Бел.пр. ↑

[10] При долиолума се редуват полово и бесполово поколение. Авторът неправилно нарича бесполовото поколение ларва. — Бел.пр. ↑

ВТОРИ ЕПИЗОД

Малко места в света са изложени на произвола на ветровете и други природни стихии като красивите Шетландски острови, особено в най-северния район, където се намирахме ние. Затова следващият епизод бе приятна промяна — тучната и топла Камарг^[1] в Южна Франция.

Една много особена област, съвсем различна от останалата земя на Франция, дори на Европа, царство на дивата природа от всякакъв вид, родина на белите камаргски коне и на черните малки бикове — темпераментните партньори на тореадорите. В обширните ѝ блата и из тръстиките се въдят много глигани, бобри, нутрии, водни плъхове и сърни. Всяка година десетки хиляди птици се отбиват в Камарг на път от Африка за родните си места в Европа. Това е уникален и важен резерват, защото тук мътят и стотици видове птици.

В нашия сериен филм искахме да покажем колко голямо значение имат мочурищата не само за постоянните им обитатели — глиганите, но и за животните, които преминават от тук или идват да се размножават. По необясними причини хората мислят, че мочурищата са „враждебни“ за човека територии. Натъкне ли се на някое разкошно блато или мочурище — истинско царство на дивата природа, той не се успокоява, докато не го посипе с пестициди, не избие всичкия дивеч, не го отводни, изоре и засади с безполезни култури. Накрая в резултат на антибиологичната си дейност превръща този гоблен на хармоничния природен живот в безплодно парче ерозирана земя. Подобна смешна и опасна политика господства в целия свят против интересите на самия човек. Места като Камарг са му осигурявали в продължение на хилядолетия храна — бозайници, птици, риба и други обитатели на сладките или солените води, тръстика — за покрив, ограда, огън и много диви растения — за подправки и лек. Камарг е била резерват, в който много видове животни са се развивали и размножавали векове наред. И ако решим да продължим разсъжденията си в тази насока — постоянно е зареждала килера на

човека, безплатно и без никакъв труд. Единствената цена за всичко това е била да няма чужда намеса. Тъй че, преди Камарг да изчезне (макар и да е обявена за национален парк), което неминуемо ще стане под неудържимия натиск на, меко казано, „прогреса“, искахме да се опитаме да покажем значението на тази област, едно от най-прелестните островчета на дивата природа в Европа.

Лий и аз имаме слабост към Камарг, понеже къщичката ни „Мас Мишел“ се гуши в дивата Гариг край град Ним, който пък е само на двадесет и пет минути (с автомобил) от сърцето на мочурливите земи. Тук двамата сме си хапвали десетки чудни ястия и сме си пийвали в добри количества хубаво вино, правили сме слънчеви и водни бани, наблюдавали сме със затаен дъх бакърено — розовия цвят на фламингото, като облаче при залез, опаловия блясък на пчелоядите и оранжевите като съомга папуняци. По улиците на Арл сме гледали шествието на пастирите на Камарг (каубоите на областта) и красивите им жени, яхнали бели вихрогони и пременени в старинни носии. Конниците минават в строй под формата на стрела с острието напред и водят в галоп стадо малки, черни като дяволи бикове. Тълпа смелчаги се стремят да разкъсат кордона на пастирите и да пръснат стадото из градчето. Тогава пастирите получават „черна точка“. В блъсканицата сме си пробивали път към римската арена, малка и изящна, от меденожълт камък, пълна с хора като ваза с движещи се цветя. Отначало се разнася мелодията на Кармен, а после широко се отварят вратите на арената. Навремето навярно оттам са нахлували лъвове или слонове, за да преследват жертвите — християни. Сега се появява самотен бик с черен лъскав косъм — малък, мускулист, с бели, сякаш от слонова кост рога и с къси, силни и пъргави като на балерина крака. Зад него вратите се затварят и той остава да се чернее — петънце, капка мастило върху светлия пясък на арената. Оглежда се, пръхти, прави няколко подскока напред, навежда се и с острите си рога рие в пясъка готов за атака. И борбата започва.

Преди възмутеният читател да хвърли книгата и с натопено в отрова перо да напише протестно писмо за жестокостта на бикоборството, бързам да отбележа, че то е два вида. В нашия случай бикът не само остава невредим, но и има чудесна възможност да нанесе осакатяващи, дори смъртоносни удари на своите противници — разотъорите^[2]. Гледал съм вече опитни бикове на Камарг, за които тази

борба е приятно забавление. Разбират, че е някаква игра, но въпреки това понякога се разяряват дотам, че могат неволно да убият някои от бикоборците.

Борбата има много интересен развой. На рогата на бика с ластик са прикрепени пъстри пискюлчета, наречени кокади. В предстоящия двубой(всъщност състезание по умение и бързина) целта на разотъорите е за определено време да свалят тези кокади (бикът е на арената не повече от двадесет минути). Това са група мъже в не съвсем подходящо облекло (бели ризи и панталони), които излизат на арената веднага след пускането на бика. Единственото им оръжие са бързите крака и нещо като чесало, здраво завързано за дланта на дясната им ръка. С него се стремят да свалят кокадите; всяка от тях има определена цена — колкото повече стои на рогата на бика, толкова по-скъпа е. Някои разотъори, когато имат насреща си неопитни, наивни бикове, отлагат свалянето на кокадите до последната минута и получават по-висока сума. Но ако бикът е обучен, може да си запази кокадите до края на играта. Тогава в чест на победителя изпълняват марша на тореадора от операта Кармен, извеждат го тържествено от арената и го откарват на свобода в зелените слънчеви ливади и тръстикови мочури на Камарг. Преди няколко години правихме филм за Course libre^[3], както всъщност се нарича състезанието; трябваше да гледам игрите от сутрин до вечер и се убедих, че опитните бикове наистина се забавляват.

Такъв бик излиза на арената и оглежда публиката, както актьорът изучава зрителите на матине. После разиграва обичайния етюд „Вижте колко съм разярен“ — пръхтенето, въртенето на главата, риенето на пясъка с рога. Явно „не забелязва“, че белоблузите разотъори излизат на арената и го приближават. И изведнъж с изумителна ловкост и бързина се обръща кръгом, подгонва ги с наведена глава в галоп, а белоблузите припкат пред него, като снежинки, духнати от силен вятър, към двуметровата дъсчена преграда и я прескачат с устрем и майсторство, на които би завидял самият Нуреев^[4]. Понякога бикът, за да покаже колко много се е разярил, забива рога в дъските и ги пръска като кибритени клечици на всички посоки. А някой прекалено увлякъл се бик прескача преградата заедно с разотъорите и публиката от предните три реда мигновено се „изпарява“, докато примамят бика да се върне на арената. Често ми се е случвало да гледам как бикът

толкова се прехласва в играта, че след сигнала за края на състезанието (изтичане на двадесетте минути) отказва да напусне арената. Тогава пушат бик водач с хлопка на шията, за да изведе встрастилия се „играч“. Веднъж обаче бикът водач също се зарази от играта и вместо да си изпълни задачата, започна да гони разотъорите заедно с непослушния си събрат. Наложил се да пуснат още един водач за охлаждане на страстите. Да отидете в Камарг и да не видите поне една от тези забавни борби е наистина много голям пропуск. Някои бикове са си извоювали популярност и провансалците ги фаворизират като звезди на бокса, борбата или футбола. Запалянковци идват отдалеч да гледат своя любимец на арената.

Къщичката ни беше в ръцете на водопроводчици, зидари и дърводелци, затова се настанихме в много приятно хотелче на една странична уличка на Арл. В хубавата му сенчеста градина седяхме да отдъхнем, да пийнем и да си правим сценарийните съвещания. Оттук до Камарг с автомобил се отиваше само за няколко минути. Времето, както обикновено за Южна Франция, беше много благосклонно към нас. А да личи още от сутринта, че ни очаква слънчев ден, бе от особено важно значение за успокояване нервите на нашия режисьор. Първата ни задача бе да се напъхаме в някои укрития на резервата и да снимаме многобройните хвърковати обитатели на блатата. Някои от тях гнездяха, а други се бяха отбили тук на път към своите места за размножаване.

Водачът ни — Боб Бритън, нисък слаб човек с дяволито хлапешко лице, познаваше отлично Камарг, защото бе живял и учил тук няколко години. Веднага го нарекохме Британик^[5] — прякор, който доста му подходеше, макар че ни звучеше малко странно.

Тук огромното множество от водоплаващи и сухоземни птици не отстъпваше на „пернатото царство“ в Шетланд. Седяхме в топлото укритие и с удивление наблюдавахме безбрежната водна повърхност и яркозелените мочурища, изпълнени с непрекъснато движещи се птици. Безброй зеленоглави патици, ръждивоглави свирачки, стройни зеленооки бърнета, ангъчи в карнавалните си зелено — черни и ярко кестеняви пера и потапници пъстрееха по водата или прърхаха във въздуха, прелитайки от блато на блато. В мочурищата ловяха риба щъркели. Понякога заставаха по двойки един срещу друг, изтегляха глава назад и тракаха с червения си клон. Чуваше се шум като от

стрелба на лилипутски пушки. Снежnobели лопатарки тържествено пристъпваха и пресяваха богатата с планктон кал^[6] със странните си шпатуло-образни клюнове, които приличаха на удължени хилки за тенис на маса. Из плитчините се носеха като листа от цвят на роза елегантните фламинги и издаваха непрекъснат грозен крясък, чужд на красотата им. Имаше гривести чапли със светлокафява перушина, със син или черен клюн и с порозовели от вълненията през размножителния период крака. Водни бикове с тъмните си „костюми“ стояха в тръстиките, печални като банкови директори пред фалит, а наоколо нощни чапли, напомнящи малко пирати, с черен гръб и „таке“, кривнали весело качулка, въртяха червените си очички на всички посоки. Край тях червени чапли, гъвкави като змии, въртяха дългата си кестенява шия и надаваха пронизителни крясъци приличаха ми на Юрая Хийп^[7] в перушина. Другите блатни птици бяха съвсем различни — тъмнокръстиякявци, които ситнеха в калта, сякаш бяха ученички, издокарани за пръв път в обувки с висок ток, малки червеноноги и големи зеленоноги водобегачи, дългокраки кокилари, напомнящи американски хубавици, чиито крака започват сякаш под брадичката. По-нататък грациозно пристъпваше саблеклюн, гордостта на блатните птици, с тъмносивите си крака и се перчеше в „костюм“ от черни и бели пера, като че доставен от най-реномираната модна къща в Париж. Понякога потапяше аристократично извитата си на върха човка и я люлееше насам-натам подобно на изящен метроном. По бреговете на блатата пчелояди се вмъкваха и измъкваха от дупките си и светлееха в морскосиньо и зелено. А в боровете, изправени един до друг като зелени вълнести чадъри, се гушеха и гнездяха бели чапли — светли звезди в „зелено небе“.

Голямото разнообразие ни затрудни в избора на обекти за нашия филм. Толкова много ухажване и флиртуване, търсене на храна, заяждания и кавги, толкова много поривисти излитания, засенчващи небето, и кацания, оставящи пътеки от пяна в тихите води! Из тръстиките, затлачили канавките със зелените си стъбла, подскачаха и лъщяха като емайлирани дебели гиздави жаби, а подире им пълзяха змии, привлечени от вкусната плячка. Почти на всеки тръстиков лист прозираха като черни печатчета сенките на дървесни жабчета. Обърнехме ли внимателно листа, лъсваше смарагдовозелено, малко

колкото нокът земноводно с големи черни очи, влажно и лепкаво като локумче.

Необходим бе много свободен и гъвкав сценарий поради изключително трудните за работа обекти на тази филмова серия. Предложих например да заснемем бобри, за да покажем, че се въдят не само в Канада, но и в Европа. Оказа се, че щеше да ни трябва много повече време от онова, с което разполагахме, и се наложи да ги заменим с по-достъпните нутрии.

И техният произход не е европейски. Като норката и други животни със скъпа кожа, нутрията е била докарана от големите реки на Южна Америка за създаване на специални развъдни стопанства. Някои по-свободолюбиви животни са избягали — това почти винаги се случва, — харесали са реките на Англия и на континента и там започнали да се заселват и размножават неимоверно много. Намерили са наистина един рай, защото не са имали тук естествени противници, които да ограничат стихийното им размножаване. Големи животни (възрастният мъжки може да достигне тринадесет килограма), които правят широки дупки в бреговете на реки и канали, нутриите вече са станали цяла напаст и създават условия за наводнения и ерозия.

По време на снимките открихме, че нутрията е доста любопитно и симпатично животно. Започнахме работа край система малки канали — широки до девет метра и дълбоки от шестдесет до деветдесет сантиметра, прокопани в плитчините на камаргските мочурища. Затоплената от слънцето вода тече бавно, а бреговете са обрасли със сукулентни растения^[8] идеално местообитание за гигантските гризачи. Тамариксите^[9] покрай каналите се кипреха с рошави перуки от пепеляворозови цветове, а тук-там жълти перуники, скупчени на камари, приличаха отдалеч на огромни буци краве масло. Около нас лястовички изследваха с бръснещ полет масовото нашествие на насекомите в детелинените ливади, обсипани с маргаритки и огнивчета. Окъпани от слънчеви лъчи едри пеперуди ластовича опашка с тигрова украса на жълти и черни ивици летяха като ефирни цветове над тръстиките и каналите. Разбрахме, че сме в царството на нутриите по изпразненията им, пръснати по брега или носени в огромно количество от бавното течение на каналната вода, подобни на къси заоблени пури, дълги седем-осем сантиметра, фино набраздени на ивици от край до край, като елитри на бръмбар.

Налагаше се често да пресичаме каналите по примитивни мостчета, набързо сковани от гнили греди и талпи, и трябваше да се нареждаме във верига по тях, за да прехвърляме без рискове скъпите камери и апаратури за звукозапис. Въпреки че се стараехме да пазим тишина, неизбежно се вдигаше доста шум и докато стигнахме определеното за снимки място, нутриите ни бяха чули и изчезнали.

— Дяволите да ги вземат! — възмути се Джонатан. — Какво ще правим сега?

— Ще чакаме — бе лаконичният ми отговор.

— Губим чудесно време за снимки! — изропта той.

— Снимах диви животни, мойто момче, а не кинозвезди — трябваше да му обяснявам не за пръв път. — Животните не се подчиняват на режисьор.

— Ами Ласи и Рин Тин Тин? — възрази той.

— Холивудски галеници! — отвърнах. — Въръжи се с търпение и погледни тези прекрасни изпращания във водата.

— Не мога да правя половинчасова телевизионна програма за изпращания на нутрии! — отбеляза Джонатан, признавам, не без основание.

— Спокойно! — утеших го аз. — Ще се върнат.

Но не познах. Не се върнаха дори след няколко часа, през които се опитвах да успокоявам Джонатан с рецитал на всичките стихотворения и весели петостии, заучени през ученическите ми години, както и със спомени за подобни снимачни несполуки. Усилията ми бяха напразни и решихме, както ни посъветва Британик, да дойдем пак, след като се стъмни. Тогава според него нутриите щели да дойдат за храна.

Тръгнахме да снимахме птици и се върнахме тук по здрач. Вече знаехме пътеките и мостчетата — с по-голям опит и с по-малко шум заехме позиция под великолепно прикритие на израслите нагъсто тамарикси. Решихме да направим всички необходими за филма снимки, щом се появят нутрии, а после Лий и аз да опитаме да се промъкнем възможно най-близо до тях, за да изпълним настойчивото желание на Джонатан да „вземе в един кадър“ талантите и животните.

— Дошло ми е до гуша от серийни филми за животни, представящи как талантите пълзят в хрусталака с бинокъл на очите и... изведнъж нов кадър пингвин усърдно друса шотландски танец! —

дрезгаво прошепна той. — А на теб ти е съвсем ясно, че талантите изобщо не са виждали пингвин в живота си.

— Те биха били най-щастливите таланти, ако можеха да видят пингвин да „друса шотландски танец“ отсякох дълбокомислено аз. — Но се досещам какво искаш да кажеш.

— Искам да ка... — започна Джонатан, но Лий изшътка.

— Виждам нещо черно във водата, ей там! — посочи тя.

— Сигурно още едно изпращане — отчаяно рече той.

Всички надзърнахме нетърпеливо към канала. От водата се показва сплескана мустаката глава със смешно големи жълти зъби и се придвижи бавно по водната повърхност, оставяйки подире си вълнички с формата на римско пет. Веднага се обърнахме да дадем знак на Крис, но той вече снимаше.

Главата на нутрията стигна до брега и от канала се измъкна пълно тромаво животно. Задникът му имаше колосални размери — сякаш беше обемист, покрит с козина балон. Ходилата бяха големи, плоски и без косми, а опашката — дълга, дебела и люспеста като на плъх. Седна удобно на солидните си „меки части“ и започна подозрително да души във въздуха, свило предни лапи в смешни юмручета. С издадените си навън грамадни жълти зъби създаваше впечатление, като че се хили. Нямаше само монокул и връзка, за да заприлича на среден англичанин, тъй както си го представя средният американец. Убедено, че не го застрашава опасност, то започна грижливо да се мие с предните си лапи. Нутрията е с две мастни жлези — едната в ъгъла на устата, а другата — при ануса. Козината ѝ има дебел грубоват външен и тънък, фин вътрешен пласт. При обработка на кожата за търговски цели външната козина се отстранява. Удивени наблюдавахме колко внимателно животното чистеше, приглаждаше и мажеше с масло кожухчето си. Междувременно от водата се подадоха още няколко глави на нутрии и на брега се покатериха различно големи животни от съвсем млади красавци до позастарели дебели матрони. Скоро се събра половин дузина. Някои седяха и се „миеха“ на брега, а други се гмуркаха и плуваха в канала. След като грижливо почистваше тялото си, всяко от тях тръгваше да пасе сочната трева край брега. Изглеждаха чаровни, кротки и добродушни животни, истинско украшение на всеки природен пейзаж, само ако можеха да се откажат от инженерната си страст да подриват и да рушат бреговете.

Крис сигнализира с мимики и жестове, че е направил необходимите снимки и че ние с Лий трябва да наближим залисалите се нутрии, за да снима кадрите, които искаше Джонатан. Тихата вечер ни улесняваше да не се съобразяваме с посоката на вятъра. Трябваше да внимаваме единствено главите ни да не се покажат на фона на небето. Тръгнахме покрай канала свити на две, подобно на индиански следотърсачи. Стигнахме до тамариксовото дърво с прекършен клон, което ни служеше за ориентир — бяхме точно срещу компанията нутрии. Започнахме да се изправяме съвсем бавно, сантиметър по сантиметър, и застанахме безмълвни и неподвижни. На около седем-осем метра от нас нутриите продължаваха заниманията си.

Пристъпвахме напред, сякаш играехме на смешната детска игра „замръзване“ — едно от децата жуми, а зад него на известно разстояние другите бавно се движат напред. Ако то се обърне изведнъж, всички замръзват по местата си. Който бъде хванат и при най-малкото движение — отива да жуми. Докато Лий и аз играехме на замръзване с нутриите и съвсем ги наближихме, Крис успя да ни „вземе“ на общ кадър. Изведнъж замръзнахме — първият мъжки внезапно се обърна и погледна отвъд канала. С носа си душеше, мустаците му стърчаха, а оранжевите му зъби, подобни на сърпове, сочеха към нас. Не мърдахме и не можехме да разберем какво го бе стреснало — вероятно слаб ветрец му бе помогнал да ни подуши. Той скочи бързо на крака, побягна презглава към водата и потъна, без да образува нито една вълничка. В следващите секунди другите нутрии изпаднаха в паника и наскочаха в канала, гмурнаха се за по-сигурно на дълбоко и разпениха водата.

Късно вечерта седнахме да се почерпим под чинарите на хотелската градина. След успешните снимки Джонатан сияеше от щастие:

— Добра работа свършихме днес. Сега ни остават свинете и бикове. Какво става със „свинската жена“?

— Ще ни чака там утре по залез — обади се Британик. — На твоето място бих се запасил с мазило против комари.

— Ой, Господи, комари ли? — присви очи Брайън. Да знаете как ме обичат!

— Най-висока концентрация в Европа, доколкото ми е известно — дяволито поясни Британик.

Брайън изстена.

— Не разбирам защо трябва да се вдига такава патърдия за няколко комара — небрежно каза Джонатан. — Хич не ми мига окото от тях.

— Никой уважаващ себе си комар няма да тръгне да те хапе — многозначително рече Крис в израз на обичта и уважението, които обикновено кинооператорът храни към режисьора.

— Каква е тази „свинска жена“? — заинтересува се Пола, която, поддала се на изкушенията на вкусните ястия и вина на „Ла бел Франс“ (без да разполага с чугунен стомах като нашите), благоразумно бе решила да пази стаята и бе изостанала от хода на събитията.

— „Свинската жена“ е младата студентка по зоология, която изучава поведението на глиганите в Камарг — самодоволно обясни Джонатан. — Хваща ги в капани, слага им „радиояки“ и после тича в едно радиофургонче да следи движенията им. Точно това ще снимаме.

— Не може ли през деня, когато комарите спят? — попита с известна надежда Брайън.

— Свинете не са склонни да се показват през деня обясни Джонатан. — Поне тъй ми е казано. Вярно ли е, Британик?

— Да — отвърна Британик. — Дивата свиня обикновено се храни през нощта, особено в райони, където денем има опасност от ловци. А сега действително се организират хайки за глигани.

— Горките животни — възмути се Лий. — Защо трябва да ги избиват?

— Селяните искат да се ограничи броят им, понеже много рият из нивята и пакостят на посевите. А пък се размножават доста бързо — при добра храна за една година женската ражда два пъти по шест глиганчета — отговори Британик.

— Не бива да забравяме и още нещо: глиганското месо минава за деликатес — добавих аз.

— Вярно! — ухили се той. — Сигурен съм, че в някои райони на Камарг преувеличават опасността от глиганите, за да задоволят ловджийските си апетити.

Късно следобед потеглихме с колите към „свинската жена“. Правите, побелели от избилата сол селски пътища минаваха през поляни, над които се стелеше гърлица, сякаш покров от лек дим на около шестдесет сантиметра над земята. Тук-там растяха на групи

декоративни маслини — сребристозелени дървета, много кичести и сравнително ниски — около метър и осемдесет. Стройните фиданки имаха хубаво оформени корони, като че ли някой ги бе подрязвал нарочно. След пет-шест километра дърветата се увеличиха, оформиха се горички. Скоро излязохме на светъл кръстопът между грамадни гъсталаци. Синият небосклон бледнееше в златисто сияние, а на западния хоризонт няколко нежни облачета висяха неподвижно като перца и залезът ги даряваше с постепенно променящи се багри от златисто към розово. Паркирахме колите и зачакахме „свинската жена“. След малко тя се появи, подскачайки по черния път с очуканата си малка кола — фургонче; антената на покрива се клатушкаше като въдица с „побесняло“ каначе на края. Моторът на колата изръмжа и спря. „Свинската жена“ излезе и тръгна към нас. Не знам защо, но свързвах това име с героиня от литературата на ужасите, представях си някакъв изрод със зурла, грухтяща полужена — полусвиня с големи зъби и проточени лиги, с доста подозрителни и гадни навици, като например да си изяде децата. И затова ми олекна на душата, когато протегна ръка към мен млада стройна хубавица — Мариз. Тя ни разглеждаше с приветливи, леко насмешливи очи, докато Джонатан разкриваше замислите си. Явно не се съмняваше, че сме напълно „откачени“, но въпреки това искаше да обслужи на ексцентричните англичани. Първо, понеже слънцето залязваше, Джонатан предложи тя да покара автомобилчето си напред-назад из горичката, сякаш следи глиганите през нощта. Тези кадри трябваше да се снимат по здрач, тъй че след лабораторна обработка да приличат на нощни снимки. Мариз безропотно изпълни желанието на Джонатан и докато свършим този епизод, се стъмни.

Изведнъж се надигна вълна от комари и ни обви като непроницаема завеса. Винаги съм твърдял, че никое друго място на Земята не може да съперничи по комари на парагвайското Чако^[10] в околностите на Мату Гросо^[11]. След патилата ни в Камарг се колебаех дали да дам първа награда на Парагвай. Където и да насочех електрическото си фенерче, виждах единствено дебела люлееща се плътна стена от комари. Налагаше се да стоим със затворена уста и да дишаме само през носа, за да не нахлуят в белите ни дробове. Нахалните кръвопийци покриха лицата, вратовете и ръцете ни. Жилеха през косата, по темето и по всички останали подробности от

анатомията на човека — тънките ни летни облекла не представляваха никаква пречка за настървените ята. След броени секунди Брайън започна да се върти като дервиш, да си бие шамари и да охка. Вонеше навсякъде на прочутия препарат против насекоми, но за комарите на Камарг тази течност с отвратителна миризма бе нещо като аперитив преди главното ястие. Ние с Лий бързо съобразихме — ако ни е мил животът, да не издаваме, че комарите изобщо не ни безпокоят. Разбира се, дразнеха ни, когато попадаха в очите и носа, но по време на двегодишната изследователска работа на Лий в Мадагаскар и на моите скитания из света, кожата ни бяха загрубели като носорози и от всички атаки на комарите ни досърбя само един-два пъти. Но в този момент едва ли можехме да го кажем на гърчещите се жертви на комарената напаст без риск да ни линчуват.

Докато екипът, псувайки и мачкайки комарите, монтираше осветителните тела за следващия епизод, Мариз, Лий и аз седнахме във фургончето на колата, пълно с около два милиона комара, и заговорихме за нейната работа. Едно време естествениците разчитаха само на собствените си очи и крака, когато проучваха къде ходят и какво правят животните. Сега радиояката, прикрепена към врата на животното, постоянно излъчва сигнали, които се приемат на малък радарен екран. От него сигналите се снемат на географска карта на съответния район и така може да се следи движението на животното, без то да се безпокои. Мариз, изцяло отдадена на проучванията си, разпалено ни обясняваше, без да обръща внимание на комарите. Имахме ли представа колко разнообразна е храната на глиганите? Макар че по начало е растителна — разни видове жълъди, треви, билки, — те ядели и много други неща — мърша, птици, които гнездят на земята, гущери и змии, разни насекоми, раци и др., а дори били виждани да ловят мишки. През брачния период, продължаваше Мариз, възрастните мъжки глигани водели жестоки двубои и с острите си като бръсначи зъби си нанасяли дълбоки рани. Всеки се стремял да атакува плешките на противника си и затова тогава мъжките развивали дебел пласт месо в тази част на тялото — нещо като железните брони на рицарите. Когато приближавало време да се опраси, женската напущала стадото, намирала закътано място, в гъсти шубраци и си правела удобно леговище, което даже понякога покривала — и там раждала глиганчетата.

Осветителните тела вече бяха монтирани и екипът имаше готовност да снима пълното с комари фургонче и разните съоръжения в процес на работа. Мариз подготви картата на местността, включи радара и започна да върти антената „въдица“, щръкнала на покрива на колата. Скоро на екранчето се появи сигнал — зелена точкица, после още една и още една, докато накрая замъждука цяло съзвездие от точкици. Възхищавахме се от мисълта, че, седнали в колата на един километър от глиганите, виждахме накъде се движат тези неуловими и хитри същества, без те изобщо да подозират, че ги следим. Накрая, изпохапани от комари, но доволни, благодарихме на Мариз и я оставихме да си върши работата, а ние се прибрахме в хотела. Рано на другата сутрин щяхме пак да се срещнем, за да ни покаже капаните си.

Движихме се с колите по правите, побелели от сол пътища към още тъмните и тайнствени горски масиви, преди да се бе пукнала зората. Източният край на небосклона вече светлееше с нарцисово жълт цвят. Безброен птичи хор огласяше простора, а ята патици, чернеещи на фона на изгрева, отиваха за храна към по-затънтените кътчета на блатата. Слязохме от колите, за да повървим около стотина метра до едно сечище, в което Мариз бе поставила капан — голяма каса от дъски, тел и железа, — зареден с най-различни „деликатеси“ за глиганския вкус. Капаните се проверяваха преди изгрев, понеже, ако останеха през деня, уловените животни можеха да загинат от слънчев удар. Винаги ми е било интересно да проверявам капани в очакване дали усилията ми са възнаградени. Поставял съм капани из целия свят, но така както онази сутрин не съм се вълнувал — да разбере дали нещо се е хванало и какво. Имахме голям късмет. Беше попаднало цяло стадо глиганчета. Шест животни, големи колкото териери, с червеникава козина и вече чезнещи ивици от „бебешкия“ период. За радост на Мариз едно от тях носеше нейна радиояка, очевидно бе идвало и преди. Сега бе довело братчетата и сестричетата си.

Глиганчетата се блъскаха помежду си, тропаха с копитца, грухтяха и квичаха. Явно бяхме ги уплашили. Мариз и помощниците ѝ пипаха светкавично — всичко трябваше да се свърши без суетене и губене на време, за да не получат голям стрес животните. Извеждаха всяко в по-малък капан, подобен на фуния, и докато квичеше пронизително, му поставяха много сръчно радиояка около врата. Следващата секунда го пускаха на свобода и то в поривист тръс

хукваше към гъсталака със завъртяна нагоре опашчица — въпросителна на възмущението, — без дори да предполага, че отнася със себе си приспособлението, което щеше да ни помогне да надзорнем в съкровени страници от живота му. Това ми се струваше малко непочтено. Все едно полицията да ти монтира подслушвателна апаратура в спалнята. И въпреки всичко, ако трябва наистина да защитим дивата природа, необходимо е да знаем нейните функции и потребности, а това е един от пътищата към целта.

На следващата сутрин Джонатан, натъпкал цяла кифличка в уста, тържествуващо изфъфли:

— Уредих работата с бикове!

— Чудесно — отвърнах разсеяно. — Какви бикове?

— Ами ти каза, че без бикове не можеш да представиш истинската Камарг, и аз ги осигурих.

— Но сега не се уреждат борби с бикове — подчертах аз.

— Не става дума за борби! — възрази Джонатан. Имам предвид ние да ги придвижваме в стадо.

— Това „ние“, дето го използваш в монархически стил, да не би да включва Лий и мен? — попитах плахо.

— Разбира се! — потвърди той със закачлива нотка в гласа, сякаш обещаваще забавно приключение на някое детенце. — Отивате в мочурищата, подбирате голямо стадо бикове и ги подкарвате пред камерата.

— Ама какво значи подкарване пред камерата? Това не са дойни крави, а бикове!

— И за вас съм помислил, ще бъдете на коне рече той.

— Ах, колко интересно! — възкликна одобрително Лий.

— Никак няма да е интересно — възразих аз. — Нали знаеш, че от тридесет години не съм се качвал на кон! Как ще препускам в галоп да завръщам диви бикове в стадото?

— Не бой се! — успокояваше ме Джонатан. — Лесно е като...

— Недей, моля ти се! — прекъснах го аз. — Много добре помня, че ме подлъга със същата метафора да се спускам по урвата в Ънст — било от лесно по-лесно, като търкаляне на бъчва по нанадолнище.

— Могат да ни намерят съвсем стари коне — утешаваше ме Лий.

— В състояние съм да възседна само кон, който едва би могъл да се дотътри до кланицата.

— Няма проблеми! — отсече Джонатан. — Обещаха да ми подберат много кротки коне.

— Ако Пола не беше болна, нямаше да тормозиш талантите — възмутих се аз. — Тя знае как да се отнася към кинозвездите.

Бяха ни избрали едри послушни коне, които изпълняваха всяка наша команда, а седлата — по американски модел — бяха удобни и подплатени като кресла. От тях трудно можеше да се падне. Камерите бяха закарани и монтирани на брега на едно от мочурищата под няколко тамарикса, а ние, придружавани от десетина пастири с цигански физиономии, тръгнахме да търсим бикове.

Ако яздите кон редовно, за да поддържате форма, няма по-удобен транспорт за работата ви като естественик. Можете да се движите бързо или бавно, по желание. Можете да спирате, да наблюдавате, без да слизате от коня, и да отивате до места, където не би проникнал никакъв друг вид транспорт. А дивата природа приема като по-малко зло конника, отколкото пешеходеца.

Движихме се край потъналите в розово и зелено тамарикси. Конете газеха десетсантиметрова бистра вода, в която растяха водорасли и тучна трева, слънцето напичаше гърбовете ни, а небето синееше с цвят на огнивче. Тук-там перуники, избуяли на гнезда, блестяха като старо злато. Постепенно мочурището ставаше по-дълбоко и от копитата на конете се издигаха фонтани от капчици, които попадаха в невидимите пръсти на слънцето и за миг се превръщаха в миниатюрни планети, украсени с цветовете на дъгата, политнали без орбита в пространството. Лъскави жаби отскачаха под водата надалеч от „гигантските“ копита, а около нас хвърчаха едри сини и червени водни кончета. Ята от по-деликатни техни събратя — в електрик и сиво-синьо — се издигаха над перуниките, край които минавахме. Едро пурпурночервено водно конче бръмчеше нанякъде с блещукащи на слънцето крилца, стиснало в челюстите си друго, по-малко и светлосиньо. Опаlescцентни пчелояди и черни ластовички връхлитаха върху множеството насекоми, а в далечината между тамариксите се виждаха водни бикове, бели и нощни чапли, излезли на лов за жаби.

Изведнъж се натъкнахме на бикове — около стотина животни, като черен, страховит риф на зеления фон на мочурището, пасяха под дърветата. Пастирите дадоха знак да се дръпнем настрана,

разпръснаха се във верига, заобиколиха с подвиквания и подсвирквания подозрително сумтящите рогати същества и ги подкараха покрай нас, за да можем и ние да тръгнем подир стадото. Отначало биковеите вървяха бавно, но постепенно, подканяни от пастирите, побягнаха в тръс. После цялата черна маса с проблясващи рога премина в галоп и вдигна след себе си облаци от водни капчици и пяна. Ние препускахме отзад.

Бяхме обзети от неописуемо въодушевление — стадото се носеше с гръм и тропот, вдигнало същинска приливна вълна в мочурите, и като пастири подвиквахме и подсвиркахме след него.

Внезапно ентусиазмът ни се изпари.

Биковеите стигнаха до по-гъста горичка от тамарикси и по съображения, известни най-добре на самите тях, решиха, че ги дебне някаква опасност. Стадото спря, обърна се и като по команда се спусна стремглаво към нас. Докато преди минута весело гонехме биковеите, в следващата вече летяхме в обратна посока.

Подир нас с трясък настъпваше лавина от страховити черни мускулести чудовища и гора от остри извити рога. След пет минутна суматоха и невероятно напрежение, пастирите успяха да спрат паническото бягство. Подканиха биковеите да попасат, да възстановят душевното си равновесие (да не говорим за нашето) и после кротко и предпазливо подкараха стадото към камерите.

Точно тогава настъпи удобен момент да си върна на Джонатан. Беше застанал с камерата си на около тридесет метра, недобре прикрит зад няколко млади тамарикса. Биковеите се подплашиха отново. Този път, убедени, че опасността е зад тях, връхлетяха върху камерите. Вместо сценарния замисъл стадото да минава мирно и тихо пред обектива, — докато пастирите се окопитят, стихия от обезумели бикове се насочи като голяма черна вълна, която поваля и прави на трески всичко пред себе си, към Джонатан и камерите. За щастие, напълно заслепени от паника, рогатите „дяволи“ минаха покрай Джонатан и Крис, без да ги забележат, помитайки без остатък горичката от тамарикси.

Препуснах към онемелите от ужас Джонатан и Крис.

— Ей, Харис! — подвикнах весело. — Интересно, нали?

— Интересно ли? — отвърна с пресипнал глас той. Бях сигурен, че вече сме си изпели песента. Никога не съм преживявал такъв страх.

— Излишна тревога — небрежно подхвърлих аз. Бяха само няколко бика.

— Няколко бика ли? — възмути се той. — Стотици фурии щяха да ни светят маслото!

— Ама защо си си глътнал езика? — попитах аз. Нали излезе, както ти каза!

— Какво имаш предвид? — вдигна вежди Джонатан.

— Твоите успокоителни думи, че е от лесно по-лесно, като търкаляне на бъчва по нанадолнище.

Харис ме стрелна с поглед, който режисьорите обикновено отправят към своенравните таланти. Нещо като погледа, с който се прочу покойният Борис Карлоф^[12].

---

[1] Блатиста равнинна област във Франция, разположена между два ръкава на делтата на Рона. В южната и централната част се развъждат черни бикове и характерните бели коне. В северната ѝ част чрез изкуствено напояване са създадени условия за механизизирано земеделие — лозя и оризища. Осигурява половината от националния добив на ориз. Обявена е за национален резерват(1967). — Бел.пр. ↑

[2] Особена категория бикоборци в Камарг. — Бел.пр. ↑

[3] Варда, пази се (фр.). — Бел.пр. ↑

[4] Рудолф Нуреев — балетист, хореограф. Известен е с много високия си отскок, с изключителното си майсторство и със забележителната си пластика. — Бел.пр. ↑

[5] Син на Клавдий и Месалина; герой на едноименната трагедия на Расин. — Бел.пр. ↑

[6] Авторът неправилно употребява понятието планктон. Планктонните организми плават във водния слой, а не се намират в дънната кал. — Бел.пр. ↑

[7] Раболепният лукав подлец от „Дейвид Копърфийлд“ на Чарлс Дикенс. — Бел.пр. ↑

[8] Сухолюбиви растения (алое, кактуси и др.), приспособени да издържат продължителна суша, като натрупват вода в месестите си листа или стъбла. Бел.ред. ↑

[9] Род дървета и храсти. Бел.ред. ↑

[10] Гран Чако — обширна равнинна област в Северна Аржентина и Западен Парагвай, продължение на пампасите. — Бел.пр.

↑

[11] Продължение на Бразилското плато в Парагвай. — Бел.пр. ↑

[12] Чарлс Едуард Прат (1887–1939) — английски киноартист, наричан Борис Карлоф, известен с майсторското си изпълнение на ролята на чудовището франкенщайн в едноименния филм (1931) и в „Годеницата на франкенщайн“ (1935). — Бел.пр. ↑

ТРЕТИ ЕПИЗОД

Камарг се слави с горещини и изобилие на дива природа в обширните мочурища, но отстъпва на растителното и животинското богатство на тропиците. Панамският провлак „прищипва“ американския материк по средата и го разделя на две половини — южна и северна — като пясъчен часовник. През тясната, подобна на плитка коса панамска земя тропиците на Бразилия се измъкват от Южна Америка към Еквадор, Хондурас и Мексико, а после постепенно преминават на север и се губят в по-умерените климатични зони на Съединените щати.

Панама е приказна страна, мечта за естественика. Сутрин той може да изследва неописуемото богатство и разнообразие на тропичната гора, а след обед — да плува около кипящ от оживление прелестен риф. Избрахме Панама, защото бюджетът ни не позволяваше да кръстосваме цялата планета, а тази малка страна ни осигуряваше достъп до удобно съчетание на гора и море. Искяхме да покажем голямото сходство между структурите на кораловия риф и тропичната гора — приликата между двете екосистеми изпъква при съпоставяне на коралите и водораслите с дърветата, на рибите, раците и другите морски животни с горските птици, бозайници и влечуги.

А за нас Панама имаше още едно предимство. След нахлуване на водата при изграждането на канала се е образувал остров Баро Колорадо, който Смитсъновият институт отдавна използва за тропична изследователска станция. В архипелага Сан Блас^[1], на около час път със самолет от град Панама, същият институт има и станция за изследване на рифове. Стара истина е, че където се съберат за по-дълго време учени, всеки лист от всяко дърво се подлага на изследване и получените сведения са от неоценимо значение за хора като нас, заели се да правят филм в съкратени срокове.

Лий и аз пристигнахме в Панама, съсипани от изтощителното пътуване. Бяхме прелетели над Атлантическия океан до Ню Йорк и от там — направо за Панама. Умората не можеше да засенчи радостта ни,

че сме отново в района на тропиците и гледаме през прозореца върху отсрещните недовършени жилищни блокове парада на гаргите с опашки, подобни на ладии, черни и сериозни като собственици на погребални бюра, или разкошни колибри и едри като човешка длан пеперуди в градината на хотела. И най-важното — дишаме влажния топъл въздух, ухаещ на току-що изваден от фурната кекс със стафиди, който ни напомня, че отново сме в най-богатия район на Земята — тропиците.

На другия ден, вече отпочинали, се събрахме с Пола и Аластър да уточним програмата. Аластър общуваше с хората по много странен начин. Дори аз, който се гордея с умението да се разбирам с най-различни представители на човешкия род, бях принуден да използвам Пола за преводачка. Нашият режисьор обикновено подмяташе половин изречение или още по-лошо — половинките на две изречения, между които нямаше връзка, и оставяше на събеседника си да „попълва“ липсващите думички, за да налучка мисълта му. Нещо като решаване на ребус от в. „Таймс“ без обяснителния текст. Ликуващ, че отново сме заедно, той каза:

— Мина ли умората? Браво! Мислех... знаеш... първо Сан Блас. Рифовете като... или по като... гори, риби наистина птици, но без крила. Нали? Така островите хубави... понеже няма... видим щом стигнем. Значи ние, тъъ, Баро Колорадо, нали?

Отпих голяма глътка от чашата си. Бяха минали няколко месеца от съвместната ни работа с Аластър на остров Мавриций — достатъчно време, за да забравя някои мои още по-трагични опити да го разбера. Отправих умоляващ поглед към Пола, която с успокоителен тон обясни:

— Аластър иска да каже, че ако ще правим сравнение между гората и рифа, в морето ще ни бъде по-трудно, защото трябва да снимаме под вода, и предлага първо да идем на островите Сан Блас. Може ли?

— Може, нямам нищо против.

— Добре. Значи утре тръгваме. Деца, съгласни ли сте?

— Разбира се! — отвърна Лий и допусна грешката да пита Аластър за повече подробности. — Как изглеждат островите Сан Блас?

— Покрити с... нали... хубави работи, палми, в смисъл острови... хъм, много от тях индианци, правителството е

безпомощно... жени... злато в нос и други. Риф, едни големи! — размахваше разпалено ръце Аластър. Ще му го харесаш... положително на... Конрад.

Лий трябваше да се обърне към Пола, изпълнена с по-голяма надежда:

— Нямах ли някаква книга за тези острови?

Въпреки очевидния си ентузиазъм Аластър не беше никак убедителен като гид. Често си мисля, че ако някога на Земята долетят марсианци, ще имат късмет да попаднат точно на такива най-любезни, най-толерантни и най-неразбираеми представители на човешкия род.

Сборният ни пункт на следващия ден бе малкото летище в края на града. Кинооператорът за тази филмова серия беше Роже Морид, висок, хубав французин, който по външност и глас приличаше на Морис Шевалие. Знаеше безброй забавни истории и очите му бяха все в дамите.

Натъпкахме апаратурата и багажа в дванадесетместния самолет, и се настанихме в креслата. След нас влязоха няколко напети индианци и индианки. Мъжете носеха ризи, панталони и меки шапки, а жените — ярки поли, шалове и блузи, красиво извезани с разни фигурки. Една възрастна жена имаше на блузата си голям тукан^[2] с дяволит поглед, друга индианка — две големи червени риби, обърнати една срещу друга с ококорени очи, на фона на тъмносиньо море, трета — композиция от няколко дребни черни рибари в кану, които хвърлят миниатюрна въдичка, за да уловят стадо риби, големи колкото кашалоти. Индианките, весели и пищни като огромни хвърчила в очарователните си премени, имаха допълнителна украса — златни халки, „присадени“ в основата на носа между двете ноздри, а бузите им бяха разкошно начервени с цикламено розов руж. Чаровните ни спътници бяха островитяни от архипелага Сан Блас.

Излетяхме с леки подрусвания над центъра на град Панама и бързо приближихме карибския бряг. Под нас рифовете и прозрачните морски води приличаха на чудновати морски змии, инкрустирани в син кехлибар. Стотиците островчета на Сан Блас всяко с изящен пръстен от рифове около бели плажове и рошави палмови горички — изглеждаха като макет във витрина за детски играчки. Изведнъж за

мой ужас пилотът спусна самолета съвсем ниско над морето и го насочи към островче с микроскопични размери, които позволяваха кацане само при крайна необходимост. Почти докосвахме водната повърхност. Клетият Аластър, който обичаше малките самолети толкова, колкото аз височините, съвсем се умълча. Тъкмо когато вече чувствахме, че се забиваме в морето, прелетяхме над плажна ивица от снежнобял пясък, след която започваше асфалтова писта. Кацнахме с подскоци, вибрации, рязко удряне на спирачки и остро свирене на гуми. От прозорчетата на вече спрелия самолет съвсем ясно се виждаше какво налагаше този начин на приземяване. Пистата беше голяма колкото острова, а той — колкото пистата. Недопустима беше каквато и да е грешка. Ако пилотът не улучи началото на пистата, стига края и се гмурка в морето. Бях почти сигурен, че не само Аластър искаше да напусне час по-скоро самолета.

Но трябваше да изчакаме на местата си. Планината от нашия багаж тлееше на слънцето, обсипана с кафяви и зелени скакалци, които явно не можеха да издържат на изкушението да гледат отстрани. Канута посрещнаха нашите спътници и те вече се губеха като точици в искрящото море на път към пръснатите по хоризонта островчета. На кейчето пристана голямо кану и от него скочи нисък набит мъж с дъговидно изкривени, с формата на буквата „о“ крака. Приличаше на тибетчанин, дошъл направо от Лхаса. Това беше Изрейъл, собственикът на хотела, където щяхме да отседнем, който идваше да ни посрещне.

Плиткото море бе топло като кръв и бистро като джин, малки стада разноцветни рибки мърдаха опашки и трепкаха над пясъчното дъно. Потеглихме с кануто по тихите води към едно островче — беше около един-два хектара, — гъсто обрасло с палми. Заобиколихме малък нос и се насочихме към циментово кейче. Зад него се намираше хотелът. Ахнах от изненада.

— Виж, истинска прелест! — възхити се Лий. — Не съм срещала подобно нещо в живота си!

— Най-оригиналният от всички хотели, които съм посещавал по света! — възкликнах аз. — Отличен „шест“, Аластър! Много ми харесва.

— Приятничък, нали? — рече сияещ Аластър. В късите изречения нямаше равен на себе си.

Хотелът бе наистина очарователен. Беше на два етажа, с покрив от палмови листа и с корпус под формата на буква „Г“ само от бамбукови пръти, свързани по много сложен начин с лико. Две веранди опасваха постройката и от тях се влизаше в стаите на партера и първия етаж. Цялата конструкция бе „кацнала“ върху дълбок циментов басейн, в който плуваха безброй цветни рибки и две едри водни костенурки. До хотела се виждаше друга несиметрична постройка също в стил „бамбук — палмови листа“ с очукана табела „Бар“. Наоколо високи палмови дървета, изкривени като лъкове за стрелба, докосваха зелените си корони и шепнеха на тихия ветреца. В ниското навсякъде цъфтяха хибискус и други тропични храсти. Всичко това, обляно от слънчевите лъчи, ни се струваше като видение. Можеше да се сравни с холивудски декор на някаква епична филмова продукция за великото Южно море. Имахме чувството, че ще видим (и се оглеждахме наоколо) вкиснатата физиономия на Съмърсет Моъм, който в снежнобели дочени панталони изкачва неустойчивата бамбукова стълба. А най-близо до нея бяха двете костенурки със забележително еднакъв презрителен поглед.

Стаята ни имаше, меко казано, доста необичаен вид. Не беше необходим прозорец, понеже светлината струеше през бамбуковите стени, а някои пролуки предлагаха великолепно гледка към морето и островчетата. Огромните легла, хлътнали в средата, очевидно страдаха от някаква странна херния. Пясъкът на пода хрускаше при всяка стъпка и създаваше илюзията, че сме на плажа. „Апартаментът за младоженци“ бе свързан с тясна кабина, голяма колкото изправен ковчег. Беше „скроена“ от изчукани газени тенекии и покрита със стара, излющена мушама за маса. В тази шотландска^[3] конструкция стърчеше къса тръбичка, която при отваряне на едно кранче изхвърляше струя морска вода право в очите (проверено лично). Не беше хотел „Риц“, но за него дори не ни идваше на ум в тази идилична обстановка.

Настанихме се в стаята, подредихме дрехите по столовете и излязохме на верандата. Откъм морето се задаваше кану с двама млади гребци — блондинка и мъж с хубав златистокафяв цвят на кожата. Той се наричаше Марк и се занимаваше със специални изследвания върху рибите в този район по договор с изследователската станция на Смитсъновия институт — няколко сгради, разхвърляни върху един риф

на около пет-шестстотин метра от нас. Марк бе определен за наш водач и съветник. Имаше много приятна външност и малко ориенталски вид — после разбрах, че майка му била японка. С необикновените си познания и компетентност той веднага стана наш ръководител и приятел заедно с помощничката си студентката Кати. Същия ден след обяд Марк ни заведе на около километър и половина в морето, за да ни покаже рифа, който изследваше. Убедихме се, че познава тук всяка рибка, дори с малкото ѝ име. Закотвихме лодката на дълбочина около два метра край рифа, надянахме маските и влязохме в топлата вода.

Никога няма да забравя вълшебния миг, в който се гмурнах под диамантено светлата повърхност на тропичното море. Маската бе като магическо прозорче, през което можех да гледам във водата ясно, без да ми пречат нейните вълнички и дипли. Движех се с много лекота в приказен свят на фантастична красота. Отначало плувахме над златистия пясък, покрит с вечно мърдащата се ризница, образувана при отражението на ярките, преминаващи през водата слънчеви лъчи. Подобни на странни петнисти тигани, риби скатове плавно се отдалечаваха от нас. Тук-там проблясваха като грамадни скъпоценни камъни коралови островчета, накичени с разноцветни водорасли, гъби и асцидии. Всяко островче си имаше свита от риби — оранжеви, червени, сини, като небе в лятна нощ, жълти като глухарче, в причудливи шарки, на ивици, на петна, „плисирани“, вълнообразни и други. След малко пред нас изведнъж се издигна рифът. Странен свят от пещери, тунели, потайни градини с гъби и заплетени корали, големи коралови дворци с водорасли, развяващи се като знамена от назъбените им „крепостни“ стени. Мозъчни корали напомняха огромни черепи на загинали в битки гиганти, вградили костите си тук. Още по-интересно бе в един от тунелите на рифа, особено в змиевидните му извивки. Водорасли галеха рамената ни отвсякъде. Подобни на обвивка на див кестен, морски таралежи красяха многобагрените стени, риби се стрелваха пред нас и ни мамеха да ги последваме. Тесният тунел изведнъж излизаше на малка „полянка“ от искрящ, като че украсен с филигран пясък, покрит с охранени черни морски охлюви^[4] — сякаш от камион за колбаси се бяха изсипали няколко каси с наденички. После тунелът извеждаше в просторна, пълна с риби долина и тук усетихме пулса на морето. То ни

полюшваше нагоре-надолу, повдигаше и отпускаше телата ни и имахме чувството, че се носим като птици, политнали от стената на рифа. А под нас мигновено зейваше тайнствена страховита пропаст и основите на рифа чезнеха в кадифената ѝ тъмнина.

Марк познаваше на пръсти този и други рифове. Можеше да ни обясни как да влезем в еди-кой си тунел, да хванем първото разклонение вляво, второто — вдясно, да завием наляво при големия мозъчен корал и шест метра надолу да намерим гъбата, корала или рибата, от която се интересувахме. Развеждаше ни из рифа, сякаш се намираше в родния си град, и, естествено, без неговите напътствия и опит щяхме да пропуснем много неща. Езикът на птиците, бозайниците и до известна степен на влечугите се свежда в много случаи до едва забележими движения и пози. Необходимо е време те да се разберат, за да се обясни например какво иска да каже вълкът с опашката си. В подводния свят се налага изучаването на съвършено нов език, свързан с много въпроси. Защо онази риба лежи настрани? Или защо се изправя на главата си? Какво защитава толкова ревностно друга риба? А защо някоя риба, както минувач на улицата, се опитва да „заговори“ риба от друг вид? Без помощта на Марк нямаше да разберем една милионна част от това, което видяхме.

Ето например пълничката кадифеночерна риба девойка е усърден градинар. Всяка си избира определена „територия“ от корала и там много грижливо отглежда разни водорасли. И това е не само стопанство, а и килер на рибата. Тя храбро защитава градинката си от различни врагове. Наблюдавахме и снимахме една от тях — „стопанка“ на „зелени насаждения“ върху площ метър и половина на три метра върху голям мозъчен корал. По необясними за нас причини тя енергично нападаше един морски таралеж, черен, обсипан с бодли като възглавничка за игли, който невинно се разхождаше. При внимателно наблюдение се оказа, че ако продължеше в същата посока, той неминуемо щеше да „преоре“ предния двор на „стопанството“. Една сутрин заварихме същата рибка побесняла от яд. В любимата ѝ градинка бяха нахлули риби папагали — големи, ярко оцветени в зелено, синьо и червено, с уста като човка на папагал. Те обикаляха най-нахално като шайка бандити, облечени в шарени дрехи, и стържеха коралите с острите си човки — шум, който се чуваше много надалеч. Клетата „стопанка“ действително се беше объркала с кого от

„бандитите“ да започне. Те също си имаха стратегия. Един нахълтваше в градинката и си откъсваше водорасло, а ядосаната „стопанка“, макар и двадесет пъти по-малка, веднага се спускаше да го гони. И тогава в „двора“ се вмъкваша другите риби папагали. Тя се връщаше, разпръскваше ги, а после всичко се повтаряше отначало. За наша радост пристигнахме, преди да са успели да нанесат сериозни вреди на „насажденията“, уплашиха се и изчезнаха. Въпреки нашата помощ рибката „стопанка“ не ни гласува доверие. Напротив енергично атакуваше Лий. Очевидно я подозираше, че е на строга водораслова диета и крои планове да „гълтне“ градинката.

Най-любопитното и изумително от всички чудеса на рифа, които ни показва Марк, бе половият живот на рибката зеленушка. Независимо от схващането си, че половият живот на обикновения човек е много сложен, Фройд би припаднал, ако направеше психоанализа на зеленушката. Първо щеше да се затрудни в обръщението — господин или госпожа зеленушка. Сериозно основание за размисъл.

Нека бъда точен: младата синьоглава зеленушка не е синьоглава, а жълта и изобщо няма вид на синьоглава зеленушка. Но не се отчайвайте! Щом порасне, тя изненадващо бързо променя цвета си става тъмна, кадифено синьо със светлосиня глава. Тогава мъжкият определя своя „територия“ в кораловите „планински вериги“, до която не допуска никакви пришълци, и чака „дамите“. Той е голям, привлекателен и може да се съешава със сто женски на ден — факт, пред който бледнее и най-големият любовник в историята на човечеството. Примамени от жизнеността му, женските са неудържими и влизат с дузини в кораловия му „апартамент“. Тогава възникват трудностите. Младите мъжки, твърде млади, за да притежават и да отбраняват „ергенска квартира“, се тълпят пред „двора“ на възрастния и причакват „дамите“. Група младоци принуждават женската да се стрелне отвесно нагоре и да снесе яйцата си във водата, а те изхвърлят сперма и ги оплождат. Но все пак това са неудовлетворяващи и явно несигурни усилия, нещо като изстрели нахалос. Идеалното е мъжките да се сдобият със „собствена“ територия, за да разполагат напълно с женските и да оплождат много повече от тях. Стратегията на мъжкия е да навърши „пълнолетие“, да промени цвета си и да си осигури „брачно ложе“.

А какво може да се каже за женската зеленушка? Несъмнено тя има по-малки възможности да си хвърля хайвера и да създава потомство, отколкото мъжкият — да опложда. И какво прави тя? За нас ще прозвучи невероятно, но за зеленушката е съвсем обикновено нещо — просто променя пола си: от жълта женска се превръща в един син мъжки, достатъчно силен, за да завземе и да отбранява „собствена територия“. И тя като него, без да губи време, за почва вече да се съешава с десетки женски. Предполагам, това е върхът на подводния рибешки вариант на движението за еманципация на жените. Изобщо любовта в живота на зеленушките е нещо прекрасно, макар че отначало може да предизвика известно смущение в душата на природолюбителя.

Наред с други обекти успяхме да снимаме как рибата девойка отбранява градинката си, а също и кадри за изключителната сексуална активност на синьоглавата мъжка зеленушка. Веднъж Аластър в залисията си започна да дава команди под водата, забравяйки, че шнорхелът не е мегафон, и за малко щеше да се удави. Общо взето, това бе най-забавният и най-успешният етап от снимачната ни дейност.

Следващата ни цел беше Баро Колорадо, но на екипа му бе нужно време да се организира и ние с Лий решихме да останем няколко дни в Сан Блас — такова идеално, нецивилизовано място е рядкост. И все пак чувствах за свой дълг да отида при Изрейъл и да протестирам. Не обичам да водя битки със собствениците на хотели, но тук бях убеден, че имам основание. В края на краищата бяхме се примирили с пясъка по пода на стаята, със собственоръчното оправяне на леглата (когато можехме да си намерим чаршафите), с внезапното спиране на морската вода в „душа“ поради задръстване на тръбата с прекалено голямо количество скариди и накрая — с клатенето на клозетната чиния като кон на родео (понеже липсваха два винта), което криеше голям риск за седналия да го изхвърли през бамбуковата стена направо в морето. Затворихме си очите пред тези дребни неуредици, заради неописуемата прелест на островчето. Но не можехме да не се оплачем от храната. Закуската — кафе, препечен хляб, мармалад и разни каши — бе съвсем прилична и задоволяваше и най-изискания вкус. Но обедите и вечерите бяха отчайващи. Реших да бъда строг, но справедлив и отидох да говоря с Изрейъл.

— Изрейъл — започнах с блага усмивка, — искам да поговоря с теб за храната.

— А? — рече Изрейъл. С него трябваше да се приказва много внимателно, защото английският му беше съвсем елементарен и от всяка внезапно въведена нова дума можеше да се паникьоса и да започне да говори несвързано като Аластър. — Храната бавно продължих аз. — Закуската е много добра.

Той засия:

— Закуска добра, а?

— Много добра. Но ние сме вече две седмици тук, Изрейъл, разбираш ли? Две седмици.

— Да, две седмици — кимна той.

— И какво ядем за обяд и вечеря всеки ден?

Той се позамисли и отговори:

— Омар.

— Точно така! — потвърдих аз. — Омар всеки ден. Омар за обяд, омар за вечеря.

— Ама вие обича омар — с огорчение отбеляза той.

— Обичахме омар! — поправих го аз. — Сега бихме желали нещо друго.

— Искате нещо друго? — попита още веднъж Изрейъл, за да бъде сигурен в желанието ни.

— Да! Например някакъв октопод?

— Иска октопод?

— Да.

— Готов. Аз дава октопод — сви рамене той и започна да ни дава октопод по два пъти дневно през останалите пет дни.

Преди да отпътуваме, седнахме да пийнем по глътка на раздяла. Изведнъж се появи Изрейъл и ме заля с поток от думи на неговия английски. Говореше бързо и за обичайния си невъзмутим вид изглеждаше много развълнуван. Непрестанно сочеше към пристигналите с кану жени и деца в ярко живописно облекло, с които се беше разправял много разпалено. Понеже ние не бяхме причина за гнева му, успях да го успокоя и да разбера по-съществените моменти от тирадата му.

Предишната вечер един индианец от съседен остров на около километър — километър и половина от нашия дошъл с кануто си да се

почерпи. Бил си сръбнал здравата и късно, някъде към десет часа вечерта, си тръгнал, гребейки доста несигурно по обратния път. Понеже не се бил прибрал вкъщи, призори жена му натоварила майка си и децата си в едно кану и тръгнала да го търси. Намерила само празната му лодка да се люлее край рифовете и дошли да кажат на Изрейъл, че е убиец, защото продавал алкохол на индианеца, и че бил длъжен да намери трупа му. Съвсем логично Изрейъл искаше сега да му помогнем в търсенето на удавника.

При подобна молба други жени биха припаднали, но не и съпругата ми.

— Много интересно! — извика Лий. — Хайде да вървим! Нали имаме време?

— Да — отговорих аз. — Чудесно ще бъде за довиждане да поплуваме с един труп.

Докато приказвахме, при нас дойде най-новата гостенка на хотела. Беше добре закръглена дама с лъскава черна коса, лъскаво кафяво тяло, голямо количество лъскави бели зъби и похотлив вид. Кожното ѝ масло миришеше на разстояние километър и половина срещу вятъра. Натруфена с бижута, приличаше на витрина на златарски магазин, а при всяко движение дрънкаше като странен музикален инструмент. Никога не ще проумея с какво я беше привлякла примитивната атмосфера на островите Сан Блас. Приличаше на човек, който би се чувствал най-добре на Кот д'Азюр или на плажа Копакабана^[5]. Белите ѝ бикини бяха тъй микроскопични, че спокойно можеше да ходи без тях.

— Извинявам, моля! — удостои ни тя с усмивка, изкарвайки на показ всичките си зъби. — Вие излизате плуване?

— Хмм... да, в известен смисъл — отвърнах аз.

— Нямате против и аз дойда също? — попита тя с нотка на съблазън в гласа.

— Никак! — охотно отбелязах аз. — Но трябва да ви кажа, че отиваме да търсим един труп.

— Да? — рече тя с леко изкривена глава. — Никак против, нали?

— Е, да, щом вие нямате против — отговорих любезно.

Тя влезе звънтяща като дайре в лодката и едва не ни задуши с комбинация от „Шанел №5“ и плажно масло.

Изрейъл ни закара в нова, непозната част на рифа, където бяха намерили кануто. Скърбящото семейство вече обикаляше с лодката и надничаше в кристално бистрата вода, дълбока около три — три и половина метра. Изрейъл предложи той да огледа едната страна на рифа, а ние с Лий — другата. Мис Копакабана вече беше влязла елегантно в морето, държеше се отстрани за лодката и имаше вид на паднала от небето.

— Искате ли да помогнете на Изрейъл или ще плувате с нас? — попитах аз.

— Аз плувам с вас — отговори тя и ми хвърли пламенен поглед.

И ние тримата заплувахме. След десетина минути отново се събрахме над гора от корали. Лий не каза нищо. Аз също. Плувайки на място, се обърнах към мис Копакабана:

— Не го ли видяхте?

— Какво видяхте?

— Труп — обясних аз.

— К-к-какво?

— Труп, разбирате ли, мъртво човешко тяло.

— Мъртво тяло? — изписка тя. — Какво мъртво тяло?

— Нали ви казах, че търсим точно това! — избухнах раздразнен.

— О, madre de диос^[6]! Мъртвото тяло? Тук на риф?

— Да.

— И вие пускате мен плува с трупове? — възмути се тя. — С мъртъвци оставяте мен плува?

— Нали сама пожелахте да дойдете! — припомних аз.

— Аз отива! — рече дамата.

За рекордно време доплува до лодката и се плъосна в нея.

— Е, и така е добре — заключи философски Лий. Ако го бяхме намерили, тя щеше да изпадне в истерия.

Беше крайно време да тръгваме за летището. Не успяхме да намерим трупа и мадам Копакабана ни се обиди. Но после се убедих, че се бяхме заели с безплодно начинание. Един охранен индиански труп представлява много голямо изкушение за акулите.

И така, литнахме с нашето самолетче над множеството малки, обрасли с рошави палми островчета, сякаш пръснати маниста. Нагрятият от слънцето риф приличаше на странна маркировка под бляскавата повърхност на морето. Зарекохме се някой ден да се

върнем, за да се къпем и да плуваме в това омайно кътче и да дадем възможност на Изрейъл да блесне с нови гастрономически постижения.

---

[1] Включва около 300 острова в Карибско море. — Бел.пр. ↑

[2] Вид южноамериканска птица с пъстра перушина и с голям извит клон. — Бел.пр. ↑

[3] В смисъл на „габровска“. — Бел.пр. ↑

[4] Подразред морски охлюви с външни хриле и с частично или напълно редуцирана раковина. — Бел.пр. ↑

[5] Известен плаж на Атлантическия океан при Рио де Жанейро. — Бел.пр. ↑

[6] Света Богородице! (исп.). — Бел.пр. ↑

ЧЕТВЪРТИ ЕПИЗОД

Пътувахме половин час през Панамския канал до остров Баро Колорадо и още тогава получихме първи впечатления за гората, в която щяхме да снимаме нашия филм. Корабчето ни плуваше запъхтяно в тъмнокафявата вода покрай стена от дървета, които, вплели корони от зелени, червени и кафяви листа, приличаха на груба старовремска тъкан. Над нея тук-там бяха разперили сребристобели клони рехави резедави дървета, обсипани с алени и смарагдово — зелени епифити и с рошави китки от пурпурно розови орхидеи. Двойка тукани с бананово жълти човки излетя тромаво и лениво пред корабчето. Отбихме към брега да заобиколим плитчините и от тук съгледахме колибри, които като опалови топчици подскачаха в листака. В ранната утрин небето светлееше с яркосин цвят, а от топлите слънчеви лъчи вече се стичаха струйки пот по гърбовете ни. Разнасяше се сладостно ухание на милиони цветове, на десетки хиляди гъби и плодове и на милиарди бавно гниеци листа в кипящата, постоянно променяща се, постоянно умираща и постоянно растяща гора.

След малко се показва и островът. Гористи хълмове като равнобедрени триъгълници се оглеждаха със замъглени пастелни очертания в кафявата вода. Докато приближавахме пристана, една пеперуда морфо, едра като лястовичка, направи няколко пируета около нас, сякаш бе къс живо небе, и литна да озари някой тъмнозелен кът в гората. Щом разтоварихме апаратурата, се оказа, че ни предстои почти алпинистко катерене по тесни циментови стъпала. Спомних си как преди няколко години в Мексико, Лий и аз едва пълзяхме по още по-стръмни ацтекски паметници. Покрай стъпалата се движеше нещо като еднорелсово вагонче платформа, което отиваше до върха. Натрупахме багажа си на платформата и погледнахме нагоре към далечните къщи, криещи се в дърветата.

— Е, добре — казах навъсен. — Веднъж ще се изкача пеша, да се знае, че съм „покорил“ върха, но после не мърдам без „Ориент-експреса“!

Рядко ми се е случвало да вземам толкова погрешно решение. На половината път вече не можех да си поема дъх и плувах в пот. А когато се добрах до последното стъпало, имах сили само да се примъкна до един стол и да се хвана за халбата бира, която Пола съвсем предвидливо ми подаваше. Излишно е да казвам, че щях да се пукна от яд, когато забелязах, че Лий беше стигнала до върха преди мен в съвсем изискан вид и без никакви признаци на задъхване.

Екипът се зае да търси подходящи снимачни площадки и обекти. Тук животните, общо взето, бяха свикнали с развихрилите се из целия остров учени, тъй че любопитството на още една тайфа нямаше да ги изненада.

— Напипахме добър материал за снимки! Е, казвам „добър“... може би... в монтажната лаборатория обаче... ммм, изглежда, да, някои от онези... ревящи неща... маймуни, нали, маймуни ревачи и милион от онези огромни дървета с епитети! — докладва Аластър, нашият режисьор с характерните си половин изречения без връзка между тях.

— Епитети ли? — попитах учуден да не би в Баро Колорадо да се е появила нова, непозната за мен форма на паразитно растение.

— Да — рече той. — Нали с шипчета като орхидеи.

— Искаш да кажеш епифити?

— Да де, точно така! — потвърди Аластър малко по-уверено...

— А имаше и от ония с дългите... ммм... носове и странно име...

— Тапири?

— Не, дълги носове, трепкащи, едни такива смешни... — обясняваше Аластър с нотка на раздразнение от недосетливостта ми при такова подробно биологично описание.

— Мравояди?

— Не, бе, не... вървят по земята!

— Мравоядите също! — казах аз.

— Май им викат „коки“ или нещо подобно — допълни той.

Потънах в размисъл. Да се разговаря с Аластър беше винаги трудна задача, но ако не можеше да си спомни някое име или го възприемеше погрешно, той поставяше човек в положение да разгадава древни египетски папируси с помощта на португалоескимоски речник.

— Да не би случайно да искаш да кажеш коати^[1]? — попитах в изблик на досетливост.

— Така де, точно така! — възкликна победоносно Аластър. — Дълъг нос, треперлив, изкатерва се по дървета.

Без да губим повече време, предприехме първия си набег на острова, за да се запознаем с местата, които бе избрал Аластър, и да се опитаме да зърнем някое животинче. Колкото и да е посещавал тропиците, човек пристъпва със същото вълнение покрай гигантските дървета в тъмните пазви на гората. След обяната в слънце полянка очите трябва най-напред да привикнат с мрака. Първо се усеща хлад, хладната влага на гъбата масленица, но скоро илюзията изчезва — потенето продължава. Огромното богатство от растения и дървета е зашеметяващо. На всяка крачка нови видове и форми на живот и въпреки множеството храсти, забили корени в земята, човек има чувството за неспирно движение. Високи над тридесет метра дървета великани с подобни на аркбутани^[2] на средновековна катедрала разклонени корени подпори, омотани в пълзящи растения и лиани, се издигаха като мачти на безброй разбити и изоставени шхуни, от чиито зелени платна бяха останали само висящи парцали.

На места земята изглеждаше като жива, като движещ се зелен килим. Безброй мравки листорези, нарамили плячката си — парче лист, голямо колкото нокът, — бързаха към жилището си. То беше на стотина метра от подложеното на щателна дисекция дърво, но въпреки разстоянието зелените върволици неуморно пыплекха по черната земя през пънове и храсти като лилипутска регата само със зелени платноходки.

Продължихме към вътрешността на гората и все по-ясно чувахме дълбокия, вибриращ звук, който излизаше от устата на маймуните ревачи и се носеше из цялата гора — нещо подобно на рев, вой и дрезгав стон. Скоро открихме и малобройното семейство от маймуни с козина като черен кехлибар. Някои от членовете му равнодушно се прехвърляха от клон на клон, други се изтягаха на слънце и тъпчеха в устата си листа и филизи, а трети просто висяха на отлично приспособените си за хващане опашки и съзерцаваха своята „въздушна“ градина. Щом ни забелязаха, ги обзе неспокойствие и те втренчиха подозрителни погледи в нас. А когато стигнахме под тях, се

наежиха и започнаха войнствено да ни замерят с клонки, листа и с други доста неприемливи амуниции.

— Ама това вече е прекалено! — викна Аластър, когато дълго парче маймунски изпражнения шумно падна през листата на около метър от главата му.

— Без нерви, Аластър! — обади се Пола. — Маймуните просто правят онова, за което хората постоянно се заканват на режисьора.

Разбрали, че „преградният огън“ от клонки и изпражнения е безрезултатен, маймуните ревнаха в оглушителен хор, протестирайки, че сме навлезли в тяхна територия. Сякаш се намирахме в дълбокия край на празен плуven басейн и слушахме армейски хор, но всеки пееше различна мелодия, и то — на китайски.

— Накарахме ги да излязат от кожата си! — изрева Пола, пуснала глас, за да надвика маймунската врява.

— Ние трябва, разбираш... реване, нали... някъде високо... дървета! — обади се Аластър.

— Казаха ми, че в гората има висока кула, откъдето изследват горните етажи на гората — намеси се в почти синхронен превод Пола.

— Точно така! — потвърди Аластър.

— Висока към петдесет метра! — въодушевено добави Пола.

— Ах, каква прелест! — рекох аз. — Ще имам удоволствието да наблюдавам как Аластър ще се катери по нея.

— О, душицо, бях забравила, че не понасяш височини! — каза Пола. — Нищо, екипът ще се качи на кулата, а ти и Лий ще останете долу.

— Колко мил директор си имаме! — зарадвах се аз. Продължихме нататък, внимателно прескачайки колоните на мравките листорези. Фантастичното им множество будеше учудване как не са унищожили цялата гора. Работата им е истинско градинарство — пренасят листата в дълги подземни ходове (понякога с площ около един декар), оставят ги да изгният и в тази плодородна среда отглеждат храната си — гъбичките. Интересно, но мравките успяват някак да „проумеят“, че ако обезлистят всички дървета около мравуняка, ще загинат от глад, и затова грижливо подбират дърветата и смъкват от всяко само определено количество листа.

На другия ден попаднахме на полянка в гората, образувана от огромно паднало дърво. Било израснало на склона, но поройни

дъждове постепенно отмили най-горния пласт земя, в който се държали корените му, а после вихрушка го измъкнала с лекотата на зъболекар, който вади разклатен зъб. То свидетелстваше за неустойчивия характер на тропичната гора. Повърхностният слой на почвата е толкова тънък, че дърветата трябва да пускат големи външни корени като аркбутани, за да се задържат прави. Всъщност тези гиганти сами осигуряват храната си — хумуса, който се получава от гниене на падналите им листа. Цикълът е толкова интензивен, че се задържа само незначителен горен пласт на почвата. При изсичането на горите, което в целия свят се извършва с ужасяваща скорост, се открива този пласт и хората го използват за засаждане на земеделски култури или за пасища. Животът му е твърде кратък и после настъпва царството на ерозията. Повалянето на дърветата по естествен път обаче е истинска благодат за гората. Падащият великан сваля малки дървета и прави просека в непристъпния гъстак. Животворните слънчеви лъчи огряват храсти, пълзящи растения и фиданки, които са водили дълга борба с мрака на тропичната гора и сега избуяват. При настъпването на това търпеливо очаквано събитие заспалите от много години семена в хумуса бързо покълват и израстват към небето, преди други растения да са затулили просеката. Тъй смъртта на един от тези горски мамути е сигнал за нов живот и растеж около огромния му труп.

Откъм склона, издигащ се над падналото дърво, дочухме пискане, бръцолевене и шумолене. Кривнахме нагоре и се натъкнахме на група паяковидни маймуни коати, които си играеха по дърветата и си хапваха някакви розови цветни пъпки. Маймуните напълно оправдаваха името си. С дългите космати тъмни крайници и опашки (хватателни до такава степен, че ги използват умело и често като още един крайник) приличаха на странни гигантски паяци, заловили се да плетат паяжини между клоните. За разлика от маймуните ревачи техните посестрими ни посрещнаха дружелюбно — полюлявайки се на опашка от клон на клон, те се смъкваха към нас. А една от тях не можеше да откъсне очи от Лий, сигурно защото тя си белеше портокал. Кандилкайки се на опашката си, маймунката слезе по клоните, спря на около четири — пет метра от Лий и се вторачи в нея със сериозността на антрополог, решил да наблюдава как се храни една туземка. Лий й подаде парче портокал. За наше учудване маймуната слезе без

колебание, сграбчи го и бързо го налага. После всички маймуни от стадото ни преследваха с жадни погледи, докато не се убедиха, че портокалите са се свършили, и тръгнаха по пътя си. Аластър бе уговорил с един ловец от станцията да ни намери подходящи за снимане обекти и на следващия ден ни доведоха първия „актьор“ — едно от любимите ми животни: двупръст ленивец. Наистина очарователно създание с малка главичка, косматото тяло, кръгли, леко изпъкнали златисти очи и с постоянна, замечтана и дружелюбна усмивка. Бавен и кротък, той се оставя да го окачвате, където си изберете, като старо палто. Чак след около половин час дълбоко съзерцание се придвижва на около два метра, и то съвсем мудно. Ленивецът е фантастично създание, отлично приспособено за необикновения си, „опак“ начин на живот. Понеже прекарва повечето време надолу с главата и се храни с трудносмилаеми листа, вътрешните му органи се различават в сравнение с другите бозайници. При него обмяната на веществата е бавна както движенията му и... бюрокрацията. Може да не уринира цяла седмица.

Козината на ленивеца расте по съвсем различен начин. При другите бозайници пониква „на път“ — от гръбнака към корема. При ленивеца, обратно — „пътят“ е на корема, а космите растат към гръбнака, тъй че, когато животното виси надолу с главата, дъждовните капки лесно се стичат на земята. Много интересна е окраската му. Съвсем тънки пластове клетки са разположени диагонално през космите и образуват ивици, в които много добре виреят два вида синьо-зелени водорасли. Те придават на ленивеца зеленикава отсянка, която му служи за прикритие в листака. Тъй че самият ленивец е нещо като „висяща“ градина.

Още по-любопитно е, че в козината му се „разквартируват“ няколко вида бръмбари и кърлежи, включително една особена нощна пеперуда. В света съществуват около дванадесет хиляди различни вида от нея, някои от които твърде странни. Едни имат например тъй наречения тимпанен слухов орган в основата на корема и могат да улавят ултразвуковите писъци, с които прилепите „засичат“ и хващат жертвите си, затова не се боят от хищното животинче. Някои от гъсениците им живеят върху водни растения и в много случаи се превръщат във водни животни, а един от видовете дори развива хриле. Такива пеперуди имат много интересно съжителство с ленивеца.

Снасят яйцата си в козината му и след излюпването си ларвите се хранят с водораслите в бръчките на кожата и дори в козината на ленивеца. Тъй че освен „висяща градина“ ленивецът е подвижна „детска ясла“ и космат „хотел“.

Следващата филмова звезда, която ни донесоха, за да я изправим пред камерата, бе очарователно малко създание — мравояд пигмей. Този най-малък представител на мравоядите съвсем спокойно се побира в шепата ми, оставяйки още доста свободно място. Преди много години в Гвиана се бях сдобил с няколко екземпляра, но оттогава не ми се беше удавал случай да попадна на подобно животинче. То като ленивеца чудесно се е пригодило към условията на своя горски живот. Козината му е късичка, гъста, гладка като коприна и с кехлибаренокафяв цвят. Хватателната му опашчица е оголена на върха, за да може да се залавя по-здравео за клона. Има къса, тръбообразна и леко изкривена зурличка, малки очички и ушички, скрити в козината. Най-интересни са краката му. Предните лапички са пухкави като розови възглавнички, „въоръжени“ с три дълги тънки остри нокътя, средният от които е най-дълъг. Могат да се сгъват към дланта подобно на джобно ножче. По задните ходила, на „петите“, има по една мускулеста възглавничка с формата на обърната чашчица, което му помага да се закрепва плътно за клона. Пръстите на краката му завършват с остри нокти и възглавнички под тях. Заедно с мускулестата „смукателна чашчица“ на петата, те са удивителен прикрепващ механизъм, в който ноктите нямат непосредствено участие. При опасност мравоядът пигмей усуква опашчицата около клона, плътно захваща ходилата си в него (така образува триъгълник с двата крака и опашката), изправя предни лапички над главата си, готов, щом противникът наближи, да се спусне бързо напред и да започне да „сече“ с острите си, подобни на бръснарски нокти. За разлика от ленивеца, който има тъпи като клечици зъби без емайл, за да могат да растат през целия му живот, мравоядът пигмей разполага само с дълъг лепкав език и с мускулист стомах, който смила на прах дървесните мравки — основната му храна.

Нашият „актьор“ съвсем хладнокръвно запази присъствие на духа по време на снимките и тъй свикна с нас, че в почивките кротко стоеше на показалеца на Лий, грижливо усукал опашчица около палеца или китката ѝ. Когато трябваше да го пуснем на свобода, той

неохотно слезе от ръката на Лий, спря се в храсталака и дълго ни гледа, замислен и тъжен, преди да изчезне в гората.

Въпреки че имахме вече километри филм за мравките листорези — сваляне и пренасяне на листата в ходовете им, почистване на „складовете“ и натрупване на боклука на големи купчини, — „подземният“ им свят оставаше скрит за нас. Факт, който Аластър не можеше да преглътне.

— Искам... нали... мисля... да, градини — каза той с наклонена глава, извъртайки се бавно като бъдещ състрадание труп на обесен. — Лехи от гъби... нали... под земята?

— Единственият начин да ги снимаш, душичко, е да изровиш сладурчетата! — съвсем практично обясни Пола.

— Да — съгласи се Аластър, потънал в размисъл, стъпвайки точно над една мравешка градина, голяма колкото малка танцова площадка.

— Възможно ли? — изненада се нашият френски оператор Роже. — Значи не много дълбоко?

— Е, понякога лехите с гъбички са на плитко обадих се аз, — но мравките никак не ще се зарадват на подобни похождения.

— Пола, ти вземаш прави лопати, ние копаяме, а? — въодушеви се Роже. — Изкопаваме малка „жарден дьо шампиньон“!

— Да, прави лопати! — възкликна Аластър, развълнуван от новата идея. — Донеси няколко.

Пола пое обратно през гората до изследователската станция и след малко отново се появи с наръч прави лопати под мишница. „Директор на филм“ означава точно това. Той трябва да осигури на часа всевъзможни неща — от камион с двойно предаване, богато ядене, моторна лодка до бутилка уиски.

— Това се иска! — рече Аластър.

Той и Роже пипнаха по една лопата и започнаха да обръщат повърхностния слой на почвата. Имах известен опит с мравките листорези и затова хванах под ръка Лий и Пола и ги отведох от „работната площадка“. Мравките листорези са много активни същества. Царицата основава цялата колония. По време на брачния полет тя носи в нещо като торбичка кичур плесен на нишки — храна за бъдещата колония, подобно на американските заселници, които винаги пътували с пълни чували жито, за да го засеят там, където се

установят. След брачния полет царицата засажда плесента в люпилната камера, грижи се за плантацията с всеотдайността на градинар и я тори с изпражненията си. Ако плесента загине, всичко пропада. Оцелее ли обаче, тя осигурява развитие на колонията, която може да достигне един милион мравки в границите на съществуващата градина. Току-що бях обяснил това на Пола, когато половин милион обитатели на нашия мравуняк решиха, че действията на Роже и Аластър застрашават живота на колонията, и тръгнаха на протестен поход. В първата минута Роже и Аластър имаха вид на усърдни градинари, които обръщат лехи за нова реколта от аспержи, но след това започнаха да изпълняват скокове, пируети и „па-де-дьо“, на които би завидял и най-добрият балетист. Странният танец бе придружен от диви, неистови викове на агония, изпъстрени през неравни интервали с хули и сквернословия, свързани с продължението на рода.

— Исусе Христе! — крещеше Аластър и валсираше очевидно не по свое желание. — Ай, ай, как хапят! Ох, мръсни твари!

— Оле, ох, *merde alors!*^[3] — пищеше Роже, също пристъпваше в кръг и пляскаше по панталоните си. — Те хапи!

Трагедията беше в това, че Аластър носеше къси панталонки и старовремски гуменки за бейзбол. Мравките се катереха по голите му крака, убедени, че имат пред себе си стъбла на дървета, и решени да ги превърнат в трески. Роже се оказа в по-тежко положение с елегантните си прилепнали панталони, по които мравките можеха да пълзят много бързо и целеустремено. Пълчищата, които лазеха от външната страна на панталона му, хапеха на месо през тънкия плат, а посестримите им, наврели се под крачолите, се изкатерваха колкото може по-високо, и тогава започваха атака — хапеха Роже по най-интимните и нежни анатомични детайли. За мравките, които са в състояние да скълцат с челюсти твърдите листа, панталоните му изглеждаха като цигарена книжка и скоро се изпъстриха с червени точки кръв, както вече бяха нашарени краката на Аластър. Измъкнахме двамата герои от „театъра на бойните действия“ и ги „демравирахме“. После Пола им оказва първа помощ с антибиотици, но цялата спасителна операция ни отне доста време.

— Видяхте ли? — задъхано попита Аластър със замътен от възмущение поглед. — Искаха да ме обезлистят гадовете!

— Ами мен? — обади се Роже. — Мен нападат срамни части: те искат мен става евнух.

После, опаковани в няколко ката дрехи и стъкмени за приключения като Туидълдъм и Туидълди^[4], Аластър и Роже успяха да разровят и да снимат едно ъгълче от градината на побеснелите от яд мравки.

Едно от най-удивителните чудеса на природата в гората, което ни създаде не по-малко снимачни трудности от градината на мравките, бе невероятната взаимна зависимост между гигантската смокиня и незабележимата оса бластофага. Това явление, открито съвсем наскоро, свидетелства за сложните взаимовръзки в тропичната гора, където отделното растение или животно може да бъде значителен елемент на цялата екосистема. Без огромните смокинови дървета, осата бластофага ще загине, а без нея смокините изобщо няма да могат да се размножават и също ще изчезнат от лицето на Земята. Преди да завърже, цветът на смокинята има много интересно устройство — прилича повече на плод. Бъдещата смокиня има на единия си край дръжчица, а на другия — незначително отворче, почти затулено от люспици. Всяка бъдеща смокиня съдържа мъжки и женски цветове и опрашването им става по много интересен и респектиращ начин.

Първо разцъфват женските цветчета и ароматът им привлича женските оси бластофаги, които носят цветен прашец от други смокинови дървета в гората. За да достигне цветчетата, осата се провира през малкото отворче на единия край на бъдещата смокиня, проправяйки си път с „рамена“ през „вратата“ от люспици. Трудна задача, защото често осичката остава без крилца и пипала.

Щом проникне до женските цветчета, осичката започва да пробива плодниковите им стълбчета с дългото си яйцеполагало — действие, напомнящо сондиране за петрол. Цветчетата са два вида — с дълги и с къси стълбчета. Яйцеполагалото на осичката може да стигне семепъпките само на втория вид и там да снесе яйцата. Но за да се ориентира, тя пробва и първия вид цветчета — в тях не снася, но неизбежно ги опрашва. Така в едните се развиват ларвите на осата бластофага, а в другите — семенцата. Макар и дотук всичко да изглежда съвсем невероятно, по-нататък като че ли се преминава границата на вълшебството.

На следващия етап ларвите се превръщат в какавиди и явно изпускат някакво вещество, което задържа развитието на бъдещата смокиня, понеже, ако през този период тя узрее, тяхната „люпилна камера“ може да бъде изядена заедно с цялата колония. След като какавидите се развият напълно, първо се излюпват мъжките и започват да обикалят неизлюпените още женски, за да ги оплождат. До този момент бъдещата смокиня е херметически затворена и въздухът в нея съдържа до десет на сто въглероден двуокис (навън е само 0,03 на сто), което никак не тревожи мъжките осички. Но след оплождането те пробиват стените на „люпилната си камера“ и съдържанието на въглеродния двуокис в нея рязко намалява. Това ускорява излюпването на женските осички и развитието на мъжките цветчета, които покриват крилцата им с цветен пращец. После мъжките и женските оси заедно изгризват „вратата“ от люспици на единия край на бъдещата смокиня. Женските излитат, отнасяйки със себе си цветен пращец и сперма, за да търсят в друго смокиново дърво своя колония, намираща се на „женския“ етап. Мъжките са безкрили и остават, за да умрат, изпълнили добросъвестно житейския си дълг. Истината, че това е само едно от многото чудеса на тропичните гори, ни кара да се замислим колко сложен е нашият свят и как грубото ни вмешателство може да накърни деликатното равновесие на екосистемите.

Тропичните гори са ценен дар на природата, но като че ние се боим от тях и обръщаме гръб на това огромно самовъзобновяващо се находище на лекарства, хартия, храни, дървен материал, бои, подправки и десетки други полезни неща. Още нямаме пълна представа за всичките блага, които тропичните гори могат да осигурят на човечеството, а вече ги унищожаваме с такава бързина, че много видове растения и животни изчезват завинаги, преди да им е направено дори описание. Изчислено е, че тази бясна самоубийствена атака всяка година ни лишава от сто и десет хиляди квадратни километра тропични гори. Според „оптимистичната“ прогноза при сегашните темпове на унищожаване всички такива гори ще изчезнат напълно през следващите седемдесет и пет години. Ако това стане — а няма никакви признаци, че човечеството изведнъж ще се откаже от глупостта си и ще започне да се вслушва в гласа на здравия разум — промяната на климата може да доведе до катастрофални последици. Без горите, осигуряващи благоприятни условия за живот, плодородните райони за

много кратко време ще се превърнат в пустини. Да не говорим за вече откритите или за още неоткритите блага на горите. Досегашните ни знания за огромната екосистема — тропичната гора, или джунглата, са съвсем повърхностни. Нямаме представа за неоценимата полза, спотайваща се между дърветата, и въпреки това в пристъп на почти маниакална разюзданост рушим една ценност от огромно значение за човечеството, която никога не бихме могли да създадем, но която, от друга страна, при грижливо стопанисване сама се възобновява. При сегашните темпове е съвсем възможно след по-малко от сто години с появата на много повече милиони гладни гърла да превърнем Земята в пустиня само заради алчността и нечовешкото си, себично отношение. Това се отнася до всеки, независимо от цвета на кожата, вярата и политическите възгледи. Ако не вземем незабавни мерки, децата ни няма никога да видят тропични гори и да се порадват на богатата, които носи този прелестен и особено важен биологичен район на планетата.

---

[1] Южноамерикански бозайник. — Бел.пр. ↑

[2] Арка, която служи за подпора на стена. — Бел.пр. ↑

[3] По дяволите! (фр.). — Бел.пр. ↑

[4] Герои от „Алиса в огледалния свят“ на Луис Карол. — Бел.пр.

↑

ПЕТИ ЕПИЗОД

Добре че от Баро Колорадо, където термометърът постоянно показваше високи стойности, не заминахме направо за нашия следващ обект в Канада — Скалистите планини. Там искахме да снимаме северни гори през зимата и попаднахме на адски студ — минус тридесет и четири градуса. Всъщност думата студ бе много далеч от истината. Докато изляза от автомобила, мраз скова в едно цяло брадата и мустаците ми, а миглите на Пола, дълги сантиметър и половина, така се заледиха, че горката едва си отваряше очите.

— Г-господи! — възкликна тя, оглеждайки потъналата в сняг местност, леденосивото небе и огромната къща от неодялани стволове пред нас. — Къде да си окачим фирмата, а, момчета?

— Ъъъ... сняг, мисля... макар светлината не е много добра. Как се чувстват животните в тоя сняг? — попита Аластър, понечи да направи обичайните си обиколки с изкривена настрани глава и... хлътна в дълбокия сняг. Лий го замери със снежна топка, но за съжаление не го улучи.

Къщата принадлежеше на очарователното семейство Боб и Луиз Сопък, които заедно със съседите си Черил и Дон Макдоналд щяха да бъдат наши домакини и помощници на този етап от програмата ни. Като казвам къща от неодялани стволове, нямам предвид подобните на ваксаджийски сандъчета бараки, които често сме гледали във филми за Дивия запад. Тази голяма постройка очевидно беше изградена от гигантски борови дървета, но приликата свършваше дотук. Прекрачихме прага и се озовахме в огромно и открито като хамбар помещение. Покривът се издигаше на около десет метра над главите ни, а долу кухнята, трапезарията и всекидневната не бяха отделени с преградни стени. Дървени стълби водеха горе за спалните, разположени под стрехите, а други стълби — под къщата, където имаше още спални и няколко мазета. Това бе едно от най-странните жилища, които бях виждал през живота си. Боб и Луиз владееха до съвършенство готварското изкуство и с разкошен обяд — силна супа,

домашен хляб и невероятни количества еленово месо, успяха да размразят вкочанясалите ни след четиричасово пътуване с автомобил от Уинипег тела. Започнах да мисля, че в наша чест са изтрепали всички елени в Канада. Всъщност Боб много грижливо стопанисваше имота си и ловеше дивеч само колкото щеше да му е необходимо през зимата (обикновено два елена). Така постигаше две неща — убиваше само излишните животни и осигуряваше вкусна храна.

Благодарение на апетитния обяд и на известно количество „Скоч медицинал“^[1], с което предвидливо се бяхме запасили, брадата и мустаците ми се размразиха, а Пола можеше отново да вижда. Беше решено Родни (нашият кинооператор в Канада) и Аластър да отидат на разузнаване, а ние с Лий да се посветим на тайните на скиорството и вървенето със снегоходки. Бързо разбрах, че фигурата ми, моята *en bon point*^[2], както любезно казват французите, не беше за ски. Наведях ли се напред, падах по корем, наклонях ли се назад, просвах се по гръб. Заемех ли изправена, царствена стойка, се сгромолясвах или напред, или назад, в зависимост от посоката на вятъра. Движението със снегоходки беше съвсем друго нещо. Допадна ми. Чудно преживяване е да ходиш върху дълбокия сняг, без да потъваш. Чувствах се като онези хубави птици, яканите (макар и доста солидни, които крачат върху листата на водните лилии, сякаш се разхождат по улицата). С тези, подобни на тенис ракети снегоходки може да се върви равномерно и спокойно върху много дълбок сняг, в който иначе още при първата крачка се затъва до гуша. Единствената трудност бе обръщането кръгом — при несполука снегоходките се заплитаха, падах в снега и с голяма мъка успяха да се изправя. Щом усвоих това движение, вече придобих самочувствие на гвардеец с необикновено големи крака, който се обръща с маршова стъпка на парад.

След като поовладяхме вървенето със снегоходки, Лий и аз тръгнахме да разгледаме околността. Небето беше тъмносиво и ми се струваше, че ако го ударя със снежна топка, ще звънне като стомана. Във въздуха прехвъркваха снежинки, големи колкото пощенски марки от едно пени — дебели и меки като попивателна хартия. Цареше мъртва тишина, само снегът скърцаше под краката ни. Сякаш целият свят бе затрупан от огромна лавина. В боровата гора сладкар великан бе покрил с глазура дърветата, свели тежки тъмнозелени клони. Някои по-високи борове се бяха наклонили под големия бял товар дотолкова,

че нов снеговалеж би ги повалил на земята. Стигнахме до езерце, кръгло и гладко като паница с мляко и покрито с лед и сняг. Покрай брега се издигаха хълмчета, а от тях през бялата зимна пелена стърчаха клончета, които приличаха на пръчки дървени въглища. Тук, скрити дълбоко в леговищата си, спяха бобри и очакваха пролетта да стопи сто и петдесет сантиметровия „блат“ от лед и сняг, за да заплуват пак в езерото.

През лятото посетихме отново Канада и дойдохме на същото място призори. Беше настъпила коренна промяна. Гъста тръстика опасваше златистозеленото езеро като ресни на покривка за маса във викториански стил. Гладката водна повърхност беше „бродирана“ тук-там с бели водни лилии. Слънцето надзърташе зад зелените трепкащи борове и будеше полегналата над езерото мъглица, чиито нежни нишки обвиваха тръстиките и водните лилии сякаш с ефирно сватбено було.

Влязохме в едно кану и загребахме бавно към островче от кафява купчина с форма на торта — леговище на бобри. Бяхме по средата на пътя, когато от златистозелената вода внезапно се подаде голяма кафява глава и в рамка от концентрични водни кръгове вторачи поглед в нас. Бобър! Спряхме да гребем. Той заплува бавно насам-натам около леговището си като часовей пред портите на двореца. Наближихме с кануто, но той се уплаши, вдигна подобната си на весло опашка и плесна с нея по водата с такава сила, сякаш над езерото прокътят изстрел. После изчезна и след малко се показва на друго място. Щом видях, че сме още там, още веднъж удари с опашка и се гмурна. Докато бяхме в езерото, той продължаваше да се появява на различни места и да удря с опашка по водата, за да ни плаши. Видяхме единствено този бобър в Канада и отношението му към нас нямаше нищо общо с гостоприемството.

Върнахме се в къщата, където заварихме Аластър в отлично настроение. Бил попаднал на стадо белоопашати елени и на някакъв вироглав американски лос. Голямо откритие според нашия режисьор, че и в тази мразовита пустош имало животни. Не можех да го упрекна за първоначалната му заблуда, че в ледовития Север няма никакви други живи същества, освен хора, защото през цялото ни четиричасово пътуване от Уинипег до тук зърнахме само две гарги.

— Утре отиваме да снимаме теб и Лий с белоопашатите елени и лоса! — разпореди Пола с директорски тон, забравила, че в

Мадагаскар беше само прост заместник-директор и я наричахме „задир“.

— А вечерта слизаме на езерото — продължи тя. Аластър иска да ловиш там сови с въдица.

— Моля, моля? — обадох се аз.

— Лов на сови с мишка на въдицата — обясни Пола.

— Куигърс, колко бутилки сте пресушили? — заинтересувах се аз.

— Не, драги, говоря съвсем сериозно. Аластър прочел някъде, че научни работници ловели сови с умряла мишка на въдица. Хващали ги и им слагали пръстени или разни други неща... — потвърди Пола.

— Досега не бях чувал подобна глупост — отвърнах аз. — И защо пък на езерото? Не знаех, че канадските сови са водни животни.

— Ами, не са. Но там е по-просторно. В гората има опасност да заплетеш въдицата в клоните на дърветата.

— Не знам, но ми се струва налудничава идея казах аз. — Не можеш ли да вразумиш Аластър?

— Не! — откровено отговори Пола.

През нощта Лий и аз за пръв път видяхме северното сияние. Боб и Луиз го смятаха за нещо съвсем обикновено и изобщо не им бе дошло на ум да ни предупредят. Те гостоприемно ни бяха отстъпили собствената си спалня и когато си легнахме в уютното двойно легло, видяхме над нас огромен прозорец. Загасих лампата и изпаднах в захлас. Небето сякаш бе оживяло. В дълбоката му мека тъмнина като гравирани сияеха панделки, завеси, ленти и заплетени нишки в бледо пурпурно, зелено, синьо и розово. Открояваха се очертания на снежнобели палмови клонки. Цялото това многообразие създаваше огромен облак от живи форми и образи. Сякаш осветявани отнякъде с прожектори, те се променяха всяка секунда, деляха се, съединяваха се или се разпадаха и образуваха нови фигури, същевременно променяйки и багрите си. Гледката много ми напомняше играчката калейдоскоп, която имах като дете — неголяма, подобна на микроскоп тръба с кръгло прозорче. Под стъклената му леща слагах шарена хартия, най-често лъскавия пъстър станиол от шоколадчета, и въртях тръбичката. По някакъв магически начин фигурките и формите се променяха. А тук ми се струваше, че прозорецът на покрива е като окуляра на старата ми играчка и без дори да си мръдна пръста,

отразява подобни вълшебства на небето, много по-нежни и чудновати от многоцветния станиол. Наблюдавахме повече от час дивното видение, докато се стопи в обсипаното със звезди кадифе на небето. Добре че сиянието изчезна. Иначе нямаше да затворим очи до зори и щяхме да дремем на другия ден. Това беше едно от най-чудноватите, изящни и красиви явления, които съм имал щастието да наблюдавам през живота си.

Рано на другата сутрин поехме след великанска закуска към гората, навлечени в толкова много дрехи, че едва вървахме. Сякаш се движехме на Луната, в състояние на безтегловност. Нямаше и следа от мрачното време, което ни посрещна миналия ден. Ясното небе беше лепенено синьо, а слабата топлина на слънчевите лъчи помагаше на клоните да се изплъзват от гъбестите снежни одежди, които с тиха въздишка падаха върху сребристия килим на гората.

Искахме да снимаме странныя живот под меките дебели пластове сняг. Неотдавна бе установено, че след като бъде затисната от нови пластове сняг, първата снежна покривка променя структурата си. Снежинките се слепват във висулки и зрънца и образуват безброй миниатюрни тунели и замъци, които блестят с нежните си ледени кристалчета. Получава се тъй нареченият „пъкак“. В него е с няколко градуса по-топло, отколкото навън, понеже горните пластове сняг действат като изолатор. Мишките и други малки гризачи спокойно могат да си живеят в пъкака и да изравят по някое коренче тревица, а тунелите предлагат на по-нежните създания — насекоми и паяци, добри условия за удобно презимуване в полусънно състояние. Аластър искаше да построи ескимоско иглу или, както го наричат северноамериканските индианци, квинзи, за да покаже великолепните изолационни качества на снега. Затова ние с Лий и половината от екипа тръгнахме да търсим животни, а останалите, водени от Аластър, избраха място и започнаха да строят квинзи.

След кратко пътуване с колата, попаднахме на американски лос с чудовищни шоколадовокафяви рога, застанал край дърветата до пътя. Това животно има много странен вид с тромавото си тяло и с голямата си, подобна на патладжан муцуна, напомняща нос на пияница. Винаги ми се е струвало, че тялото на лоса е несполучлива комбинация на недъзи, от които са се отървали няколко други вида животни. Лосът ни погледа мрачно няколко минути, повъртя наострените си уши, пусна

два облака пара от балонообразната си муцуна и с тежки стъпки се оттегли в гората. Възрастният мъжки е разкошно животно, едър е като першерон^[3] и има огромни дланообразни рога, наподобяващи гигантска бодлива зеленика. Наблюдавал съм лосове през пролетта, когато пасат корени на водни лилии в блата и реки. Потапят глава във водата, за да отскубнат няколко коренчета, и когато вдигнат муцуна, за да поемат въздух, огромните им рога са накичени с корона от листа и стъбла на водни лилии.

По-нататък видяхме още два лоса, застанали величествено покрай пътя, с разклонени като великолепно канделабри рога. Погледнаха ни с царска надменност за миг-два и после грациозно побягнаха в тръс, избирайки умело път между дърветата, за да не закачат клоните с масивните си рога. Преди да се скрият в гората, от другата страна се появи стадо белоопашати елени. Кафяви като ръжен хляб, те припкаха с наострени уши, широко отворени ноздри и големи влажни очи, втренчени страховито в снежната шир. Щом ни забелязаха, нервно се скупчиха, спряха и започнаха да душат въздуха. Сякаш за миг се поколебаха дали да пресекат пътя пред нас, но един по-страхлив от останалите изпадна в паника и за миг цялото стадо побягна обратно, вдигайки вихрушка от сняг. Белите опашки, като мишени с форма на сърце, се мяркаха между черните стволове на дърветата.

Продължихме напред. Под лазурния небосвод цялата околност сияеше в блясък и скреж. След половин час забелязахме кестенява лавина, свличаща се в бялата долина между два пояса чернеещи се голи дървета. Отблизо се оказа, че шест американски бизона, рунтави и гърбати, плътно притиснати един до друг, газеха в дълбокия сняг. От ноздрите им излизаха облачета пара и се издигаха като нежни дълги шалове. Заорало във ведрата бяла и тиха долина, стадото оставяше зад себе си широка сенчеста синя ивица отъпкан сняг и действително приличаше на лавина от рунтава козина, мускулести плешки и лъщящи рога.

Наблюдавахме бизоните около десетина минути, докато изчезнат от погледа ни. Тъкмо се канехме да продължим, когато от тъмната плетеница на дърветата изскочи огромен стар бизон. С извити като лък рога, подаващи се от гъстите черни букли на голямото му чело и масивните му плешки, той бавно се клатушкаше през снежната поляна, бяла като покривка за банкет, и при всяка крачка брадата му се

люшваше, а от ноздрите му излизаше пара на кълба. Движеше се като солиден богаташ, тръгнал на обичайната си разходка. Снегът на поляната не беше много дълбок — стигаше до колената му. След десетина метра тромав ход бизонът спря унесено. Облак топъл въздух, излизащ от ноздрите, обви муцуната му, рунтавата козина на плешките и челото му. После с характерните си бавни движения подви крака и легна в снега. Поспря за миг, рязко подритна и се изтъркаля. С нови подритвания бизонът се обърна на другата страна. Следващите десет минути бяхме удостоени с честта да наблюдаваме снежната му баня — търкаляше се насам-натам, сумтеше от напрежение, издишаше сребристи облачета и пръскаше сняг на парцали около себе си. Уморен от къпането, полежа да си почине.

Задъхано надигаше и отпускаше хълбоци. После изведнъж се изправи, енергично отърси снега от козината си и с уверени крачки тръгна след стадото, на което явно беше водач. Бавно, съзерцателно, като огромен тъмен облак пресече снежната долина и се загуби от погледа ни.

Когато се върнахме, заварихме Аластър зачервен от напрежение да обикаля гордо около купчина сняг, висока около метър и половина.

— Квинзи — обясни високомерно той, изкривил глава настрани, втренчил очи в купчината сняг и просто разтапящ се от удоволствие. — Нахлузвайте... нали... снегоходки и копайте!

Сложихме снегоходки, отпъкяхме снега около квинзито и започнахме да правим отвор от едната му страна — нещо като врата на миниатюрен параклис. Продължихме да копаем и да изхвърляме снега, докато се образува кухня, симетрична на външната форма на квинзито. Открихме, че външният слой сняг не се променя, а вътрешният вече се превръща в кристален и образува изолационен пласт. Лий се навря с пълзене в квинзито и установи, че температурата на въздуха е минус седемнадесет градуса, докато навън беше минус тридесет и четири. Може би разликата не беше особено голяма, но и тя е достатъчна да си спасите живота, ако се наложи да прекарате в този суров климат нощта на открито.

Докато завършим квинзито, долитаха разни птици да видят какво майсторим. Първи бяха ято синигери, толкова нежни, че да се чуди човек как устояват на жестокостите на зимата. Поподскочиха из клонките, повисяха надолу с главата, поцвъртяха и накрая, отегчени,

отлетяха. После се появиха вечерни черешарки — красиви сипки с дебел клон и изящна златиста зеленикавочерна перушина, — които проблясваха из тъмните борови клони като златни светлинки. Оказаха се много по-нервни от синигерите и скоро изчезнаха в мрачните горски пазви. Следващата гостенка бе много по-смела — средно голяма сойка в красива премяна от сиви и черни перца. Тя изведнъж изхвъркна от гората и кацна на близкото дърво. Подскачаше от клонче на клонче и от време на време спираше, за да ни наблюдава с изкривена встрани глава, удивително напомняйки ни Аластър. Сойките са най-безстрашните горски птици, понеже свързват представите си за храна с човека. Претърсихме всички джобове и „изровихме“ само парчета бисквити и шепи фъстъци. Подадох ги на крилатата посетителка и за наше голямо удоволствие тя доста уверено подхвъркна и кацна на пръстите на ръката ми. След като напълни човката си с възможно най-много фъстъчета и бисквити, сойката отлетя, избра подходящ клон и ги скри там с помощта на изключително лепливата си слюнка. Тъй пренесе всичките „провизии“, които ѝ предложихме, в седем-осем тайни „склада“ на няколко дървета. Когато останахме с празни ръце, изглеждаше леко обидена, че вече няма какво да ѝ предложим. Не се докачихме, защото бе натрупала достатъчно храна да засити гърлата на десет сойки за цяла седмица.

На мръкване се прибрахме и Аластър реши да снима епизода „лов на сови с въдица“. Боб беше осигурил въдица и две препарирани мишки. Всички тържествено закрачихме към замръзналото езеро и заехме места на леда. Боб ми преподаде експресен урок по хвърляне на въдица — съвсем чужда за мен дисциплина. Няколко пъти ми показва съответното движение на китката, при което вързаната за въдицата мишка „кацваше“ като перце на леда, и то на десетина метра от нас. Струваше ми се съвсем проста работа и не проумявах защо въдичарите вдигат такъв шум около хвърлянето на въдица. Хванах уверено пръчката, насочих върха ѝ към небето и изпълних едно, според мен майсторско, хвърляне.

За съжаление кой знае защо дяволският конец, вместо да се развие и плавно да се спусне върху леда, плесна като камшик и мишката се разполови. Задната ѝ част се понесе над езерото, а за мен останаха на въдицата само главата и предните ѝ крачка. Пола не можа да овладее смеха си:

— Душицо, нали знаеш, че бюджетът ни не позволява да купуваме безброй мишки.

— Добре че си имаме резервна — обади се Аластър.

— Я да се поупражня малко с тази половинка, предложих аз. — Не ми се ще да похабя и другата мишка.

— Предполагам, когато гледат тази серия, зрителите ще обвинят мишката, че не си изпълнява добре ролята — рече Аластър и изпадна в неудържими пристъпи на смях от собственото си остроумие.

Естествено, отминах простацината му съвсем спокойно и се уединих на едно място да упражнявам хвърляне на въдица с моята полумишка. След като овладях това „изкуство“, закачихме цялата мишка и снимахме епизода. Излишно е да казвам, че нито една сова не си направи труда да погледне дори отдалеч нашата примамка.

През тази последна нощ в Скалистите планини отново се любувахме на Северното сияние. Няколко часа лежахме с отворени очи и се наслаждавахме на светлеещите панделки и ленти в небето, на надиплените завеси, трептящи с пастелна мекота, които, сякаш нажежени от огън, се сливаха, разделяха, чезнеха и отново се появяваха. Грандиозно шествие, безкрай и без повторение. Беше тъй красиво, че просто да ти се прииска да го нарисуваш с пълното съзнание, че картината никога няма да пресъздаде неземните изящни форми, родени в небесата. Струваше си само заради Северното сияние да се подложим на изпитанията на канадската зима.

Следващото ни посещение в Канада беше през лятото. Природата имаше съвсем различна премяна — навсякъде разлистени дървета и цветя. Целта ни бе да разгледаме Банф, един от големите национални паркове на страната, разположен в сърцето на Скалистите планини, където можеха да се видят едни от най-вълнуващите пейзажи в света. Планински вериги се извисяваха една подир друга, сякаш гигантско бурно море, застинало в камък. Склоновете им бяха обрасли с борови гори като зелена козина, по върховете блестеше сняг, а тук-там по стръмнините бяха прилепнали малки глетчери, сякаш се бе стичал восък от свещ. Великолепен парк, в който след всеки завой се откриват все по-красиви планински гледки. На места възвишенията се издигаха почти отвесно и само в подножието им зеленееше ивица дървета, но всеки връх в кафяв или в канелен цвят беше покрил своите

вдлъбнатини и терасовидни издатини със сняг като с бели, току-що изпрани покривки за маса, разстлани по безлюдните скали.

Спряхме на един паркинг и под дърветата открихме цяла плантация от горски ягоди, червенеещи подобно на малки фенерчета в тъмнината на клонците. Лакомо се нахвърлихме върху любимия плод на постоянните обитатели на парка — гризли и черни мечки. Ако се поамите и навлезете в по-затътен район на гората, трябва да бъдете нащрек — на другия край на полянката може да е дошъл някой мечок да си хапне ягоди.

Над нас се издигаха два назъбени хребета, а в подножието им се гушеше котловина с тучни ливади, из които ни се струваше, че белеят преспи. Една от тях обаче, започна да се движи — преспите се оказаха стада кози от характерната за Скалистите планини порода, която отдавна исках да видя. Тя е царицата на козите — истинска кокетка с нежната си бяла козина, по-мека от кашмирска вълна, с черни копитца, рога, муцунка и очи. За разлика от другите планински копитни животни не е склонна към бързи движения и паника. Ходи спокойно, бавно и сигурно. Разказаха ми за една коза, която искала да скочи от висока стръмна скала на друга, но в последния момент разбрала, че няма да я стигне. Вместо да полети към бездната, както би станало с всяко друго животно, тя, осъзнавайки грешката си, променила решението си още докато била във въздуха. Отблъснала се с четирите си крака от отсрещната скала, преметнала се през глава назад и се озовала отново на предишното си сигурно място. Изглежда, това животно се справя добре със сравнително малкото си врагове. Веднъж ловджийски кучета нападнали една коза. Тя убила две, бутнала трето в пропастта и след като останалите се разбягали от страх, продължила разходката си, сякаш нищо не се било случило. На друго място била намерена коза, убита от гризли. Близко до нея открили трупа на мечката, промушена от острите като ками рога два пъти в ребрата, точно около сърцето. Явно мечката е намерила сили да убие козата, преди да умре от смъртоносните рани. Наблюдавахме стадото с бинокли. Животните пасяха кротко брилянтно зелената трева, без никакви рисковани схватки с гризли. От време на време спираха и се озъртаха. Удължените им бледи и сериозни муцулки излъчваха някакво смирение и те приличаха на пастори в бели одежди.

Много ни се искаше да снимаме летните занимания на сенокосачите^[4] — странни дребни гризачи, които обитават високите алпийски поляни. За разлика от много други планински животни — например дебелият мармот, те не прекарват зимата в сън, а се посвещават изцяло на земеделие. През лятото трескаво събират треви и листа и ги подреждат на купчинки да се сушат на слънцето. При първите признаци на дъжд ги преместват на сушина и щом спре да вали, пак ги изнасят на слънце. Когато листата изсъхнат от едната страна, сенокосачите грижливо ги обръщат на другата. После прибират купчинките в закътани места — зимни „складове“, без които тези трудолюбиви бозайници биха умрели от глад, когато сняг скове земята.

Според Джеф Холройд — младежа, определен за наш водач в този район, най-доброто място за наблюдение на сенокосачите бе една алпийска поляна на около тридесет километра от хотела. Тръгнахме рано сутринта. В подножието на планинската верига слязохме от колата и започнахме трикилометрово, почти отвесно катерене през гора от лиственици и борове. Още от самото начало чухме около нас да свирукат птици, и то доста на брой, ако се съди по отделните подсвирквания. На една малка поляна открихме, че тези звуци, напомнящи флейта, се издават от един-единствен свирач — охранен лалугер с много изискан „костюм“ от ръждивочервена и сива козина. Той стоеше като пазач пред вратичката на къщичката си и издуваше и свиваше гръдния си кош при всеки предупредителен мелодичен сигнал. Бе втренчил големите си влажни очи в нас с онзи напрегнат, малко глуповат поглед, характерен за лалугерите и катериците, а лапичките му трепереха, когато изсвирваше. Не се уплаши много от нас. Остави Лий да се приближи на около метър и половина и чак тогава реши да се скрие в къщурката си. Джеф обясни, че е колумбийски лалугер, а на различни височини в планината живеели различни видове. Тъй че, грубо казано, можехме да се ориентираме за височината по вида лалугерите, които срещаме.

Нагоре листвениците и борове постепенно оредяваха, а над линията, където гората отстъпваше на ниска арктична растителност, дърветата бяха недоразвити и закърнели под влияние на мразовитите зимни ветрове и жестоко навяваните остри ледени „иглички“. Имаше също лиственици и борове — пигмеи, напомнящи миниатюрните японски насаждения бонзай^[5]. Тук-там между дърветата джуджета

шаренееха жълтите, доматено розовите и яркочервените багри на елегантната красива рунянка, чието стъбло и листа бяха покрити с нежни власинки. Много алпийски растения са с подобна „връхна дреха“ и макар да звучи невероятно, тя ги предпазва от суровата, дълга девет месеца зима също както дебелата козина държи топло на мечките.

След малко пред нас се ширна долината. С тучната си зеленина тя би могла да засрами и цяла мина смарагди. По околните планински склонове личаха следи от лавини, но слънчевата поляна бе непокътната. Алпийски цветя украсяваха буйната трева — светложълти очеболци, жълт пирен, нежен мравомлечен глушник, бяла песъчарка и туфи светлорозово плюскавиче. През долината блъбукаше ручей и блещукащите му струи се виеха около купчини сиви камъни, разположени по много изящен начин, сякаш цялата долина бе подредена от някакъв алпийски майстор Браун^[6]

Изведнъж се разнесе пронизителен писък, който отекна в околните чукари. Идваше от гърлото на дебел като гигантско морско свинче кафяв мармот с дълга рунтава опашка, излегнал се на припек върху купчина камъни. Мисля, че се обаждаше по навик, защото не прояви никакви признаци на безпокойство от присъствието ни. След като постоях съвсем близо до него, той ми позволи да го пипам, да го чеша по дебелия врат и да го гъделичкам по мустаците. Човек изпитва дивно, вълшебно чувство в такова кътче, където животните го приемат дружелюбно и му позволяват, макар и за кратко време, да бъде заедно с тях.

Стръмен скат с разхвърляни обли камъни разделяше долината на ниска и висока част. Над нея се издигаше склон от огромни, свлечени от лавини ръбести канари, украсени с корали и черупки на морски организми. Намирахме се на дъното на древно море, което при никакви катаклизми с течение на времето се е превърнало в усамотена планинска долина. Точно тук, в основите на огромна разпадаща се крепост от обсипани с вкаменелости скали, за пръв път видяхме сенокосач. Вероятно животното ни бе наблюдавало доста време, без да го усетим, защото пепелявосивата му козина напълно се сливаше с цвета на скалите, и ние го забелязахме едва когато се раздвижи. Беше голямо колкото морско свинче, в главата приличаше на заек, но имаше по-големи и по-тъмни очи и малки уши с формата на половин монета.

Опашката не се виждаше, а козината му бе лъскава като сатен. То се втренчи в нас, издаде тревожен вик, подобен на звука от китара, скочи под скалите и изчезна. Оглеждайки внимателно наоколо, открихме няколко миниатюрни копи сено, високи около тридесет сантиметра и с диаметър в основата към шестдесет сантиметра. Горният пласт беше от прясна трева и листа — доказателство, че тези алпийски „фермери“ точно сега прибират реколтата. В по-ниската половина на долината те изглеждаха много уплашени и се стрелкаха между скалите от една пролука в друга. Във високата част на долината обаче, открихме едно изключително хрисимо и очарователно животинче, дотолкова заето със стопанската си дейност, че не ни обърна никакво внимание. Тук ручейчето си беше издълбало корито и се виеше като плитка в дебелия гъбест килим на тревата. В средата на гладката като маса за билиард поляна, мъничкият дебел „труженик“ късаше със зъби снопчета трева и ги задържаше между челюстите си, докато му се напълни устата. После спринтираше до своя дом и „копите сено“ между скалите, вдигнал муцунка като морж с големи зелени „мустаци“. Проследихме го до сипея и под огромна колкото лека кола канара съзряхме „къщичката“ му и три „копи“ сено, едната от които още незавършена. Сенокосачът беше толкова съсредоточен в стопанската си дейност, че когато седнах върху една скала на метър от него, дори не се спря да ме погледне. След като натъкми с лапички върху „копата“ поредното снопче трева, заподскача към полянката бързо като гумена топка. Там отново накъса стръкчета, колкото му побира устата и тръгна по обратния път. Спря на около метър-два от мен, погледна ме с тъмните си очи, ококорени над чудноватите зелени мустаци, после невъзмутимо отиде да реди новите снопчета върху „копата“ и да ги потупва грижливо с лапички. За моя голяма изненада, когато „фермерите“ откъм ниската част на долината надаваха тревожен свирукащ писък, нашият сенокосач спираше и отвърщаше по същия начин дори когато минаваше толкова близо край мен, че можех да го докосна. Изобщо не му направи впечатление, че седем души го наобиколиха, за да снимат всяко негово движение и да запишат всеки негов звук, а продължи най-безцеремонно да изпълнява напрегнатия си „производствен план“. Сякаш това бе най-важното нещо в живота му, но всъщност така си и беше. Развълнува се единствено когато издигнахме хвърчила във

въздуха, докато събратята му в другия край на долината получиха истеричен припадък.

При едно свое проучване Аластър чел за експеримент на Конрад Лоренц^[7] върху поведението на птиците. Ученият изрязал от картон голям силует на хвърчаща гъска, направил хвърчило и го пуснал над няколко пилета. Те не му обърнали никакво внимание. Но щом започнал да го дърпа в обратна посока — с опашката напред, пилетата моментално се разбягали. Хвърчилото вече имало очертанията на ястреб. Дългият врат и главата на гъската изглеждали като дългата опашка на ястреба, а опашката ѝ приличала на малката кръгла глава на крилатия хищник. Аластър веднага решил да пуснем и ние няколко хвърчила и да наблюдаваме как ще реагират нашите алпийски „фермери“. Купил две елегантни хвърчила ястреби от един магазин на китайския квартал в Торонто, които сега пуснахме над долината. Сред животните настъпи смут. Мармотите крещяха сквернословия, „фермерите“ от ниската част изпаднаха в колективна нервна криза. Четири бели яребици, които вървяха съвсем спокойно и се занимаваха със свои проблеми, се пръснаха мигновено и приклекнаха под скалите, скривайки се по най-простия и сигурен начин. Нашият малък приятел, въпреки че гледаше хвърчилата с известно безпокойство, остана верен на фермерския си дълг и продължи да прави своите копи сено. Понякога се спираше и подсвиркваше приглушено изпод зелените мустаци. Веднъж сянката на едното хвърчило се плъзна към него и той бързо се скри, но след малко отново се зае с копите сено.

От всички красиви места, които съм имал удоволствието да посетя в Канада, най-обичам да си спомням за алпийската ливада Камаски, където вдигахме хвърчила. Въздухът упояваше като вино, а яркото слънце хвърляше сини сенки върху планинските склонове и свлечените от лавините камънаци. С жизнерадостните си багри и искрящо бистри ручейчета, с тишината и спокойствието си, това е едно от онези вълшебни места в света, където на човек му се иска да остане завинаги.

---

[1] Вид уиски. — Бел.пр. ↑

[2] Закръглена фигура. — Бел.пр. ↑

[3] Породи едри тежкотоварни коне. — Бел.пр. ↑

[4] Вид от семейството на зайците, дълъг 15–20 сантиметра. Особено активен денем, събира, суши и складира трева за зимнина. Издава свирещ звук като мармота. — Бел.пр. ↑

[5] Изкуство за отглеждане на миниатюрни дървета, възникнало в Китай преди повече от хиляда години, а след четиринадесети век е пренесено и развито в Япония. — Бел.пр. ↑

[6] Прочут английски проектант и строител на паркове и градини през XVIII век. — Бел.пр. ↑

[7] Австрийски зоопсихолог, посветил живота си на изследване поведението на животните, главно на птиците и рибите. Един от основоположниците на етологията. Удостоен с Нобелова награда (1953). — Бел.пр. ↑

ШЕСТИ ЕПИЗОД

Канадските гори наистина са грандиозни, но и в Англия горските масиви могат да бъдат много интересни, красиви и богати с живот. Избрахме прелестната голяма Ню форест^[1] в Хемпшир, за да представим хубостта на широколистната гора през зимата и пролетта. Думата „нова“ в известен смисъл заблуждава, защото гората е била обявена за кралски резерват още през 1079 година от Вилхелм Завоевателя, сиреч огромният пояс от шепнеци дървета е на около хиляда години. Изборът много ме зарадва, понеже бях живял няколко години в същия район, който с изобилието си на редки видове растения и животни беше идеално място за изследванията ми. Днес гората обхваща около тридесет и осем хиляди хектара или приблизително осемдесет хиляди акра. В по-голямата си част е рядка, но има и стари живописни масиви, пасища, степни участъци, площи с храсти и ниска растителност. Отначало тук са идвали само кралски особи, макар че местните селяни имали право (и все още имат) да си пасат свинете, говедата, конете и другите домашни животни, освен в охранявани райони с млади дървета. Ню форест вече не е кралско имение, но поради голямото си значение и за закрила на многото редки растения и животни, има статут на национален природен резерват.

Наш водач тук, в една от най-хубавите гори на Европа, бе Саймън Дейви, висок приятен младеж, голям ентузиаст и много добър познавач на целия резерват.

Джонатан, естествено, искаше да бъде възможно най-близо до гората. Наистина много е трудно и неприятно всяка сутрин да пътуваш с кола по един час, за да стигнеш до работното си място. За наш късмет той беше открил, че на централно място в гората се намираше хотел „Къпинова могила“, ала много се съмнявам дали неговият любезен собственик, капитан Праус, би нарекъл късмет нашия престой там. Навлязохме в живота му като напаст и сигурно е останал с впечатлението, че ако снимачните екипи не са съставени от луди за освидетелстване, то поне съперничат на група селски идиоти.

Красноречиво начало поставиха пристигането ни и случаят с покривката за легло.

Кой знае защо Джонатан решил един път да отдаде дължимото уважение и на талантите и се изкачил в определената за нас стая, за да се убеди, че е подредена според изискванията на кинозвездите. Нямам представа какво го е накарало да се усъмни, че нещо може да не е наред в такъв безукорно поддържан хотел. Погледът му се спрял върху покривката на двойното легло с малко крещящ, но не чак толкова дразнещ цвят и той си наумил, че при вида на тази занаятчийска творба, Лий и аз ще изпаднем в пристъп на артистична ярост, подобна, да речем, на гнева на покойния лорд Кларк, намерил рисунки по стените на Шартърската катедрала. Дръпнал Джонатан въпросната покривка и я натъпкал в гардероба. И вече спокоен за нашето изтънчено естетическо чувство, тръгнал да ни посреща. Междувременно капитан Праус, от чието зорко око не можеше да се скрие нищичко, лично проверявал стаите и забелязвайки, че леглото ни е, тъй да се каже, голо, изнамерил покривката в гардероба и пак я постлал, както си му е редът. Когато пристигнахме, Джонатан, все още под влияние на грижата за талантите, която съвсем рядко спохожда режисьорите, занесъл няколко от пътните ни чанти в стаята и, разбира се, противната кувертюра, прилежно опъната на леглото, веднага му се набила в очите. С гневен стон я дръпнал и пак я напъхал в дрешника. А в следващата секунда в стаята влязохме Лий и аз, придружени от собственика на хотела. Капитан Праус моментално заби орлов поглед в леглото, не вярвайки на собствените си очи.

— Ама как, къде е кувертюрата? — попита той. Беше по-скоро риторичен въпрос, но Джонатан сметна за свой дълг да се обади.

— Кувертюра ли? — крякна той.

— Да! На леглото имаше кувертюра — стегнато отговори капитан Праус. — Лично аз я застлах. Някой, с непонятни за мен намерения, я беше тикнал в дрешника. Къде ли се е дянала?

— В дрешника — тихо отвърна Джонатан.

— В дрешника ли? — учуди се капитанът. — Пак там?

— Да — потвърди Джонатан.

— Кой ви каза?

— Аз я сложих там — обясни нашият режисьор с физиономия на човек, който се признава за виновен в детеубийство.

— Вие сте я сложили там? — изненада се Праус.

— Да — кимна с нотка на разкаяние в гласа си Джонатан.

— За пръв път ли правите такова нещо?

Като военен, собственикът на хотела с пълно основание искаше да бъде осведомен най-подробно.

— Да — призна режисьорът.

— Защо? — попита капитанът със спокоен, заканителен глас.

Последва продължително мълчание. Погледите ни бяха насочени към Джонатан, който дотолкова промени цвета на лицето си, че всеки уважаващ себе си хелиотроп^[2] би му завидял.

— Защото мислех, че няма да я харесат — обясни той и прехвърли топката към невинната ми съпруга и към мен.

Един капитан обаче, справял се неведнъж с хиляди безотговорни новобранци, способни да докарат вода от девет кладенеца, само и само да се оправдаят при самоотлъчка, не можеше да бъде заблуден с подобни извъртания. И рече с вледеняващ глас:

— Ако господин и госпожа Даръл констатира по какъвто и да било начин, че са недоволни от своите постеля или кувертюра, би следвало лично те да ме уведомят за станалото. Не е ваша работа да ги укривате в дрешника. Не подлежи на обсъждане, че господин и госпожа Даръл ще се позоват на собственото си усмотрение за пригодността на кувертюрата и ще доведат до знанието ми своето незадоволство или други изисквания без намесата на трето лице!

При тези думи той наклони глава и напусна стаята. Съвсем навреме, защото Лий и аз паднахме от смях върху „разголеното“ легло.

Беше средата на есента. Сутрин, когато започвахме работа, гората изглеждаше величествена. Някъде трептеше в зеленикаво златист цвят, а другаде листата вече умираха и дърветата тъгуваха на нежното утринно слънце, обагрени в карамелено златисти и светлокафяви тонове или с червения цвят на лисича козина. Между клоните им се движеха като опашки на хвърчила тънки ленти мъгла. Въздухът вече бе студен и се виждаше пара, когато издишвахме. Роса обсипваше с нежния си блясък всяко листче и стръкче. Поточета блещукаха и тайнствено си шушукаха между високите брегове на черна и дъхава като топла мъстакулка земя, виеха се неуморно и лъкатушеха под дъбове и буки, сплели клони в сводове на някаква гигантска катедрала.

Влажният въздух и богатият, сочен пласт на окапалите листа бяха щедри към гъбите и те растяха в изобилие. Фантастичните им форми напомняха марсиански пейзаж с безкрайно разнообразие на цветовете. Розови, сякаш залети с глазура, копринено сиви като кожа на тюлен, извити нагоре, открили ламели, напомнящи страници на книга или чадърчета, обърнати нагоре от вятъра. Някои приличаха на красиви слънчобрани, други — на китайски шапки, трети — на скупчени масички пред френско кафене или „кипяха“ на водопади от корите на дърветата. Някои гъби наподобяваха съединени коралови парченца или портокалови корички. Лъжливите пънчушки бяха яркожълти, сурогризките — червени като лисича козина, сърнелите — карамелени, с люспи, подобни на керемидки, върху „шапката“ си, а фолиотите — светлокафяви, с люспи като козина.

Имената им бяха измислени с голям поетичен усет. Например рунтава мастилена шапка, адвокатска перука, плачеща вдовица, кифла, Хитър Джек, пъстърва^[3]. Между дърветата се спотайваха лачената шапчица на смъртта и млечнобелият Ангел душевадец с неравни форми на горната част, като крила на ангел върху надгробна плоча. Имаше големи плоски, подобни на пържоли серни гъби, прилепнали толкова здраво за стъблото на някое дърво, че можеше да се приседне на тях, без да се счупят. Имаше прахавици — кръгли и меки; натиснехме ли ги с пръст, изпускаха с тиха въздишка кълба дим от съвсем мънички спори — бъдещите поколения, които се понасяха из сенчестите кътчета на гората. На усамотена полянка намерихме повален дъб, който навярно е бил на няколкостотин години — стъблото му имаше диаметър около три метра. Огромният столетник постепенно е гниел, докато се е превърнал в богата градина от разни видове гъби, събрани на странни тълпи, групички, батальони, купчинки, кервансараи. Другаде, освен преди много години в Жужуй^[4], Северна Аржентина, не бях виждал толкова голяма колекция. Дълго съм се заблуждавал, че подобно изобилие може да се наблюдава само в тропиците.

От всички гъби най-много ми хареса червената мухоморка, грейнала като алена чинийка в мрака под дърветата. Тази отровна гъба с ярък, крещящ като звук на тромпет цвят, е била известна още в Средновековието, когато добрите домакини са слагали парченца от нея в паничка с мляко, за да морят мухите. Нейната отрова причинява

каталепсия^[5], придружена с гърчове и особено опиянение. Учудих се, че северните елени се радват на тази гъба така както на нас би ни станало драго, ако намерим бутилка уиски или джин под дървото. Трябва със съжаление да отбележа, че елените не изпускат възможността да се натръснат през сезона на мухоморката. Лапландците са ги наблюдавали, не без известна завист, че са „направили главите“, и след доста експерименти са открили две интересни истини. Който гълта гъбата, без да я дъвче, не умира, а само изпада в приятен унес. И, разбира се, надпреварата да гълтат мухоморки била голяма. И втората истина, от която ме побиват тръпки само като си помисля — ако някой изпие урината на пиян от мухоморка, ще „дойде“ на същия градус с помощта на тази „дестилирана доза“. А след като лапландците се „наекспериментирали“ дотам, че да не могат да дойдат на себе си, естествено, започнали да обвиняват за всичко северния елен.

На нас гората просто се чудеше как да ни достави удоволствие, но за Джонатан тя си остана неумолим враг, който непрекъснато си мени настроенията, и направо му скъси живота. Ако му трябваше слънце, надвисваха облаци, ако искаше облаци — пекваше слънце. Когато му беше необходим дъжд, по небето не се виждаше нито едно облаче. За нас клетата гора правеше дори невъзможното, но за него беше злобна и своенравна перушана с рокля от шарени листа. Всъщност листата щяха да станат причина той да получи апоплексия. Непрекъснато повтаряхме, че снимаме гората през есента, но Джонатан не беше доволен, че има безброй листа на земята и още толкова по клоните на дърветата. Искаше кадри с падащи листа. Тогава гората отново прояви своя опърничав женски характер. Предложи му огромни купища окапали листа, а високо горе на връхчетата на дърветата — трепкащи зелено-златисти, червеникавокафяви и кестеняви листа, но не позволяваше на нито едно от тях да падне пред камерата. Когато машинарията ни беше грижливо прибрана, винаги падаха безброй листа, но подготвехме ли се да снимаме, „листопадът“ моментално спираше. Разтревожихме се за психическото равновесие на Джонатан, а дойде ден и за още по-голямо безпокойство — започнахме да мислим за медицинско освидетелстване.

— Хванах я на тясно! — „лавна“ той към Пола. — Спипах я!

— Какво, душице? — плахо попита Пола, съзирайки подозрителен блясък в очите му.

— Найлонови чували! — изрече победоносно той. Отиваш в града и ми купуваш няколко големи, огромни, грамадни найлонови чувала!

— Разбира се, душице! Ще ти доставя всичко, каквото пожелаеш — отвърна Пола с успокояващ глас. Но за какво?

— За листа — каза Джонатан.

Всички го изгледахме. Понеже нямаше пяна на устата, си позволихме да се пошегуваме.

— Каква връзка има между найлоновите чували и листата? — попитах аз, без да се надявам да получа разумен отговор. И наистина не получих.

— Ще напълним чувалите с листа и ще ги занесем в хотела — отговори Джонатан.

— И после какво ще правим с тях? — заинтригувана попита Лий.

— Ще ги сушим.

— Ще ги сушим ли?

— Да, да, ще ги сушим и после ще вземем стълба, ще се покачим на някое дърво и ще ги хвърляме надолу. Така ще снимаме кадри с падащи листа — обясни нашият режисьор.

Този наполеонов план, естествено, предизвика ново стълкновение с подложения на непрестанен тормоз капитан Праус. Пола бе откарана в близкото селище и се върна с четири огромни, погребално черни найлонови чувала. Постоянно поощрявани от Джонатан, който от вълнение не можеше да дойде на себе си, ги натъпкахме с мокри листа — достатъчно потенциален хумус за най-големите ботанически градини в света. Струпахме това „имане“ в предверието на хотела и режисьорът доведе капитан Праус. Показа му четирите грамадни чувала, вече съвсем деформирани от своя „пълнеж“, подобни на някакви злосторни охлювообразни същества от друга планета.

— Искам вашата помощ за тия — лаконично помоли Джонатан.

Капитанът щателно огледа чувалите и с дълбоко заинтересуван вид попита:

— За тия? Искате моята помощ?

— Да.

— А те какво представляват? — продължи Праус.

— Листа.

— Листа ли? Какви по-точно?

Дотогава капитанът не беше се натъквал на такова чудо.

— Есенни листа — победоносно заяви Джонатан. Събрахме ги в гората.

Капитан Праус бе потресен. Нямаше нищо в цялата му дългогодишна кариера, което да му подсказже какво да прави, ако гост на хотела домъкне четири найлонови чувала, пълни с есенни листа, и поиска неговата помощ.

— Разбирам — промълви той и прехапа устни. — А какво възнамерявате да правите с тях?

— Ще ги сушим — отвърна Джонатан, убеден, че капитанът не би стигнал до този отговор по пътя на собствената си логика.

— Ще ги сушите ли? — повтори Праус. — Ще ги сушите?

— Да, те са мокри — потвърди Джонатан.

— А защо сте решили да ги сушите? — попита капитанът, очарован от собствения си находчив въпрос.

— Защото, ако са мокри, няма да капят — обясни нашият режисьор, раздразнен от тъпите въпроси.

— Но те вече са окапали — изтъкна капитанът.

— Знам, затова са се намокрили и затова трябва да ги сушим — отговори Джонатан, вече излязъл от търпение.

За щастие в този момент Пола, която бе отишла да води един от многобройните си телефонни разговори, отново се появи и мигновено схвана създалата се ситуация.

— Капитан Праус, мисля, че трябва да ви обясня, и съм сигурна, уверявам ви, че ако изобщо някой може да ни помогне, това сте само вие! — с усмивка каза тя, пуснала в действие целия си чар.

— С удоволствие съм готов да изслушам вашите обяснения — се зарадва капитанът.

Пола описа просто и кратко цялата история с падащите листа. Още първия ден, когато ни настаняваше, капитан Праус любезно, ни предостави една много особена стая на първия етаж — нещо като оранжерия във викториански стил, за да правим там нашите сценарии съвещания и да си държим апаратите и съоръженията. Сега Пола

попита дали може в същата стая да изсушим листата на половината Ню форест. Силно развитото чувство за хумор на капитан Праус и качествата му на добър хотелиер проличаха от факта, че не ни покани незабавно да напуснем хотела. Напротив, даде ни огромен куп стари броеве на в. „Таймс“, върху които да разстелем листата, и една страхотно голяма електрическа отоплителна печка модел 1935 година, с която да ги сушим. След броени часове печката грееше като доменна пещ, а подът на половината стая бе постлан с листа. Джонатан, наведен над тях, си тананикаше монотонно и много ласкаво ги размесваше с пръсти. Събрахме се да пием уиски и да го гледаме.

— Прилича на декор за пантомима в селско читалище — рече Крис. — Да кажем, „Дечица в гората“.

— Не, Харис е доста възрастен да играе детенце. Повече подхожда за „Буря“. Там старият Калибан^[6] се лута пипнешком в своята обител — мъдро предложих аз.

— Присмивайте се, колкото искате, ама почакайте есенните листа да завалят като дъжд от дърветата — хладно каза Джонатан и продължи да гали с пръсти листата.

Те изсъхнаха за два дни и ние с благоговение ги закарахме в гората. Носехме и стълба, която под непосредственото ръководство на Джонатан подпяхме на ствола на огромен дъб. В този епизод Брайън нямаше да прави звукозапис и получи задачата да се изкачи по стълбата с чувал листа на рамо, за да се промуши между клоните и да „рони“ листа също като майката природа. Той старателно изпълняваше ролята си.

— Хвърляй ги по-естествено! — викаше Джонатан.

— Как по-естествено, от найлоновия чувал? — огорчен попита Брайън, кацнал съвсем несигурно на дъбовия клон.

— Нежно ги пускай, недей ги изсипва с шепи! — обясняваше режисьорът.

— Много си усложнявате работата, момчета — се обади Саймън.

— Пръскат се пари с лека ръка — се присъединих аз. — Когато Ерих фон Щрохайм^[7] веднъж правил снимки през зимата, трябвало да се закачат по дърветата тридесет и пет хиляди бадемови цветове.

— Боже мой, не е ли било скъпо? — учуди се Саймън.

— Много. И Харис върви по същия път — потвърдих аз.

— Тъй ли? — каза Саймън.

— Ами да, истинското му име е Харис фон Щрохайм, но той го промени.

— Ето защо толкова настоява за листата! — обясни Саймън.

— Е, да, с нашия бюджет не можем да си позволим бадемови цветове.

Както вече отбелязах, Джонатан бе убеден, че Ню форест действително му създава трудности. Беше завъдила нарочно гъбите си в сенчести места, където няма хубава светлина за снимки, задържаше листата да не капят пред камерата, докара дъжд, покри се с мъгла и изобщо се прояви като доста своенравна. А за капак ни поднесе историята с шикалките.

Всяко дърво в гората си има собствена екосистема. Като регулира топлината и влагата, а следователно и климата, то осигурява жизнени условия за много организми, които живеят на, в, или около него, или пък са дошли временно тук, за да вършат някаква работа — например да гнездят. Установено е, че един дъб може да осигури жизнена среда за триста вида животни (бог знае по колко екземпляра от всеки вид) — от птици до нощни пеперуди и от гъсеници до паяци. Самият дъб е роден дом на различни видове шикалки — едни от най-чудноватите украшения на гората. На Джонатан направи много силно впечатление онова, което бях написал за тях в „Природолюбителят“:

Всяка шикалка е дом за развиваща се ларва. В някои от тях ларвата се развива в насекомо, а в други, вече получили кафяв цвят, прекарва зимния си сън. Шикалката има и много други функции. В нея почти сигурно ще намерите организми, които играят ролята на паразити върху „собственика строител“ на шикалката или просто са се възползвали от гостоприемството ѝ. Обикновената шикалка, която може да се намери много лесно, дава подслон на седемдесет и пет вида насекоми и, разбира се, на „собственика“ — ларвата на осата шикалкотворка.

Изречението „обикновената шикалка, която може да се намери много лесно...“ не излизаше от ума на Джонатан и ни създаде големи главоболия. Той твърдо реши да намерим няколко обикновени шикалки, да снимаме как Лий и аз „ги събираме“, и да ги изпрати в Лондонската студия за научни филми (която правеше всички наши снимки в близък план) да се „мътят“, а после с помощта на микрофотографията да се „уловят“ седемдесет и петте вида организми

в гигантски размери. Обикновено хората не отиват в една хубава гора като Ню форест заради шикалки, но нашият случай бе по-специален. Една сутрин на ранина тръгнахме на „лов“ за шикалки. Джонатан помъкна два от огромните найлонови чували, които бяхме използвали за листата.

— Ще ни стигнат ли два чувала? — заинтересувах се аз.

— Ти твърдиш, че са обикновени и че лесно се намират. Искам ги в големи количества — отговори Джонатан.

— Едната торба ще побере приблизително две хиляди, а двете — около четири — четири и половина хиляди.

— Не ме интересува! — упорстваше Джонатан. Не желая да рискувам! Искам огромни количества.

И ние тръгнахме из гората пръснати като стадо прасета, които търсят трюфели^[8]. Започнахме от дъбовите фиданки край гората, защото „производителите“ на шикалки ги предпочитат. Проверихме неколкостотин дървета, но не намерихме нито обикновена, нито необикновена шикалка. Джонатан, както винаги, започна да нервничи, щом природата не му се подчиняваше.

— Хей, момчета — измуча Пола от около половин километър, но ушите ни писнаха въпреки разстоянието, — я пак ми кажете как изглеждат?

— Като кафяви загнили ябълчици — изревах в отговор.

Продължихме да търсим. От малките „безшикалкови“ дървета с лъскави листа преминахме към по-големите. Бяхме почнали в осем часа. Към единадесет започнах да мисля, че Джонатан е урочасал гората. Такова нещо не ми се беше случвало през целия живот. Когато съм ходил в дъбова гора, винаги съм намирал шикалки. Все едно да отидеш в Сахара и да не намериш пясък. Към единадесет и половина Лий нададе радостни викове:

— Намерих една! Намерих една!

Всички се затичахме към нея.

— Къде, къде, къде е? — лавна с дрезгав глас Джонатан.

Тя показва — на дъбовия клон, за който се беше хванала, имаше една обикновена шикалка. Очевидно шикалка, но толкова дребна и съсухрена, с толкова жалък вид, че по-скоро приличаше на много стара фъшкия от слон лилипут.

— Това ли е шикалка? — подозрително попита Джонатан.

— Да, но в интерес на истината трябва да кажа, че съм виждал много по-породисти екземпляри — обясних аз.

— Е, засега това е единствената ни находка — рече той и внимателно я откъсна. — Я да си я вземем.

Друга шикалка изобщо не можахме да намерим. А тази изпратихме в Лондон с такова благоговение, сякаш беше кралското съкровище (по-скоро съкровищенце) и над нея бдяха седмици наред специалисти с готови за снимки камери, като учени, очакващи да се появят летящи чинийки. Не излезе обаче нищо. След като загубихме надежда, че ще открием поне един организъм, Джонатан разряза шикарката с чекийката си и вътре намерихме една съвсем дребна и отдавна умряла оса шикаркотворка. Никак не е лесна работа да се снима природата, особено ако разполагате със строго ограничено време.

Някои изненади ни сервираха и язовците — разкошни създания с древно потекло, подвизавали се из горите на Англия още по времето, когато хората са се „обличали“ със сърпица. Наперени, хитри и красиви животни, те се отличават с голяма интелигентност и чар и са изключително полезни като най-разпространените хищници в страната. Те всяват панически страх сред доста животни — от мокрицата и зайчето до фазанчето и жабата, а не прощават и на червеи, охлюви, бръмбари, змии и таралежи. Язовецът е идеален пример за понятието „всеядно животно“, всичко е мливо за мелницата му. Въпреки безогледното му месоядство, съществен дял в неговата храна заемат разни корени, гъби, диви плодове и семена. Изобщо той е красиво и полезно допълнение на природата в селските райони и ако от време навреме върши поразии из нивята или обръща наопаки някой и друг кокошарник, трябва великодушно да си затворим очите в името на много по-важното му значение за екологичното равновесие.

Дупката на язовеца представлява система от безкрайни тунели и понеже (като всяка селска къща в Англия) се предава от поколение на поколение, наследниците винаги правят подобрения, разширения и разклонения — спални, ниши, а където се отглеждат малките, има даже специални „тоалетни“ помещения. Язовецът живее до гроб само с една партньорка и като висококултурно животно поддържа много коректни отношения със съседите си.

Неотдавна върху язовеца, който от хилядолетия обикаля зеления сумрак на горите в Англия, се нахвърлиха две групи „цивилизовани“ хора. Ветеринарните лекари към Министерство на земеделието го обвиниха, че пренасял туберкулоза по говедата (което навярно е истина), и „решиха“ проблема: „Убивайте язовците!“ Създаде се голяма суматоха около умъртвяването на язовците с отровен газ. Винаги ми се е струвало, че ветеринарните лекари към Министерството на земеделието имат един и същ отговор на всеки проблем: „да се унищожи“ вместо „да се реши“. За щастие общественото мнение отхвърли този опростенчески подход и вандализмът с язовците и с вековните им жилища бе прекратена. Навярно сте си помислили, че на клетия язовец му стига една организирана от държавата кампания да го тровят с газ (доста зловещ, тевтонски замисъл). Но не. След като бе даден отпор на чиновничеството, се надигна друга „армия“ — хайки за лов на язовци с териери. Той стана спорт номер едно за ония потомци на човешкия род, които все още се отличават с неандерталско чело. Язовците, които сигурно допринасят много повече за околната среда, отколкото тази варварска сган от „ловци“, бяха подложени на нови мъчения — изравяха ги от дупките им и ги гонеха с кучета.

Преследването на язовеца дава представа за двата полюса на нашето общество: от една страна, бюрокрацията със своите машинации, а, от друга — прославения делови човек, който обича зрелища и кръв (както тълпата в древния Рим) и верен на своя нагон, с пот и сумтене тегли обществото към забавления с ужасни изтезания и смърт.

Вече бяхме получили чудесен филмов материал за подземния живот на язовците от Ерик Ашби, който оставил семейство язовци да изкопае ходовете си под неговата вила. С помощта на двойни огледала успял да наблюдава и да снима подземните си „квартиранти“. Сега Джонатан искаше да завърши епизода с няколко кадъра на Лий, мен и язовец, който се показва от дупката си.

— Ще седнете до една дупка, ей там, на другия край на долината, и по здрач ще чакате язовците да излязат — нареди Джонатан.

— А на тях наредил ли си? — попитах аз.

— Ще излязат — уверено каза той. — Ще излязат заради сандвича.

— Сандвич ли? Какъв сандвич? — полюбопитства Лий.

— Сандвич с фъстъчена паста — обясни Джонатан.

— Ама какво искаш да кажеш, Джонатан? — обади се Лий.

С тон на голям познавач той отговори:

— Язовците си дават душата за сандвичи с фъстъчена паста, за тях са готови да изминат десетки километри. Завържи с конец такъв сандвич и го влачи през гората — за нула време всички язовци ще тръгнат подире ти.

— Откъде събра тези изключително ценни сведения? — заинтересувах се аз.

— От една книга за язовци. Изрично пише, че номерът няма грешка.

— Съвсем странно ми звучи. Никога не съм чувал да се примамват язовци с фъстъчена паста — откровено му казах аз.

— Бурундуците много обичат фъстъчена паста рече Лий. — С нея ги хранех в градината на Мемфис. Не разбирам защо и язовците да не я обичат.

— Умират за нея! — натърти Джонатан. — Готови са да направят чудеса за сандвич с фъстъчена паста.

Нарамихме голямо количество сандвичи с фъстъчена паста и отидохме в гората при една доста дълбока дупка на язовци. Районът обаче бе населен и се чуваше, че постоянно минават и трополят хора.

— Мразя песимизма, но какво ще стане, ако не се наредят на опашка за сандвичите? — попитах Джонатан.

— И за това съм помислил — отговори той и погледна часовника си. — Всеки момент ще пристигне резервното подкрепление язовци.

— Какво подкрепление? — учуди се Лий.

— Дейвид Чаф, тукашен младеж, има два питомни язовеца. Сега го чакам да дойде. Ако дивите не се покажат, ще имаме поне питомни — обясни Джонатан.

Монтираха камерите и ние с Лий заехме очаквателна позиция за язовци. Излишно е да казвам, че те изобщо не си показаха муцуната. И нямаше нищо чудно в това. Колкото и внимателен да е, снимачният екип не може да пази абсолютна тишина, а язовците са с много остър слух. След известно време Дейвид Чаф, къдрокос брадат младеж,

пристигна с два красиви млади язовеца в колата си. Извиващи се и сумтящи от уплаха, те бяха извадени от кафеза и поставени пред дупката.

— Сега искам да кажете пред камерата: „Има един сигурен начин да се подмами язовец да излезе от дупката си. Като нас хората и той робува на страстта към сандвичи с фъстъчена паста. Дори най-твърдоглавият язовец ще се съблазни и ще излезе от дупката си“. После хвърлете сандвича пред дупката и нашите два язовеца стръвно ще се спуснат към него каза Джонатан с режисьорски тон.

Съвсем добросъвестно изпълних моя „глас в камера“ и хвърлих сандвича пред дупката. Язовците един подир друг го наближиха, подушиха го и веднага побягнаха настрани с неудържимо кихане и недвусмислен израз на подчертано неодобрение. Беше повече от очевидно, че те изобщо не признаваха фъстъчената паста за деликатес. А това, разбира се, затвърди още повече убеждението на Джонатан, че майката природа непрестанно му пречи.

---

[1] Нова гора (англ.) — пояс от песъчлива неплодородна почва с традиционни дъбови насаждения, степни участъци и нови иглолистни гори. Използва се за отдых и туризъм. — Бел.пр. ↑

[2] Вид тревисто градинско растение с дребни лилави и сини цветове. — Бел.пр. ↑

[3] Местни названия. — Бел.пр. ↑

[4] Провинция в Северна Аржентина, разположена между Боливия, Чили и аржентинската провинция Салта. — Бел.пр. ↑

[5] Вцепеняване и пълна неспособност за волеви движения. — Бел.пр. ↑

[6] Герой от Шекспировата пиеса „Буря“ — същество, което прилича повече на маймуна, отколкото на човек, син на вещицата Сикорака, от която наследил зъл нрав, мързел и други пороци. — Бел.пр. ↑

[7] Кинорежисьор и актьор със световна известност. Утвърдил се като творец през двадесетте години в Холивуд, а по-късно и като актьор в редица известни филми, като „Големите илюзии“, „Булевардът на залеза“ и др. — Бел.пр. ↑

[8] Торбеста гъба с подземни плодни тела. — Бел.пр. ↑

СЕДМИ ЕПИЗОД

Колекционирал съм диви животни от цял свят, но винаги съм се учудвал на голямото им разнообразие в един обикновен жив плет, характерен за земеделските райони на Англия.

Той е служил повече от хиляда години за защита на добитъка и посевите в тази страна. Когато саксонците нахлули в Британия, най-напред се заели да секат горите, или, както ги наричали, „самораслите гори“, за да разчистят площ за пасища и ниви. Вместо синори на нивите и огради за добитъка започнали масово да садят жив плет, за който попаднали на идеалното растение — глога. Лесен за отглеждане чрез отводи или просто чрез засаждане на клонки, той бързо се превръща в солидна бодлива стена, непроходима за добитъка, надеждна закрила от ветрове и мъничка „гора“ за доста диви животни на мястото на отнетите им вековни дъбрави. Изчислено е, че около осемстотин хиляди километра жив плет очертават като шахматна дъска незалесената площ на земеделска Англия. Пазител на реколтата и добитъка, убежище за дивеча, той е бил истинска аптека за средновековния англичанин. Осигурявал му е растения за лекуване на всякакви болести — от главоболие до херния, помагал му е за пропъждане на вещиците, които по онова време доста смущавали хората. С красивата, бяла като снежинка мишовка лекували „мушкания“ в лявата и дясната страна, с хладните месести листа на лапада облекчавали болки от ужилвания, особено от коприва, усойчето използвали за лекуване на рани или порязано, а очеболеца — за възпаления на устата и на други по-нежни части по тялото. Средновековният англичанин се е отнасял със страхопочитание към живия плет, защото там е било свърталище на феи, самодиви и духове. В него се спотайвали не само лоши магии (който откъсне горва, ще го ухапе пепелянка, береш ли невинното синьо великденче, ще се извие буря, или още по-лошо птица ще долети и ще ти изкълве очите), но и добри вълшебства — натриеш ли вимето на крава с лютичета, млякото

й ще се увеличи, а окачиш ли стръкче коприва в мандрата, магьосниците няма да ти пресичат млякото.

Едно време живият плет бе жизнено необходим и се стопанисваше много грижливо в интерес на хората и дивите животни. Сега обаче земеделците изобщо не разбират вековната му полезна роля и го изкореняват с булдозери, за да разширяват обработваемата земя, макар и вече изложена на ерозия от вятър и дъжд.

В нашия филм искахме да представим красотата и значението на стародавния жив плет в Англия, понеже, както е тръгнало, съвсем ще изчезне в миналото и ще се разделим завинаги с това неоценимо британско наследство. Намерението ни бе да покажем на зрителите малко парче земя в някой затънт край на страната, съхранил белезите на хилядолетията. Решихме да използваме три архаични или полуархаични превозни средства. Джонатан бе намерил великолепен жив плет в Съсекс, който, побелял от снежинките на цъфналия глог, заслоняваше потънал в зеленина и цветя дълбок коларски път, непохабен с чакълена или друга настилка — запазен тъй, както е бил по времето на Шекспир и на върволиците от поклонници към Кентърбъри. До това очарователно кътче пътувахме за мое щастие с влак, теглен от парен локомотив.

В някои райони на британските острови приятели на железницата много сполучливо възстановяват стари парни локомотиви и имат право да превозват пътници по определени железопътни отсечки. Машинистът, кондукторът и началникът на влака са всъщност учители, съдържатели на магазини, аптекари или просто старчета — пенсионери от железниците, които доброволно и безплатно посвещават време и сили на идеята днешното поколение да изпита удоволствието от едно пътуване с истински влак, да вдиша вълшебната остра миризма на въглища, пушек и пара, да потрепне от напомнящата крясък на бухал свирка на локомотива, да се захласне по тракането, дрънченето и свистенето на влака и накрая — да се унесе в ритмичното трака-трак, трака-трак и да усети пулса на самия влак. Много се зарадвах ме, че ще пътуваме по една такава железопътна линия с прелестното име „Камбанка“.

През целия си тридесет и три годишен живот, Лий никога не беше се качвала на влак, теглен от парен локомотив — факт, от който аз, ревностният почитател на традиционната железница, останах

дълбоко изненадан. Пристигнахме на гарата, където ни чакаше влак, потънал в блясък, праметнал през рамо „моден шал“ от пара, с елегантни вагони, съвсем правилно разпределени на първа, втора и трета класа. При затръшване тежките им врати успокояващо щракваха, а под прозореца на всяка от тях се клатушкаше дебел ремък за смъкване на стъклото — да може да влезе искра в окото ви или сажда в носа ви, — преживявания, които правят пътуването с влак истинско пътуване с влак. Джонатан, обърнал гръб на икономите и на бюджета, ни беше осигурил цял първокласен вагон с широки, красиво тапицирани седалки, прихванати с пухкави като гъби копчета. По стените му имаше шарени плакати — изгледи на морски курорти от 1920 година с такъв син цвят на морето, че да се чуди човек защо хората изобщо ходят да летуват в Средиземноморието. Рафтовете за багаж бяха огромни, широки и достатъчно здрави, за да поемат товара на неограничен брой пътнически чанти, кутии за шапки, кошници с лакомства за пикник и разни други пакети. Лий и аз седнахме до прозореца, а Крис и Брайън се навряха с магнетофона и камерата в най-далечния ъгъл, понеже серията трябваше да започне с мен, и то с „глас в камера“, докато влакът пуфти из равнините на Англия. По технически причини трябваше да снимаме епизода няколко пъти, което за нас беше истинско удоволствие, понеже се возихме на влака още веднъж насам и натам, и насладата от чудесното ни пътуване по линията „Камбанка“ се удвои.

Накрая филмовата лента с въвеждащия епизод бе грижливо поставена в кутията и ние с неохота слязохме от влака, спрял на откъснато от целия свят място край малък дървен перон и голяма бяла табела: „Спирка Росна поляна. Моля дайте знак, ако желаете да слезете от влака.“ Отидохме по паянтовия перон до фургона и смъкнахме нашето превозно средство за следващия етап от пътешествието — голям, лъскав велосипед тандем.

Автор на тази гениална идея бе пак Джонатан. Както винаги, той твърдеше, че било съвсем лесна работа, макар и да не бях се качвал на такъв велосипед от 1939 година. Лий и аз решихме да го опитаме в предния двор на хотела. Стартът ни бе доста несигурен, понеже Лий упорстваше, че знаела да върти педалите по-добре от мен. Велосипедът беше много лек и не биваше да извиваме рязко предното колело, за да не полетим в канавката. Скоро, овладели това изкуство,

се понесохме с бясна скорост из двора. За беда точно тогава три стари дами, придружавани от някакъв господин с вид на запасен генерал, излязоха от хотела и се закандилкаха право срещу нас. Натиснах спирачката с всички сили, тандемът се занесе по чакълената настилка, предното колело рязко се извъртя и двамата с Лий паднахме свити на кълбо, заплетено по най-сложен начин с велосипеда. Трите дами изпищяха, кавалерът им рече нещо като „Боже опази“, а ние с Лий след порядъчно търкаляне по чакъла успяхме да се откопчим от тандема и да станем. Генералът закрепил нервно монокъла на окото си и педантично ни огледа от главата до петите. Бяхме съвсем раздърпани, в работни облекла, след цял ден снимки на дъжда.

— Скитници! — отсече той, след като мълчаливо ни стрелна с очи, и в тази дума събра цялото презрение, с което благоприличният среден англичанин все още се отнася към пролетариата. После покровителствено обгърна дамите и ги отведе надалеч от „заразата“. Такова начало не предвещаваше нищо добро.

И така, на спирка Росна поляна, след като Черният рицар се отдалечи с пуфтене и пронизителни изсвирвания за раздяла, лъчезарният пролетен небосвод ни обсипа с уханията и звуците на майската природа. Наоколо високо и упорито кукаха кукувици, а въздухът беше наситен с аромата на стотици пролетни цветя. Със сложни маневри смъкнахме Маргаритка (тъй кръстихме нашия велосипед) от рампата върху пътека, настлана със сгурия, спуснахме се по един хлъзгав наклон и излязохме на тесен път между високи брегове, покрити с бляскава армия от лютичета в шафраненожълто и залесени с жив плет от глог, разцъфтял на кълбести облаци. Яхнахме Маргаритка и със запотени от слънцето гърбове тръгнахме под звуците на симфония от птичи песни да дирижим древна Англия.

Нямаше по-подходяща, а през този сезон и по-красива местност от тази, която бе избрал Джонатан. Високите рътлини и живият плет сияеха в многобагрената бродерия на цветята — яркожълти лютичета, червени плюскавчета, мишовката с белите си звезди, воал от камбанки и светлолилави теменужки, странни плоски китки от цветове на девисил, приличащи на лек дим. Тучни ливади зеленееха в рамката на живия плет, „напръскани“ с лютичета, Тук-там се издигаха по няколко големи дъба или бука и хвърляха едри сенки с новоразлистените си корони. Вили и къщи се гушеха в пояси от дървета и малки горички, за

да не се натрапват на окото. Създаваше се впечатление, че местността е безлюдна.

Стигнахме до хлътналия, обрасъл със зеленина и жив плет коларски път. От едната му страна гъста, почти непроницаема стена от глог вплиташе клони в самотен дъб, чиито корени бяха обвити в бръшлян. Тук се срещнахме с Дейв Стрийтър, нашия водач из живите плетове, който се справи отлично със задачата си. Строен, чернокос, с тъмни очи и с любознателен клюноподобен нос, той притежаваше живостта на птица. Нямаше жив плет, с който да не се гордее — сякаш го бе садил собственоръчно и познаваше всяко птиче, насекомо и растение, приютило се там. С негова помощ разбрахме тайните на старата „зелена“ стена.

В повечето случаи живият плет „празнува“ рождения си ден от век на век и естествениците са изнамерили доста лесен метод за определяне на приблизителната му възраст. Измерват тридесет крачки покрай плета и преброяват дървесните растения в тази отсечка. Всяко от тях се равнява на едно столетие. Колкото и невероятно да изглежда, това е плод на дългогодишни наблюдения. Когато първоначално се сади жив плет, стопанинът използва един или два вида растения. С течение на времето поникват и други видове от семена, попаднали тук с курешки на птици или донесени и заровени от лалугери и мишки, а после забравени. При изследване на жив плет, чиято възраст е известна, се установило, че дървесните растения в него се развиват устойчиво с темп един растителен вид за сто години.

Лий и аз измерихме тридесет крачки от нашия жив плет и взехме образци от всички видове дървесни растения. Излязоха десет. С други думи, плетът е бил посаден, когато Уестминстърското абатство и Лондонската кула са били още в строеж. За голямо учудване и двете сгради се ползват със статут на изключителна културна ценност, докато английският жив плет, който над хиляда години е бил толкова полезен за човека и природата, се изкоренява безогледно. Едва се долавя съвсем слабичък глас на протест против тази антибиологична бруталност. Ако обаче някой предложи да се събори Уестминстърското абатство, за да се вдигне на негово място ведомствен блок, или да се разруши Лондонската кула, за да се отвори място за нов „Хилтън“, ще се нададе фантастичен вой, макар че за хиляда години тези две сгради

са дали много по-малко на човечеството, отколкото скромният жив плет.

Освен големия брой растения, които се развиват в основата му или пълзят по бодливия му балдахин, в него намират подслон разнообразни влечуги, птици и бозайници. Някои от тях успяхме да заснемем. Мишката джудже, една от много привлекателните „киноактриси“, е най-мъничкият бозайник на Британските острови, и се ползва със славата, че е открита от бележития Гилбърт Уайт. В прекрасната си книга „Естествена история на Селборн“ той описва появата на мишката джудже в научния свят по следния начин:

От мишките, за които стана реч в предишните ми писма, запазих в стъкленица с ракия един млад мишок и женска с него. Съдейки по неговия цвят, форма и размер, по начина на изграждането на гнездото, съм сигурен, че този вид не е описан. Значително е по-дребен и по-слаб от *Mus domesticus medius* на Рей, а по цвят се приближава до лалугера и съссела. Коремчето му е бяло, права линия от двете страни на тялото разделя цветовете на корема и на гърба. Никога не влиза в къща. Среща се в изобилие по жътва. Пренасят го със снопите в хамбари или в копи слама и той прави гнездото си между стъблата на житни растения, а понякога и на магарешки бодили. Женската ражда до осем малки в топчесто гнездо, направено от листа на трева или на жито.

Тази есен попаднах на тяхно гнездо, изработено много изкусно от пшеничени листа, идеално кръгло, като топка за крикет. Бе невъзможно да се открие остроумно замаскираният му отвор. Стегнато и закръглено, то можеше да се търкаля по масата с осемте голи слепи мишленца, без да се разпадне. Как в това препълнено гнездо влиза майката, за да подаде по една цицка на всяка от своите рожби? Вероятно отваря гнездото на различни места и отново го затваря, след като се насучат малките. Изключено бе да се побере в „топката“ заедно с децата си, които растат с всеки изминат ден. Тази великолепна люлка за продължение на рода — много хубав пример за силата на инстинкта — бе намерена в една нива, на горната част на сноп от житни класове.

Мишката джудже, както много примати в Новия свят, се е приспособила към катерене. Има ловки крачка, с които захваща стъблата на тревата, и е развила изумително силна хватателна опашка, с чиято помощ може да виси на стръкчето трева, докато си прави

гнездото. То прилича на топка за тенис и в повечето случаи е оплетено от пресни листа и трева, понякога подсилени със сдъвкани листенца. Тези „ясли“ (в тях женската отглежда малките) имат два входа и са подплатени с фино сдъвкани листенца за осигуряване на меко легло за мишленцата. Новороденото тежи около един грам, или, както отбелязва Гилбърт, две тежат общо колкото монета от половин пени. За всяко поколение се прави ново гнездо. При благоприятна година мишката джудже може да роди пет пъти по пет-шест мишлета. Невероятен демографски взрив за нашите човешки мащаби. Хищниците, които се хранят с нея — лисици, невестулки, белки, сови и други, не изпускат възможността за богат лов и от своя страна значително увеличават рода си. При неблагоприятна за мишката джудже година настъпват тежки дни и за хищниците — броят им намалява в зависимост от „снабдяването“ с мишката джудже. За съжаление сега единственият хищник, който застрашава човечеството, е самият човек. Населението в света обаче се увеличава толкова бързо, че той, за разлика от природата не успява да поддържа необходимото равновесие в собствения си род.

Друг постоянен обитател на живия плет е таралежът, мое любимо животно още от детството ми в Гърция. Тогава си отгледах четири таралежчета подарък от един селянин, попаднал на леговището им, когато копаел покрай синора на нивата си. Новородените таралежчета са кадифено бели, с меки като каучук бодли. Любимите ми питомци пораснаха, кожата им стана кафява, а бодлите — твърди и остри. Разбрах, че са много умни животни, дори успях да науча моите четири храненичета да се изправят на задни крака и да си искат храна. Извеждах ги на дълги разходки из околността и те в индийска нишка послушно ме следваха по петите. Имаха невероятно бързи рефлексии. Вдигнех ли пън или камък да търся някои от по-редките насекоми за колекцията си, трябваше да бъда нащрек, защото иначе можеха да се стрелнат и да излапат находката ми. Веднъж бяха се улинали да търсят храна около няколко стари лозови корена и аз реших да поседна на сянка в маслиновата горичка на тридесетина метра от тях. Можех да ги наблюдавам, без те да ме виждат. След малко разбраха, че ме няма, и изпаднаха в ужас. Започнаха да тичат в кръг и да писукат жално едно на друго. После едно от тях, „залепило“ като куче муцунка в земята, откри миризмата ми и се понесе по следите ми в бърз тръс, следвано

от останалите три. Нямаше никакво съмнение, че вървят по стъпките ми, защото се бях мотал насам-натам, докато избира сянка, и те минаха точно по същия маршрут. Вълнението им нямаше граници, когато ме намериха — покатериха се в скута ми с радостно писукане и сумтене.

Спомням си, че когато живеехме в Хемпшир, една есен огромната стара ябълка в двора роди изключително много. След като майка ми свари тонове чътни^[1] и мармалад, решихме да оставим необраните ябълки да опадат и да наторят почвата под дървото. В една лунна нощ ме събудиха звуци, напомнящи ухажване между котки. Наведох се през прозореца да ги пропъдя, но за голяма изненада видях два таралежа. Когато нахлузих пантофите и изтичах на двора, се изясни, че те след славен пир с полугнилите ферментиращи ябълки са се напили „до козирката“. Обикаляха, залитайки около дървото, блъскаха се о най-различни неща, хълцукаха, караха се помежду си, изобщо поведението им бе повече от осъдително. Принудих се за тяхно добро да ги затворя в гаража, докато изтрезнеят. Когато на сутринта ги пуснах, двамата насекомоядци, съвсем жалки и унили, се изнизиха пред очите ми, пресякоха задния двори гузно се скриха в гората.

Имахме късмет да снимаме невестулки — най-малките и най-очарователни хищници на Британските острови. Дълги около двадесет и осем сантиметра заедно с опашката, красиви, бързи и елегантни, те ни показаха какво значи скорост, когато започнахме снимките. За да направим кадри в „близък план“ на нашия „лов на невестулки“, измайсторихме от клонки много сполучливо подобие на жив плет. Филмът се снима със скорост двадесет и четири кадъра в секунда, тоест кинокамерата прави двадесет и четири снимки за това време. А нашата невестулка минаваше от единия до другия край на декора за части от секундата, просто между две снимки — изключително постижение за бързина.

През студентските си години, когато работех като надзирател в Уипснейд^[2], ходех с велосипед в музея Тринг^[3] да уча препариране. Минавах край изоставен фургон, в който живееше старият циганин Джетро, и често се отбивах при него, защото имаше непрекъснато увеличаваща се колония от животинчета. Най-напред старецът привлече вниманието ми, когато пътьом забелязах пет-шест невестулки да припкат около колелата на фургона. Слязох от

велосипеда и ги загледах в захлас как играят кеч^[4] с жилавите си тела като змии в козина. Джетро, нарамил пушка, излезе от гората с два убити заека в ръце. Изсвири с уста някаква мелодия и невестулките светкавично се спуснаха нататък през тревата, и спряха пред него. Изправиха се на задни крачета и започнаха да издават гърлени, мъркащи звуци. Той им хвърли зайците, а невестулките с ръмжене и боричкане завлякоха плячката под фургона и започнаха да се хранят. Много мечтаех да купя тези пъргави чаровни създания, но старият Джетро не склони да ми ги продаде, макар че му предложих цялото си седмично възнаграждение — три лири стерлинги и половина.

— Ами, няма да разделям тях, момче! — отговори той, гледайки разнежено невестулките с блестящите си черни очи. — Много грижа ми сторили да ги отглеждам. Не, няма да давам за всичкото чай на Китай! Но ще те взема на лов с тях. Да ги виждаш храбрите малките ловци.

Една лятна нощ, след като изгря бяла като магнолиев цвят луна, яхнах велосипеда и отидох при Джетро. Глътнахме по халба домашна бира и порция вкусно задушено месо, и потеглихме заедно с невестулките, които се стрелкаха пред нас покрай живия плет окъпани от лунната светлина, сякаш беше ден. Те имали свой метод на лов, ми обясни Джетро. Една или понякога две от тях се вмъквали в дупката на заека, а другите чакали навън пред нея. Изпаднал в паника от невестулките, заекът тутакси изхвърквал от дупката и попадал в лапите на другите три. Те се хвърляли отгоре му като светкавици. Една го захапвала за тила по характерния за невестулките начин — долните зъби се забиват нагоре, а горните, кучешките, се впиват в мозъка. Смъртта е мигновена. Беше фантастично преживяване да гледаш как невестулките се вият като змии на лунната светлина, с проблясващи очи, изпълняващи задачата си пъргаво и тихо, като добре обучена команда. Не се знае дали дивите невестулки ловуват по същия начин, но тези домашни хищничета бяха възприели много сполучливия и сигурен „колективен лов“. За два часа в браконьерската торба на Джетро имаше седем едри заека. Няколко щяха да отидат за храна на невестулките и на другите месоядни питомци на циганина (сови, ястреби, язовец, белка и други), а останалите щеше да си ги сготви или да ги продаде в близкото село.

Старецът използваше живия плет до своя фургон като средновековен англичанин: за храна — лов на зайци и яребици, и за подправки — разни билки и корени. От други билки правеше лекарства и мехлеми, и ги продаваше на пазарите в околните селища. Познавах няколко души, които не признаваха никакви лекари и ходеха при Джетро да търсят цар. Имах приятелка с много неприятно страдание — получаваше периодично много силен и дразнещ обрив на челото и на лявата си длан. Заведох я при стария Джетро, въпреки протестите и неверието ѝ. Той ни даде мехлем, с който насила я карах да се маже. След три намазвания обривът изчезна завинаги.

Джонатан искаше да покаже в един от последните кадри на филма стара ливада, закриляна векове наред от живия плат. Неговият избор ни възхити — огромен килим трева, заграден от трите страни с висок жив плет, а от четвъртата — с тъмна гора, осеяна със зеленеещи се пролетни листенца. В ливадата, изложена на припек, тук-там се издигаха вековни дъбове и хвърляха дебела синкава сянка. Багрите бяха истинска прелест. Лютичета блещукаха като скъпоценни камъни из високата тучна трева, сякаш някакъв небесен рог на изобилието бе изсипал разтопено злато. Трябваше да отидем до средата на златистия килим и там да направим нашия пикник. Струваше ни се светотатство да газим до пояс през лютичетата и да оставим пътека от полегнала трева в този непокътнат губер на природата.

Джонатан реши, че трябва да се качим на един балон, за да покажем с последните кадри на филма сложната паяжина от жив плет, разположена нашир и надлъж из цялата страна. Желанието да опитам този чудесен архаичен транспорт ме беше спохождало често, но малко се притесних заради световъртежа си. Съдбата ми предоставяше рядка възможност и никак не ми се искаше да я пропусна. Реших да не се поддавам на нелепото си страдание и да литна във въздуха. Всичко се подготвяше като за военна операция. Предстояха ни два полета. Първия ден щеше да ни придружава Крис с кинокамерата си, за да снима всички кадри в близък план от гондолата на балона, а екипът щеше да ни следва с автомобил, за да ни „хване“ от земята. На другия ден Крис с камерата си трябваше да лети след нас в хеликоптер с капитан Джон Крудсън, който е пилотирал при всички сложни и рисковани снимки на филмите на Джеймс Бонд. А командир на нашия „въздушен кораб“ бе Джеф Уесли, изкусен въздухоплавател, който

можеше да приземява своя балон върху монета от шест пени. Според Джонатан щеше да бъде идеално да се издигнем с балона от средата на ливадата с лютичета, но имаше опасност да изпотъпчем хубавия цветен килим и затова избрахме съвсем плебейско пасище, оскубано до корен от добитъка.

Рано на другата сутрин балонът вече ни чакаше там. Разкошен колос, много по-голям, отколкото си го представях, весело оцветен на червени, жълти и сини райета. На земята под него се мъдреше гондолата, подобна на старомоден кош за пране с гигантски размери, в който бяха поставени бутилките с необходимия за полета газ — бутан. Представиха ни на Джеф — набит рус мъж с игриви сини очи, вдъхващ много голямо доверие. Той ни каза, че прогнозата за времето била чудесна и се надявал да ни осигури великолепен полет. Крис щеше да пътува с нас в гондолата, за да направи необходимите снимки в „близък план“. За снимки с широкоъгълен обектив се наложи да закрепим камерата на дълго алуминиево рамо с приспособление за дистанционно управление. Джонатан много държеше да се създаде впечатление, че Лий и аз „пилотираме“ балона, и предложи на Джеф при всяка снимка да кляка на дъното на коша, а ние да го покриваме с голямо одеяло. Той съвсем добродушно, като на шега, се съгласи да изтърпи тези малко обидни стойки. И така, след последните указания на Джонатан се изкатерихме в гондолата, за да полетим с балон за пръв път в живота си. Откачиха котвените въжета, гондолата се поотмести, Джеф дръпна шнура за газ и над главите ни блъвна гигантски син пламък, който с гръм изчезна в балона. Сякаш пуснаха дракон на свобода. Под напора на оглушителни тътнежи гондолата се издигаше плавно като асансьор — десет метра, двадесет метра, и после се понесохме високо над дърветата.

Обзе ни приказно чувство. Цареше пълна тишина, нарушавана единствено от оглушителния пукот на синия пламък, вятърът плавно ни отнасяше напред, а на около триста метра под нас се чуваше ясно разговор на хора, тракане на влак, лай на куче, мучене на добитък. Струваше ми се, че съм се гмурнал с шнорхел над някой риф в тропично море и лека вълна ме носи над кораловите градини. Далеч под нас, докдето ни стигаше погледът, се простираше кариерията от жив плет юрган на нивите, а тук-там се появяваше „тъмен риф“ на горичка или къщички, приличащи на детски играчки. Сянката на

балона се плъзгаше по земята подобно на голяма синя гъба и плашеше добитъка, а конете започваха да препускат като на родео. Макар че балонът е подвластен на вятъра, човек има доста възможности да го управлява и Джеф ни показва това изкуство. На едно място скоростта на вятъра падна и той смъкна балона на около десетина метра над земята. Носехме се безшумно и леко като мъгла, дори дъното на гондолата закачи върха на гигантски дъб. Мярна се див заек, а множество питомни зайци се разбягаха, уплашени от нашето „шишкаво“, ярко оцветено превозно средство. На една горска поляна зърнахме две сърни, наострили уши в напрегнато очакване. Ято врани ни посрещна със силни крясъци на протест, че сме нарушили въздушното пространство над „тяхната територия“.

Божествено преживяване бе да летим на петнадесетина метра над селца, чифлици и вили, да надникнем в грижливо подредените задни дворчета, обсипани с цветя. Гърмежите на балона караха кучетата да изпадат в истеричен лай, а хората излизаха тичешком от къщите си и ни махаха за поздрав. Разбрали, че се чува доста добре и че можем да разменяме по някоя дума, те ни питаха накъде летим, и нашият отговор „не знаем“ им се струваше доста смешен. Минахме над селско училище и всички ученици, а подире им и учителят се юрнаха презглава да ни гледат. Те, естествено, се провикваха и ни питаха накъде летим. Ние, естествено, отговаряхме, че не знаем. Толкова им се видя смешно, че едно дете от смях дори се преметна презглава. Прелетяхме над изцяло „замъче“ от червени тухли и с красив покрив от розови вълнообразни керемиди, с хубава градина от цветя и храсти — като в приказките. Дочули ревовете на нашия „дракон“, собственикът и съпругата му излязоха тичешком на двора.

— Колко е хубава вашата къща! — викнах на стопанката.

— А колко е хубав вашият балон! — любезно възкликна тя.

Горивото ни свършваше и се налагаше да кацнем. Обикновено, ако решите да се приземявате с балон, под вас има километри надалеч изкласили ниви с ечемик или пшеница, а дори и да се покажат ливади, там пасат стада истерични крави или овце, които получават колективно нервно разстройство, щом кацнете при тях. И стопаните им от своя страна изпадат в същото състояние. Най-сетне пред очите ни лъсна гола поляна — не ни пречеше нито жито, нито добитък. Трябваше да прелетим над голяма нива с ечемик и над един залесителен пояс и с

майсторска маневра да се приземим на съвсем малката поляна. Вятърът обаче ни изигра лоша шега — внезапно спря и вместо да преминем ниско над нивата, умело да прехвърлим пояса от дървета и да кацнем едва ли не отвесно, балонът се устреми към земята. След безуспешния опит на Джеф да го издигне с по мощта на пламъка, гондолата ни се стовари в ечемика, направи гигантски подскоци като кенгуру един, два, три ужасни, умопобъркващи удара о земята, — после вятърът пое отново балона и безмилостно покосявайки хубавата реколта, в бърснец полет ние се насочихме към застрашително надигащия се пред нас залесителен пояс. На Джеф не му оставаше нищо друго, освен да дръпне въжето за изпускане на горещия въздух. Нашият голям, лъскав и красив балон се сви и „предаде богу дух“, но в предсмъртните си гърчове кандилна гондолата настрани и ни натрупа на камара върху нещастния Крис. В агонията си балонът влачи гондолата още двадесетина метра, а ние продължавахме да се търкаляме, заплетени в живо кълбо, и да треперим от страх да не си счупим крак или ръка. Накрая „драконът“ спря и ние, изпонатъртени и бездиханни, изпълягахме навън. Алуминиевото рамо за дистанционно управление бе изпокривено като тирбушон, но за щастие камерата и ние самите останахме здрави и читави, което, разбира се, беше най-важното. Джонатан, Пола и другите от екипа, които бяха следвали едва с автомобила нашия вихрен полет, с тревожни физиономии се затириха презглава към нас.

— Здрави ли сте? — крещеше Джонатан, почти сигурен, че талантите са вече с изпотрошени крака.

— Разбира се, нищо ни няма! — викнах аз. — Беше от лесно полесно, като търкаляне на бъчва по нанадолнище.

За наша радост те носеха обичайната бутилка шампанско, която се изпива по традиция за ознаменуване на първия полет с балон. Пресушихме я с голяма наслада, застанали в изпотъпкания ечемик пред нашия шарен небесен вихрогон.

Въпреки че се поуплашихме от „твърдото“ кацане, очаквахме с голям интерес второто пътешествие с балона на другия ден. Щеше да ни ескортира и вертолетът. На сутринта времето за съжаление беше лошо, но към обед се оправи и ние отново се издигнахме в небесата. Вертолетът ни следваше отблизо, естествено, с Крис, увиснал на въжена стълбичка под него.

Беше хубав топъл ден. Златистата омара чезнеше в простора, избледнял като незабравка. Неговото сияние откриваше величествени гледки. Нивите се разстилаха пред погледа ни в най-различни багри — смарагдовозелени или позлатени от лютичета, сиво-бежови, с цвета на зреещо жито или вече преорани, напомнящи червеникавокафяво рипсено кадифе. Щом по джобната радиостанция получихме съобщение от вертолета, че Крис е свършил със снимането, измъкнахме клетия Джеф изпод одеялото, за да се полюбува на пейзажа. А Лий толкова се запали по „балонолетенето“, че настоя да й купя балон още на другия ден. Да си призная, аз също се поддадох на изкушението, но си наложих да охладя моя и нейния ентусиазъм.

Залязващото слънце обсипваше цялата околност с нежни зеленикаво златисти лъчи, а ние летяхме като глухарче, безшумно, напосоки и се кълняхме, че няма нищо по-хубаво от пътуване с балон.

---

[1] Люта подправка, типична за английската кухня. — Бел.пр. ↑

[2] Зоологическа градина в Бердфордшир, Англия. — Бел.пр. ↑

[3] Музей по естествена история в град Тринг, Хартфордшир, северозападно от Лондон. — Бел.пр. ↑

[4] Вид груба борба в свободен стил. — Бел.пр. ↑

ОСМИ ЕПИЗОД

Следващата серия на филма ни отведе в другата крайност. От тучния, зелен килим на Англия — в Сонорската пустиня, известна с необичайния си пейзаж. За повечето хора думата „пустиня“ означава област с много тежки климатични условия, безводни земи, голи скали и пясъци, изобщо място, враждебно на всякакви форми на живот. Това, разбира се, е вярно в някои случаи, но има и пустини с особена красота, в които много растения и животни са се приспособили чудесно към суровата околна среда. Един от тези необикновени райони на планетата е Сонорската пустиня в югозападната част на САЩ, където на площ хиляди и хиляди квадратни километри гъмжи от диви животни и е осеяно с редки видове кактуси, а в определен сезон — и с безброй разкошни цветя. Отидохме да правим снимки там, за да покажем, че пустинята не е толкова ужасна, колкото си мислят хората.

В екипа влизаше Родни Чартърс, когото галено наричаха Родърс — набит мъж, свикнал да върши всичко бегом, дори когато е натоварен с тежките снимачни съоръжения. Винаги усмихнат дори в най-трудните минути, той имаше удължени очи, които му придаваха почти азиатски вид.

Партньорът му — Малкълм Крос, бе красив младеж с дебели мустаци и приличаше на онези порядъчни снажни англичани, които създадоха Британската империя. (След като се разделихме, той специално ми писа, за да изрази задоволството си от съвместната ни работа. Дори завършваше писмото си с думите: „Прибрах се вкъщи в такова добро настроение, че съпругата ми забременя“.

Йън Хендри, нашият звукооператор, имаше тънка брадичка и сантиментални очи, като елф на средна възраст. Въпреки отчаяната си физиономия на прокуден от царството на феите, той си вършеше работата с голямо старание.

Първият ни ден в Сонорската пустиня бе изпълнен с вълнуващи преживявания. Не можахме да добием представа за пейзажа, понеже пристигнахме през нощта, и още призори на другия ден се натъпкахме

в колите, за да разгледаме избраните от Аластър места за снимки. Най-напред ни направи впечатление разкошното небе — бледорозово, преливащо в кървавочервено около изгряващото слънце, изпъстрено със светлолилави и жълти облачета. На този фон се открояваха силуетите на армия от гигантски кактуси цереус, изправени като фантастични бодливи свещници, някои с корона от цветове в слонова кост с жълти точки в средата. Цереус са най-величествените кактуси в света — растат до петнадесет метра на височина в обширни гори. Те достигат зрелостта си още когато са два-три метра — вече петнадесетгодишни. Отдалеч изглеждат на зелени ивици, сякаш са обвити в едро рипсено кадифе. По всяка ивица стърчат снопчета твърди черни бодли като игли за подкожни инжекции. Бодливият гигант расте бавно. Започва от семенце и през първите няколко години е подложен на големи рискове, защото трябва да устоява на резки температури — от непоносима горещина до мраз, да издържа на суша и на наводнения. През този период може да го стъпчат и унищожат сърни или да го прекършат и изядат зайци и плъхове. Превъзможне ли тези опасности, вече се развива бавно, но сигурно. На седемдесет и пет или сто години е висок от четири до седем метра и започва да се разклонява във форма на свещник. Броят и разположението на клоните са различни. Цереусът има от два до двадесет или даже до петдесет клона. Подобно на другите кактуси той е сочен, месест и побира като голяма бодлива бъчва огромно количество вода в стъблото и клоните си. Има дебела восъчна обвивка, която му осигурява идеални условия за задържане на водата. Бодлите наистина го закрилят от сърни и дебелороги овни, но освен това, понеже растат много нагъсто, правят добра сянка на стъблото и клоните, и задържат хладина през силните горещини. Когато цереусът загине, месестите му части изгниват и се свличат. Остава скелетът — дървесна структура, подобна на плетена кошница, опора на бъчвообразното стъбло и на масивните клони. В скелетите могат да се намерят чудновати дървесни конструкции, дълги двадесет и пет тридесет сантиметра, а даже и повече, напомнящи холандски дървени обувки с уродлива удължена форма. Това са изоставени птичи гнезда. Поради големите си размери стъблото на кактуса поддържа температура, няколко градуса по-ниска през летните жеги, и създава отлични условия за гнездене на птици. Аризонският кълвач всеки сезон прави по няколко гнезда и превръща цереуса в

бодлив многоетажен „жилищен блок“. Той издълбава дупка в стъблото, а кактусът (за самозащита) образува твърда дървесна обвивка върху наранената повърхност. Така се оформят чудноватите „обувки“ по скелета на кактуса. Напусне ли кълвачът, в гнездото се настаняват други крилати квартиранти — сови, мухоловки и пурпурни ластовици. В такива „многоетажни комплекси“ понякога живеят три-четири вида птици.

След като изминахме няколко километра с колите, слязохме да повървим в гигантската кактусова гора. Цереусът, естествено, се открояваше с размерите и обема си, но имаше и редица други фантастични видове. Например средният по големина кактус мече, покрит толкова гъсто с бодли в сиво-бежов цвят, че отдалеч изглеждаше на козина, а късите му клони приличаха на лапите на кукла мече. Или странният буджум с високо стъбло и с дълги отпуснати клони, целият осеян с черни трънчета, сякаш плаче за солидно бръснене. Всъщност това са клончета и се разлистват само ако кактусът има достатъчно влага да ги подхранва. Струва ми се, че това е най-уродливото растение в пустинята, подобно на двадесетметров зелен морков, обърнат с върха нагоре, отпуснал трънхали клони. Имахме късмет да дойдем, когато кактусите цъфтяха и пустинята хубавееше от симфонията на багрите им. Зелени като нефрит, жълти като нарцис, морави като пирен, розови като циклама, разновидности на оранжеви, мандаринени и алени тонове. Ако, без да знаем, внезапно попаднем сред това бодливо изобилие на странни форми и восъчни, блестящи краски и ни кажеха, че сме на Марс, щяхме да повярваме без никакви колебания.

Климатът на Сонорската пустиня е толкова сух, че голямата горещина почти не се чувстваше. Налагаше се да внимаваме много, докато работехме на открито в кактусовата гора, защото неусетно можехме да получим силни изгаряния от слънчевите лъчи. Самите кактуси, обкръжаващи ни от всички страни с „готови за бой ножове“, представляваха още един риск за нас. Тръкнехме ли се неволно о кактуса мече, моментално разбихахме колко измамна бе неговата „козина“ — необходим бе не по-малко от един час за почистване на ризата или панталона от трънчета. Аластър с вечното си тичане и с постоянното си препъване, и то в собствените си крака, бе застрашен от смъртна опасност през цялото време. Веднъж, когато тичаше

заднишком, за да „хване“ подходящ ъгъл за кадъра, се насади право на един изключително бодлив и устойчив цереус, пуснал корени от около сто години и много изненадан, че сега трябва да се премести, за да направи път на един филмов режисьор. Викът на агонизиращия от болка Аластър при попътен вятър съвсем сигурно би могъл да се чуе в Лондон.

Много голямо съдействие ни оказа музеят на Сонорската пустиня — великолепно уникална институция, която представя предимно живи вместо препарирани животни. Това ни улесни много за подбор на повечко „кинозвезди“, и то питомни. Стана ни ясно обаче, че и опитомяването си има недостатъци. Искяхме да покажем изпитания от векове начин на лов на гущери, който съм използвал с голям успех из целия свят. Завързвате въдичарска корда за една пръчка, правите примка, приближавате предпазливо гущера, леко я нахлузвате около главата му, рязко дръпвате и той е ваш. Музеят ни отпусна за временно ползване един от най-старите си обитатели — мастит чъкуала^[1]. Този вид гущер, дълъг около шестдесет сантиметра, има тлъсто червеникавокафяво тяло, голяма глава с чърчиловски израз (липсва му само пура) и много тежка опашка.

Нашият „киноактьор“ се казваше Джо и ни фиксираше с такъв враждебен поглед, сякаш току-що бе произнесъл реч за съдбата на планетата. Подробно му обяснихме неговата роля: просто да се отпусне върху една скала, да чака Лий да се промъкне незабелязано отзад и да му нахлузи примката около дебелия врат, а когато усети пристягане, да се мята и да рита като бесен, сякаш е някой щур и див чъкуала, а не кроткият питомец на музея, отдал се на аристократичен начин на живот през последните двадесет и пет години. От интелигентния израз на муцуната му се убедихме, че е разбрал указанията, които съвсем лесно и просто можеше да изпълни, понеже в ролята му не се предвиждаше говор. Аластър реши, че имаме работа с изгряваща кинозвезда, дори погали Джо по главата и прошепна в ухото му:

— Сладко змийче!

Щом нагласиха камерите и Лий, въоръжена с пръчката и въдичарската корда, зае изходно положение, у Джо настъпи невероятна промяна. Плъсна се върху своята скала, той вече не беше онзи подвижен чъкуала, когото познавахме и обичахме. Замръзна на

мястото си като майсторски препариран екземпляр. Навярно обзет от снимачна треска по влечугите, изобщо не мигна и не помръдна. Дори когато го вдигнаха с примка на шията, изглеждаше като пълен с дървени трици. Нищо не бе в състояние да го извади от унеса му. Крещяхме, размахвахме разни неща пред очите му, подхвърляхме пред муцуната му разни лакомства — например бръмбари, но всуе! Джо сякаш беше от камък. И станал за резил, бе върнат безцеремонно на музея.

Със змиите имахме по-голям късмет. Стивън Хейл, нашият херпетолог и змиевѣд, докара на снимачната площадка в пустинята цяла кола мърдащи чували с най-различни змии. Разбира се, помалодушните измежду нас се поотдръпнаха. Гърмящата змия беше в отвратително настроение и ни проглуши ушите със звуци, подобни на залпове от пушки, много преди да ѝ дойде ред да се появи пред камерата. Беше красива змия с хубава шарка, непрекъснато трещеше при снимането на нейния дълъг епизод и гневно се хвърляше да хапе всичко, което ѝ попаднеше пред очите. Малко ни поизмъчи една белопръстенеста аспида в розово, червено, черно и жълто като дразнеща окото, крещяща италианска вратовръзка — светкавично се извърташе и изчезваше под скалите. Най-красив и, разбира се, най-хрисим бе кралският смок, дълъг метър и половина, със смолисточерни люспи и великолепно съчетания на нарцисово жълти ивици. Големите тъмни и влажни очи му придаваха много смирен изглед, а с леко изкривената си уста създаваше впечатление, че свенливо ни се усмихва. Той кротко се остави да бъде заловен в примката на Лий, да го хванат с чаталестия прът за лов на змии, да го намерят върху и под скалите, да го накарат да пълзи безкрайно из кактусите или из друг растителен декор и непрекъснато да го пипат. Забелязах, че ласкаво се увива около пръстите, ръцете и врата на Лий. Чак накрая, когато Аластър рече на Лий: „Я сега остави този гущер на скалата!“, оскърбеният смок се обърна и ухапа жена ми. За щастие този вид змии не са отровни.

По време на нашите снимки в пустинята едно от най-силните ми преживявания бе свързано с любимата ми птица — калифорнийската кукувица. С дивия си поглед, със смешно разчорлената си качулка и със скокливото си бягане, напомнящо някакъв дългурест атлет, тя е едно от най-комичните и най-симпатични крилати създания. Успяхме

да снимаме много интересна случка, която свидетелстваше, че в суровите условия на пустинята нищо не трябва да се пропилява. Открихме гнездо на калифорнийска кукувица с три пиленца, едно от които беше умряло. Щом майката го забеляза, за наша изненада тя започна да храни с умрялата си рожба едно от живите пиленца. Когато надникнахме отново в гнездото, малкото вече бе успяло да глътне главата и шията на умрялото си братче, а тялото продължаваше да се клатушка навън. Изглежда, това е обичайно нещо за калифорнийската кукувица, защото тя постъпва по същия начин, когато улови змия. Гълта я, докъдето може, а другата част виси от човката ѝ, докато стомахът ѝ смели първата половина на змията, и чак тогава поглъща остатъка.

В пустинята ни се случи да изживеем един от ония дни, които превръщат филмовото творчество в невероятна досада за целия екип без изключение. Бяхме снимали всички разновидности на пустинния пейзаж — пустиня с кактуси, пустиня с храсти, пустиня с камъни и пустиня с трева. Оставаше ни единствено онова, което в представите на повечето хора е типична пустиня — безброй движещи се пясъчни дюни. При разузнаването си Аластър беше открил такава местност на около осемдесет километра от хотела. Красиво моделирани от вятъра и дъжда дюни, високи от деветдесет до сто и двадесет метра, се ширеха на всички посоки. Пътната магистрала минаваше между тях и бяха леснодостъпни. Въодушевлението на Аластър ме накара да мисля, че пред тези дюни биха бледнели от срам Монголия, пустините Гоби и Сахара. Въдъхновени от възможността да снимаме обекти, съперничащи, ако не и засенчващи всичко, което Холивуд бе представил в Божест^[2], потеглихме към обекта в ранното утро, разсипващо златиста светлина над малки перести облачета с алени и пурпурни кантове.

Аластър обаче бе ходил на разузнаване в делничен ден, когато безмълвното величие на дюните на осемдесет километра във вътрешността на Калифорния го беше пленило. Ние тръгнахме в неделя и след няколко часа стигнахме до въпросните дюни. Пред очите ни се разкри съвсем различна картина. Вярно, имаше огромни красиви дюни. Вярно, простираха се на всички посоки, докъдето стигаше погледът ни. Вярно, изглеждаха като Холивудска пустиня и създаваха впечатление, че в следващата минута Рамон Наваро^[3] ще се появи на

галопиращ кон. Но вместо да почувстваме творческата атмосфера на Холивуд, в главата ни удари врявата на около три четвърти от населението на Калифорния и на стотици миризливи и много шумни двуместни брички-дюноходки, които създаваха около дюните един малък ад — буксуваха, подскачаха, трещяха, бръмчаха и изобщо изключваха дори мисълта за звукозапис на нашия филм. Всъщност човек много трудно можеше да чуе дори собствените си думи, да оставим настрана, че край нас валсираха в пясъците половин дузина дюноходки, предлагащи голям избор от съвсем оскъдно облечени дами, очевидно прехвърлили границата на моминската си зрялост. Разочаровани, продължихме по магистралата с надеждата да намерим някой безлюден участък, но цялата околност гъмжеше от досадните автомобилчета като огромно гнездо на раздразнени оси. Отчаян, Аластър предложи да обърнем и да се върнем в началото на дюните, където имаше сравнително по-малко хора, и да се задоволим със снимки без звук. Шофираше Родни. С характерното си чувство за незачитане на законите той направи пълен обратен завой по средата на магистралата и настъпи педала на газта. За броени секунди (поне така ни се стори) вертолет на вездесъщата власт (натъпкан с полицаи) беше съобщил за нашето „чудовищно престъпление“ и патрулираща полицейска кола с воя на сирените си ни принуди да спрем. Полицаят, който ни подаде талона за глобата, имаше страхотен външен вид. Като оставим настрана пистолета му (от който инстинктивно добивате впечатлението, че с него може от хиляда метра да уцели карта асо в средата), телосложението му напомняше очертанията на Еверест и свидетелстваше не само за умело владееие на бокс, карате и жиу-жицу, но и за възможности, ако бъде предизвикан, да литне като супермен. Маниерът му да говори тихо и със сърдечен тон окончателно ни хвърли в лапите на страха. Дори Аластър, който, меко казано, не минаваше за човек, уважаващ властите, се смути от този породист юначага, създаващ представата, че сам-самичък управлява цялото ЦРУ. Смирено си взехме талона за глобата.

Продължихме до началото на дюните и тук Аластър ни обърна внимание, че от едната страна на пътя е пълно с дюноходки, а от другата няма нито една. И в изпълнение на командата на нашия режисьор свърнахме по един страничен път към безлюдните дюни. Едва тогава ни стана ясно защо тук нямаше жива душа. Автомобилът

ни забоксува и затъна до осите, и то в най-отдалеченото от магистралата и от цивилизацията място. Пола, Лий и аз трябваше да вървим над три километра до магистралата и още два километра и половина, докато намерим сервиз с подходящ камион, който да измъкне колата от пясъците. Прибрахме се в хотела късно през нощта, разстроени и ядосани — не бяхме заснели нито кадър, а на всичко отгоре трябваше да платим двадесет и пет долара на полицията.

Това обаче бе единственият ни лош ден. После свършихме отлична работа в пустинята. Времето беше идеално, температурата — чудесна. Още от зори великолепни зеленикави, розови и светливиолетови облаци се стапяха в златната паяжина на слънчевите лъчи, която замрежваше кактусовата гора чак до здрач. Огромният небосвод (той изглеждаше някак двойно по-голям в пустинята) пламваше с алените и пурпурните багри на залеза с такъв блясък, че пред него подобен пейзаж на Търнър^[4] би изглеждал съвсем анемичен.

При снимането на тази серия най-очарователното нещо беше контрастът. Кадрите ни показваха затънали в сняг, а миг след това — как проливаме пот в жегата на тропичните гори. Една минута гребяхме с кану в английска река, а в следващата — над тропичен риф. И сега ни очакваше контраст. От гигантските кактусови гори на Аризона отлетяхме за хълмистите полета на Южна Африка, в онзи прочут резерват на дивеч с чудноватото име — направо от Райдър Хагарт — Умфолози.

Приближаването на великолепния резерват може да се сравни с едно от най-полезните и най-тревожни откровения в биологичен смисъл на думата, които съм изживявал по време на моите пътешествия. Пътувате километър след километър сред хълмисти пасища, които смътно напомнят английски пейзаж. Също така смътно ви минава през ума, че тук са сечени гори, за да се открие земя за пасища, които ще бъдат опустошени от сушата, ерозията, пренаселеността и прекомерното използване. И все пак това не се набива в очите, докато не стигнете Умфолози. Автомобилът се движи в зелена хълмиста равнина с оредяла трева и изведнъж виждате ограда, а отвъд нея пред вас се открива Африка, каквато е била преди нашествието на белия човек и преди да я пренаселят местните жители. Чудесна хълмиста местност с акациевии храсти, тучни ливади,

гигантски коремести баобаби — растително богатство, за което няма да повярвате, докато не го видите с очите си.

Онези мои читатели, които като мен вече се клатушкат към възрастта на немощта, сигурно не са забравили Джуди Гарланд във филма Магьосникът от Оз. Навярно ще си спомнят как се изви ураган, вдигна нейната къщичка и я понесе над дъгата, а после я приземи с трясък и всичко утихна. До този момент филмът беше черно-бял. Но щом Джуди Гарланд плахо откrehна вратата, се откри чудна гледка в най-ярки багри на „Техниколор“. Пристигането в Умфолози има почти същия ефект. По време на нашето пътуване бяхме наблюдавали пейзаж, създаден и осквернен от човешка ръка, но нямахме пълна представа за пораженията, които нашият събрат е нанесъл на природата. Не действаше контрастът на „Техниколор“. Стъписах се от изненада пред оградата на това кътче от истинска Африка, макар че съм сравнително добре запознат с проблемите по опазване на природата. Изведнъж разбирате, че след като преминете през нещо като пустиня, дело на човешка ръка, стигате до оазис, но зад решетки.

Влезете ли в парка, чувствате не само рязката промяна по отношение на растителността. Пейзажът изведнъж се раздвижи от разни животни. Зебри, контешки раирани като викториански франтове, леко препускаха покрай нашия автомобил и игриво подмятаха копитата си. До тях подскачаха антилопи гну — кафяви, на тъмни резки и със странно извити рога, които сякаш се взират във вас през очила. Те са изумително подвижни в сравнение с тромавите зебри. Едно стадо бягащи гнута прилича на балетен състав. Животните извиват тела, отскачат нагоре, правят скокове напред, за миг фактически се изправят на глава и в следващия летят във въздуха със сложен пирует. Галопиращите из храсталаците зебри и гнута нарушиха спокойствието на ята виолетово червеникави скорци и на птици абисински носорози с извит клюн и алени обички, които крачеха невъзмутимо като войници на пост и ни гледаха с огромни сантиментални очи, притваряйки дълги еротични мигли. След около километър и половина се появи представител на най-важните обитатели на парка бял африкански носорог. Тези грамадни величествени животни (най-големите земни бозайници след слона) преди време бяха почти на изчезване. За щастие в последния час се взеха мерки за закрила на допотопните гиганти и днес в Умфолози и

други райони на Африка техният брой расте. Между дърветата тържествено се движеше огромен мъжки носорог със сто и двадесет сантиметров рог, извит като сърп над муцуната. На гърба му, сякаш украшения на камина, бяха кацнали няколко птички. Масивните крака бръскаха тревата, плашеха скакалци и други насекоми, а птичките излитаха от подвижната си „площадка“, улавяха някакво насекомо и се връщаха да си похапнат върху гърба на носорога. Спряхме колата на десетина метра от него. Той също спря и ни изгледа спокойно. После въздъхна дълбоко, пресече пред нас и изчезна в акациите.

След около седемстотин — осемстотин метра попаднахме на група от най-красивите според мен бозайници — жирафите. Бяха пет. Три кротко хрупкаха връхчета на акациеви храсти, а другите два, явно тръгнали на сватбено пътешествие, имаха много комичен вид на влюбена двойка. Застанали един срещу друг, лице в лице, те сплитаха по най-невероятен начин шиите си, сякаш бяха лебеди. Целуваха се в захлас, похотливо плъзваха в уста дългите си езици със страст, която може да се очаква от герои на френски филм, а не от жирафи. Както всички любовници, те бяха потънали в забрава и не ги интересуваше нищо друго на света. Не ни обърнаха никакво внимание дори когато слязохме от колата и минахме съвсем близо до тях. Обиколката ни свърши до изключително непривлекателни бетонени сгради, построени от южноафриканското правителство, за да може туристите да се чувстват заобиколени с обич и внимание. Струваше ни се, че се намираме в лошо проектирани обществени клозети, но пък бяхме пребогато възнаградени от всичко, което видяхме в парка.

Тук нашият кинооператор бе един друг Родни — Родни Борланд, заедно със съпругата си Мойра. Двамата имаха чудесни филми за животинския свят и отлично познаваха дивата природа на Африка.

Точно по това време Аластър страдаше от бурна любов по една къртица — увлечение, което искам да опиша с повече подробности. Бях тържествено заявил, че нямам никакво намерение да тръгвам за Африка, ако не ми се осигури възможност да видя едно създание, на което отдавна се възхищавам — африканска златиста къртица. Има няколко вида от това интересно животно, което въпреки голямата си прилика с европейската къртица притежава мека като коприна и бляскава като злато козина. За да откликне на желанието ми, Аластър беше положил големи усилия да намери някого в Дърбан, който да

извади от градината си такава къртица и да му я даде за нашия филм. Тя беше очарователно същество с толкова малки присвити очички, че приличаше на човек, който си е забутал някъде очилата. Дълга около дванадесет сантиметра, тя изглеждаше като златен слитък в козина и постоянно търсеше да се завре в някое тгълче на своята кутия с пръст. Беше лакома и ненаситна както повечето насекомоядни — ежедневно ѝ трябваша стотина метра червеи, за да бъде в добро настроение. По неизвестни за мен причини Аластър много се привърза към малкото същество и изкопаваше огромни количества червеи за закуската, обяда и вечерята му, а нощем го прибираше в стаята си. Той призна, че е имал и по-кротки другари по сън, след като Мактавиш^[5] беше ровил цялата нощ, за да си направи дупка в кашона. Въпреки външното сходство на африканската златиста къртица с европейската, между тях няма никакво родство. Приликата им идва от еднакъв начин на живот, свързан с ровене. Това обяснява общото между тях — силни предни лапи, закрънели очи и здраво рило. Когато слънчевите лъчи падат под определен тгъл, африканската златиста къртица може да стане зелена, виолетова или морава — действително учудващо явление при бозайниците. Веднъж нощните занимания на Мактавиш се увенчали с успех. Той открил някаква дупчица в кашона и със силните си предни лапички я разширил. На закуска Аластър докладва опечален, че сутринта се събудил, изоставен от своя любимец. Добре, че бяхме заснели всички по-важни кадри с Мактавиш, преди да поеме пътя към свободата.

В нашия филм искахме да представим как разните копитни животни в саваната пасат по различен начин. Например жирафът къса върховете на акацията, а антилопата куду пасе листата по-надолу. Чрез тези различни равнища се намалява конкуренцията между животните и храната се разпределя по-равномерно. Мислехме, че ще е най-добре да покажем двете крайности: едно животно, което опасва само листата от върховете на дърветата, и друго, което се храни с растителност на равнището на почвата. Избрахме жирафа и костенурката.

С големи усилия успяхме да намерим едра сънлива костенурка, която се мъдреше под един баобаб. Аластър, изнервен, че може и да не открием търсената „актриса“, пръв зърна изпадналото в транс влечуго, скочи от колата с радостни възгласи, грабна костенурката и я притисна към гърдите си. Това не е най-разумното нещо, което може да се

направи с будна костенурка, особено с нашата самотница под баобаба, захласната, сякаш си декламира наум една от най-дългите и най-досадни поеми на Тенисън. Аластър направо си търсеше белята. Костенурките имат голям пикочен мехур и могат да се стискат дълго време. Нашата не правеше изключение. Да се каже, че Аластър бе залян от пикливата „кинозвезда“, би означавало да омаловажаваме трагедията му. Ужасно разстроен, той жално повтаряше:

— Никой не ми каза, че костенурките плачат! Никой не ми каза, че са толкова продуктивни!

Прибрахме вече облекчилата се костенурка в един кашон, изсушихме, доколкото можахме, Аластър и тръгнахме да търсим жираф. И, разбира се, както винаги, не открихме нито един, въпреки че обикновено те са дежурните фигури в пейзажа. След неколкочасово обикаляне с колата, намерихме гигантски мъжки на красиви шарки, който се спотайваше в акациите.

Грандиозният план на Аластър бе да отида до жирафа с костенурката в ръце. Когато го доближа, колкото ми позволи, да сложа костенурката на земята, да се обърна към камерата и да говоря за навиците на жирафа да опасва само връхчетата на дърветата. После да посоча равнището, на което пасат другите антилопи, а най-долу, на земята, ще се намира и тревопасно животно — нашата костенурка. Тогава да се наведе и да я взема. Както повечето идеи на Аластър, всичко това беше много по-лесно за казване, отколкото за изпълнение.

Слязох от колата с възмутено съскащата костенурка в ръце и тръгнах към жирафа. Животното ме следеше с недоверчив поглед. Той изглежда никога не бе допускал, че през целия му дълъг и щастлив живот ще настъпи ден, в който човешко същество, понесло гласовита костенурка, ще си позволи да му прекъсне обяда. И явно се съмняваше, че всичко това съвпада с желанията му. Жирафът изпръхтя, възбудено мина от другия край на акацията и показа само главата си.

— А, така не е добре! — изсъска Аластър. — Искam цялото тяло!

Бавно следвах дълговратия си партньор, а той бавно маневрираше около акацията, тъй че между нас винаги оставаше бодливото дърво. Обикаляхме доста време около дървото, сякаш правехме стъпки на старомоден валс.

— Не става! — казах на Аластър. — Трябва да раздвижите дяволската си камера.

И така, камерата се раздвижи. След още доста валсиране около акацията „хванах“ жирафа в желаното от моя режисьор положение.

— Чудесно! — възбудено рече Аластър. — Сега сложи това змийско нещо на земята и започвай да говориш за зебрата.

Сложих костенурката на земята, изправих се и говорих продължително и сладкодумно за жирафите и навиците им на хранене, а също и за навиците на хранене на другите копитни животни.

Завърших с думите:

— И така, когато животните пасат на разни равнища, храната се разпределя равномерно от върховете на дърветата до земята, за тревопасни животни, като това тук...

И се наведох да взема костенурката. За голяма изненада нямаше никаква костенурка. С безпрецедентна за това влечуго скорост тя беше избягала на петнадесетина метра от мен, към спокойствието и тишината на акациевите горички. Излишно е да казвам, че целият епизод пропадна.

Друга блестяща идея на Аластър предвиждаше да кажа няколко думи в началото на програмата в общ кадър с бял носорог, сякаш сме се хванали подръка с животното. И толкова се запали, че три дни обикаляхме да търсим бели носорози. Да ги намерим не беше трудно — ходеха из целия парк. Трудното беше да намерим носорози, които да изпълняват нарежданията на Аластър. Открихме внушителна майка носорог и нейната пълничка рожба, нагазили дружелюбно в дълбока локва заедно с един бивол. На гърба си той имаше „наметало“ от засъхнала и напукана тиня, което приличаше на табло от картонени фигурки „УНИЦЕФ“. Малкият носорог и майка му не ме бяха усетили и аз можех да приближа до тях и да изпълня желанието на Аластър, ако го нямаше биволът. Потънал до корем в тинята, той беше изпаднал в захлас. Подобно настроение обзема биволите, когато са близо до водата. Като ме видя обаче да слизам от колата, биволът се стресна и понечи да тръгне. Беше затънал толкова дълбоко в тинята, че когато се опита да излезе, не можа да си извади краката и падна настрани със силен грохот. Носорозите не без основание се усъмниха, че става нещо нередно, и заедно с бивола, който успя да се измъкне от калта, чевръсто побягнаха и изчезнаха между дърветата. Често се случват подобни несполуки. Носорозите компенсират късогледството си с много остър слух и обоняние. Поради недостатъка в зрението си са и

много подозрителни, въпреки че за мен си остана загадка що за врагове може да има животно с такива огромни размери. Тъй или иначе, но всичките ни опити за кадър с носорог пропаднаха и, изглежда, щяхме да напуснем Южна Африка без този начален епизод, за който уважаемият ни режисьор продължаваше да настоява.

Сутринта преди отпътуването ни Аластър, посрещнат със стонове на отчаяние от целия екип, реши да направим последен опит. И успяхме, защото беше твърде рано и масивният стар мъжки, на който попаднахме, имаше ужасен вид — като че ли току-що беше станал от леглото. Внимателно подкарахме колата към него, но срещу вятъра. Когато наближихме на дванадесетина метра, загасихме мотора и се уточнихме шепнешком, докато африканският гигант продължаваше да стои на същото място и подозрително да мърда уши напред-назад. Имаше някаква мъглява представа, че става нещо нередно, но не беше сигурен точно какво. Друг благоприятен за нас факт бе липсата на птички по гърба му. Иначе те сигурно щяха да бият тревога и покровителят им щеше тежко-тежко да се замъкне другаде.

— Сега искам да слезеш от колата, да отидеш възможно най-близо до него, да се обърнеш с лице към камерата и да кажеш встъпителните думи — прошепна Аластър.

— Благодаря — отвърнах аз. — А ти се спотайвай за по-сигурно в колата!

— Мислено ще бъда с теб! — окуражи ме той.

Слязох от колата с надежда да излязат верни приказките, че лесно можеш да избягаш от носорог поради късогледството му. Когато, напуснал сигурното си място, тръгнах към носорога, ми се стори, че животното неизвестно защо е станало два пъти по-голямо. Бавно, със затаен дъх, вървах към него, стараейки се да не настъпя някое сухо клонче. Той наведе грамадната си глава, изпръхтя и плесна с уши напред-назад, сякаш плющеше с камшик — звук, който не вдъхваше смелост. Рогът му изглеждаше два пъти по-висок и много по-остър от Айфеловата кула. Стигнах на около шест метра от носорога — според мен предостатъчно близо. Поех дълбоко дъх, смело му обърнах гръб и с грейнало към камерата лице, едва сдържайки се да не издам, че ужасно ме е страх, започнах уводните си бележки към програмата. Когато бях по средата, дочух тежък, тътнещ шум зад мен, който съкрати живота ми с няколко години. Очаквах вече всеки миг да бъда

вдигнат на върха на сърпообразния рог. Хвърлих светкавичен поглед през рамо, стараяйки се да демонстрирам равнодушие. За свое безкрайно удоволствие видях, че носорогът е свърнал и се отдалечава, пръхтейки ядосано на себе си. С лице към камерата и с олекнало сърце завърших репликата си, позволявам си да се похваля, без никакво треперене на гласа. Но да обърна гръб на деветстотинкилограмов носорог бе наистина една от най-трудните ми задачи в Южна Африка.

---

[1] Растителноядна игуана. — Бел.пр. ↑

[2] Известен холивудски филм от края на двадесетте години за Чуждестранния легион в Сахара. — Бел.пр. ↑

[3] Рамон Хил Саманиегос (1899–1969) — американски киноактьор, постигнал голям успех в суперпродукцията „Бен Хур“ (1926 г.) с амплуа на мъжествен, красив и смел герой. — Бел.пр. ↑

[4] Уилям Джоузеф Търнър (1775–1851) — английски живописец и график, утвърдил се като самоук творец; завършва Кралската академия и открива собствена художествена галерия. — Бел.пр. ↑

[5] Герой от разказ на Джек Лондон, който не се спира преди нищо, за да постигне целта си. — Бел.пр. ↑

ДЕВЕТИ ЕПИЗОД

От африканската савана долетяхме обратно в Англия. Тук ранната пролет може да бъде много хубава — светлосини небеса, ридове, обкичени с гирлянди от масленожълти иглики, гори, осеяни с тайнствения димно синкав цвят на дивия зюмбюл, поляни, позлатени с лютичета, първи нежнозелени кълнове по клоните, слабо, но топличко слънце.

Но не и когато сте решили да снимате филм за телевизията.

Следващата ни серия трябваше да бъде за езеро и река в Англия — много красиви особено през пролетта, когато водните животни — от попови лъжички до тритони и от видри до еднодневки, започват да си търсят храна.

Но не и тази пролет.

Беше пролет, сякаш по „поръчка“ за филмови творци — оловни небеса, арктични температури, дъждове, градушки, лапавици и накрая, след като вече бяхме убедени, че времето е изчерпало целия си репертоар, заваля сняг. Прелестното езеро, избрано от Джонатан заради прозрачната му и кехлибарена като светло шери вода, стана тинеста мътна чорба, в която не можеше да се види нищичко. Вторият ни обект, река Уай, която обикновено радостно лудува, бистра като стъкло, в скалистото си корито, беше станала неузнаваема от кал и отломки. Спокойно можеше да се сравнява с неприятните потоци лава, бълвани от някакъв мрачен, страдащ от стомашно разстройство вулкан. Излишно е да отбелязвам, че Джонатан изпадна в отчаяние — нож му се забиваше в сърцето, щом погледнеше през прозореца. Ходехме ту на единия, ту на другия обект (разположени, разбира се, в противоположните краища на страната) с напразната надежда, че времето се е оправило. Пола безпомощно провеси нос, защото не бе в състояние да се справи с директорските си задължения — да поддържа духа на целия екип. На всичко отгоре по време на нашите обиколки из света между нея и Джонатан съвсем неразумно се бе разгоряла много голяма любов и те бяха решили да се оженят след завършване на

снимките. А като прелюдия към нормалния съпружески живот нямаше нищо по-естествено за Джонатан от това да припише на годеницата си причината за отвратителното време. Изобщо бяха дни на изпитание за всеки от нас.

— Слушай, миличко, защо да не идем да направим кадрите, в които Лий снима бързеите? Няма никакво значение, че водата е кална — доста разумно предложи Пола.

— Чудесна идея! — възкликна Лий, изгаряща от желание да опита как се кара кану в планинска река. Хайде да отиваме, Джонатан!

— Значи ще рискуваш живота на жена ми в тия бързеи, за да си оправиш настроението? Садист такъв! — възмутен се обадох аз.

— Да — унило каза Джонатан. — Мисля, че можем да го направим.

Събрахме багажа си и потеглихме от мътното езеро за планината, в която река Уай се блъска и извива около черните скали. Тук тъмните й плитки се разпиляваха в канарите на големи пенести облаци и непрестанно се разнасяше ромонът и ревът на бързеите. Развълнувана до краен предел, Лий се беше докарала с ален непромокаем костюм и светложълта каска. Напъхаха съпругата ми в тъничко крехко кану и я пуснаха да гребе в един спокоен сектор на реката, за да получи първия си и единствен урок. С цялото си женско своенравие тя след половин час гребеше като инструктора си, дори малко по-добре.

Замисълът беше да покажем как гребецът на кану трябва да използва силата на реката за своите цели: водната струя — за двигател, течението — за управляване на лодката, водовъртежите й в широките места — за убиване на скоростта и за успокояване на движението, нещо като отклонение за „паркинг“. Трябваше да илюстрираме тези тънкости с движението на някои постоянни „жители“ на бурната река, които използват същите начини, за да оцелеят. Монтираха камерата на скалите при пенливите води, а Лий, натъпкана в кануто, зае позиция на около четиристотин метра нагоре по реката и очакваше сигнал, за да тръгне към бързеите. На носа на лодката бе прикрепена малка камера, която се задействаше с едно бутонче близо до дясната ръка на Лий. Достигнеше ли до пенливите води, тя трябваше да го натисне и така да включи камерата за снимки в близък план на самата себе си и на мятащото се по вълните кану. Същевременно голямата камера от брега щеше да ги снима в далечен план. По даден знак кануто се плъзна

между назъбените скали, започна да се подмята и да подскача върху бляскавата вода, да забива нос в големите кълба от пяна, сякаш прасе ровеше за трюфели в букети от бели рози. Лий управляваше кануто, като че беше се занимавала само с това през целия си живот, но все пак сърцето ми се свиваше, докато не отби в спокойна вода и не спря. Въздъхнах с облекчение. Но чак тогава разбрахме, че, след като е включила малката камера, Лий в напрежението си да не се обърне неволно е натиснала пак бутончето и е спряла камерата. Трябваше да се повтори целият епизод. Изтеглиха кануто на същата позиция, отново затегнаха в него съпругата ми (вече, разбира се, със самочувствието на стара морска вълчица) и лодката пак започна да се хлъзга и мята като съомга, която си хвърля хайвера. Този път Лий успя да снима бързеите, без да изключи камерата.

Колко странно е, че всички велики реки в света — Амазонка, Нил, Мисисипи, имат едно и също скромно начало — няколко чаени чаши вода, бликаща от почвата. И постепенно ручейчето набира сили по пътя си към морето и от локвичка се превръща в пълноводна, величествена река. Реките, малки и големи, са артерии и вени на земята, те осигуряват подслон и храна на огромна армия от организми, които живеят във водата или на брега.

По-лесно е да се разбере предпочитанието на доста животни да обитават спокойните езерни води, отколкото усилията на други да се приспособяват към бурната речна среда. За някои видове, отличаващи се с по-необичайна характеристика, вече бяхме получили филм, сниман при определен режим, за да се ориентираме и да направим кадри в близък план, показващи борбата им за оцеляване в неспирно бушуващата река. Например ларвата на обикновения ручейник може да се открие във всяко езеро и живее в измайсторена от нея копринена торбичка, замаскирана с пясък и зеленина. (Когато бях малък, най-безцеремонно изкарвах една такава ларва от нейния „дом“ и докато си правеше нов, ѝ осигурявах разноцветни материали, прах на тухли или счукана леска, за да се маскира като шарена ларва на ручейник.)

В спокойните води на езерото късчета зеленина са достатъчни за осигуряване на прикритие, но в планинската река ларвата се нуждае от нещо по-естествено, за да се „закотви“ срещу течението. Тя използва камъчета, които за нея са цели канари. Когато изследвате каменистото корито на някое поточе, може да се изненадате, че такава мъничка

купчинка камъчета внезапно започва да се движи. Един вид ручейник не си прави „копринен фургон“, а използва други начини, за да се пребори с течението и да го превърне в съюзник. Избира си някоя „пещера“ между камъчетата на дъното на реката. При входа на „пещерата“ си изприда мрежа и укрепва с камъчета краищата на този капан, за да не бъде отнесен от течението. После застава вътре и наднича като стара мома зад „дантеленото перде“, очаквайки щедрата река да го напълни с храна. Друго мъничко и нежно същество, което великолепно се справя със суровите условия на околната среда (за тези миниатюрни организми това е като за нас да стоим под Ниагарския водопад), е ларвата на злата муха, подобна на дълга мустаката гъсеничка. Върху камъните тя си прави от слуз нещо като възглавничка за топлийки и се закрепва за нея с много кукички, израснали на единия край на тялото ѝ. После се изправя на „възглавничката“ и си подбира храна от непрестанно течащата речна вода. Много интересно е да се наблюдава как животинчето се храни с помощта на мустаките си. Друго странно създание, приспособило се към тази среда, е странично плуващата скарида. За разлика от тъй наречените пясъчни бълхи, които най-често се срещат по плажовете, тя изглежда като сплескана от валяк и затова се движи настрани. Всъщност сплесканото тяло оказва най-малко съпротивление на водната струя и позволява на рачето да се стрелне по речното дъно от една цепнатина в друга, като се вклини здраво в избраното място, за да не го отнесе течението.

Въпреки лошото време, Джонатан не можеше да се оплаче. Освен необходимите свързващи кадри с Лий и мен вече имаше филм за красивите пъстри порове, за превъзходните плувци — водните плъхове, за елегантните норки и за цяла рота рожбички на една кокошка — с жълти пухести блузи и алени глави, сякаш страдаха от високо кръвно налягане. Приличаха на надзъртащите наоколо праханки, но бяха безкрайно по-симпатични. Имахме и хубави кадри на лебеди — пернатите жирафи на речното царство; как се носят величествено по водата, как се гмуркат, отскубват водорасло и го подхвърлят зад гърба си, за да пирува следващата ги флотилия от пухкави сиви лебедчета.

И така, от реката отидохме на езерото, което, макар и още мътно, нямаше предишния отвратителен вид. Тук трябваше да снимаме няколко епизода, от които един с лодка, а друг — как ходя по водата.

Езерата са малки светове на най-разнообразни животинки, но за съжаление тревожно намаляват в цялата страна.

Според „природолюбивите“ британски земеделци, това са безполезни водни площи, които подяждат нивите и ливадите. Съвременното цивилизовано общество не се вълнува, че огромен брой живи създания — от жабите и водните кончета до многочислените микроскопични същества, са жизнено зависими от тези езера.

За наша радост има все още хора, които проявяват грижа към природата и искат да ѝ помогнат да живее, вместо да я тласкат към гибел. Например Кралското дружество за опазване на природата е организирано великолепен „жабешки страж“. В Англия има специален горещ телефон — номерът му е оповестен по местните радиостанции и вестници, по който можете да съобщите кога сте забелязали за пръв път новородена жаба в канавки, градински езерца или в постепенно изчезващите естествени езера. Специалисти нанасят предаденото от вас сведение върху карта на съответния участък и получават цялостна представа за териториите, в които се размножават земноводните. Обикновените жаби, разбира се, не напущат своето родно място през целия си живот, но краставите създават сериозни проблеми. Техните отрочета, щом изскочат от езерото, се пръсват накъдето им видят очите, понеже кожата им не се нуждае от влажна околна среда. Но когато пораснат и настъпи размножителният период, започват да подскочат към езерото, в което са се родили. Естествено, в много случаи трябва да пресичат пътища, дори магистрали, и хиляди загиват под колелата на автомобилите. В Холандия, където, изглежда, се отнасят с по-голямо съчувствие към животинския свят, са направени подлези за миграцията на сухоземните жаби. В Англия още няма чак такъв напредък, но вече е в ход идеята да се създаде движение под девиза „Помогнете на жабите да пресекат шосето“. Хора, които имат слабост към жабите (нали всяка е потенциален принц, ако я целунете!), отиват с кофи, кошчета за боклук и други съдове на местата, през които обикновено минават жабите, очакват ги да пристигнат и ги пренасят отвъд шосето. Говори се упорито, че малките скаути ще се откажат от традиционната отнемаща много време задача да помагат на старите жени да пресичат пътя и ще съсредоточат силите си върху жабите.

В езерото снимахме много кадри в определен режим и се получи доста интересен материал. Имаше една особена рибка, наречена дребен шаран, която използва сладководната мида за бавачка. През размножителния период у женското шаранче се развива много дълъг, леко изкривен яйцеснасящ орган, като че от бяла пластмаса. Придружена от „съпруга“ си, бъдещата майка търси „бавачка“ за своите деца. Сладководната мида, дълга десетина — дванадесет сантиметра, обикновено лежи върху една от черупките си в тинята и прилича на заоблено, леко сплескано камъче. В единия си край има две сифончета. През първото поема вода, задържа хранителното ѝ съдържание и я изхвърля през другото. Те имат форма на малки устица и когато мидата е в опасност, се затварят плътно. Изглежда, шаранчетата са добре осведомени за това и след като си изберат мидата „бавачка“, се спират около нея и започват да я удрят с глава. Клетото двучерупково създание, естествено, изпада в паника и здраво затваря двете си сифончета. Шаранчетата продължават „стенобойната“ си дейност и накрая мидата решава, че тези постоянни удари по черупката ѝ не са опасни, отпуска се, сифончетата се отварят и продължават обичайните си функции. Рибките точно това и чакат. Женската се придвижва над мидата, забива дългия си яйцеснасящ орган в изхвърлящото сифонче и снася там яйцата си, подобни на мънички топчици за тенис на маса (преди филмирането на този процес се предполагаше, че рибата използва смукателното сифонче). Мъжкият отива над съответното сифонче и го опложда. Понякога, при рязко изтегляне на яйцеснасящия си орган, женската може да изпусне някое яйце навън. Един от двамата родители незабавно го излапва. „Който не пилее, ще забогатее“ е не само пословица на хората, но и закон в природата. Щом яйцата са вече в сифончето, съответно оплодени, „родителите“ окончателно ги забравят и бъдещите грижи се поемат изцяло от мидата „бавачка“. По-нататък се наблюдават поразителни неща. Когато се излюпват яйцата на шаранчето, мидата също снася яйца и от тях се появява потомството ѝ, което на този етап е като мънички кастанети с кукички. Те се заканват здраво за всяко „бебе шаранче“ и щом то напусне своите „черупкови ясли“, разнася със себе си рой „бебета мидички“, които по-късно се откачват и се разпръскват из езерото, надалеч от родителите си.

Снимахме и един необикновен паяк. Ако стане дума къде може да се намери паяк, човек би се насочил всякъде другаде, но не и към дъното на езерото. И все пак, точно там странният воден паяк си изгражда „къщата“. Между стръкчетата водорасли прави истински водолазен звънец — от изпредена от паяжина чашка, обърната с отвора надолу — и го пълни с мехурчета въздух, които пренася с косматите си крака. Около „чашката“ опъва обикновена паяжина и се спотайва в подводния си дом, докато някоя попова лъжичка, водна дървеница или друго подобно създание се омотае в нея. Тогава паякът се спуска и залавя жертвата си. На времето един естественик е описал как паякът променя стария, застоял въздух с пресен. Но понеже наблюдението било еднократно, хората приели, че естественикът е сбъркал. Ние обаче снимахме тази много любопитна операция. Паякът отива на върха на „звънеца“ и пробива дупка в копринената тъкан, тъй че мехурчето с въздух да изплува нагоре, после се хваща за него, докато то се издигне на повърхността на водата, и го пуска. На връщане той носи мехурче пресен въздух, за да „проветри дома“ си също както домакинята почиства пепелниците и отваря прозорците, когато изпрати гостите си.

Може би най-очарователните езерни обитатели, които снимахме, бяха планариите — странни организми, сякаш направени от влажно черно кадифе, с форма на еклер, плъзгащи се като живак по тинята. Това са плоски червеи, подобни на водни голи охлюви. Всяка планария е хермафродит — има мъжки и женски орган, сперма и яйце, но яйцата ѝ трябва да бъдат оплодени от спермата на друга. Храни се предимно с мъртви организми — например попови лъжички или рибки, като къса и смуче месото на плячката си. Може да издържа дълго без храна, но постепенно се смалява, понеже планариите се самоизяждат в буквалния смисъл на думата. И друг много интересен факт — те използват устата и за поемане на храна, и за изхвърляне на остатъците. Разказът за размножаването им звучи малко като научна фантастика, защото освен чрез яйца те могат да продължават рода си и ако случайно бъдат разкъсани на две — от всяка част на старата планария се оформя една нова планария. Някои видове се размножават по още по-особен начин, наподобяващ играта на дърпане с въже — но сами със себе си. Саморазкъсват се на две половини и така удвояват броя си. Имаше поредица от изумителни експерименти с американски

планарии, които могат да бъдат обучени с помощта на слаб електричен ток да избират бяла или черна тръбичка, по която да минат, за да се спасят от опасност. Освен това, ако планарията бъде разделена на две, всяка половина „помни“ този „урок“. Още по-изумително, макар и недостатъчно изследвано, е наблюдението, че ако „необучена“ планария погълне „обучена“, тя наследява „знанията“ ѝ. Ако излезе истина, това ще бъде едно от най-забележителните неща в поведението на животинските организми. Кажете-речи ученик да изяде (добре изпечен) своя учител и да придобие целия му опит и знания. Спомням си поверието, че който след битката изяде победения си противник, ще наследи смелостта и силата му.

Дойде ред и за двата епизода. За първия трябваше лодка, а за втория — както на шега ги наричахме, „водни обувки“. Това невероятно творение на човешкия ум представляваше две мънички канута, дълги към два метра, съединени помежду със здрави щанги и завършващи с нещо подобно на делфинова опашка от гума или пластмаса. Пъхате всеки крак в съответното кану, пристягате го със специално брезентово горнище, здраво хващате руля — дълъг прът, закрепен за носа на „обувките“, помагат ви да се из правите на повърхността на водата и моментално трябва да започнете да движите стъпалата на краката си нагоре и надолу, сякаш тактувате. Двете „делфинови опашки“ действат по изумителен начин пляскат нагоре-надолу във водата и тласкат „обувките“ напред. Доста изморителна работа, при която откривате, че краката ви имат мускули, за чието съществуване никога не сте предполагали. Опасното е, че ако изгубите равновесие и паднете, едва ли ще можете да си измъкнете краката от брезентовите горнища на „водните обувки“ и докато някой се на кани да дойде на помощ, ще се удавите.

Джонатан бе намерил чудесна гребна лодка, дълга три метра, доста широчка в средата, с форма на дебел бръмбар, а боята ѝ се белеше на широки ивици като кожата на изгорял от слънцето курортист. Докато „тактувах“ по повърхността на езерото в моите „водни обувки“, Джонатан караше лодката със снимачния екип след мен. Щом свършихме снимките на ходенето ми по вода точно както искаше режисьорът, нашият любезен звукооператор Брайън, който завистливо беше наблюдавал умелото ми изпълнение, реши да опита „водните обувки“. Помогнаха му, той тръгна и направи много стилна

обиколка на езерото. Бедата го сполетя на връщане към брега. Кой знае защо, когато стигна на плиткото, Брайън загуби равновесие и политна настрани при дълбочина половин метър. Със заклещени в „обувките“ крака той започна неистово да цапа с ръце, за да задържи главата си над водата. Добре, че успя да се подпре с една ръка на дъното и да вдигне глава нагоре. Ако беше паднал в дълбокото и нямаше никой наблизо, щеше да се удави като нищо.

За следващия епизод ние с Лий щяхме да гребем в лодката и да обясняваме как с малко изобретателност и почти без никакви разноси природолюбителят може да се погрижи за екипировка, преустройвайки някакъв уред за всекидневна употреба. Например как от закачалка за дрехи да направи чудесна абордажна кука, с която да придърпва снопове растителност от средата на езерото към брега. На всеки природолюбител е известно, че най-интересните растения са разположени точно в центъра на езерото, и затова му е необходимо подобно приспособление. Снимането на идилията — Лий и аз със сламени шапки се носим с лодка по тихите води на езерото се оказа малко по-сложно, отколкото си го представяхме. Първо, лодката беше малка и след като ние с Лий влязохме в нея, на кърмата почти не остана място. Най-накрая обаче в нашата многострадална лодка се натъпка целият екип — кинооператор, помощник — кинооператор, звукооператор и режисьор, а нещастната ми съпруга трябваше да гребе из езерото, докато Джонатан реши, че са снимани всички кадри, които е пожелал.

Разделихме се с набъбналото от растителност езеро и със студената Англия, прелетяхме Атлантическия океан и се озовахме в Ню Йорк, или, както американците го наричат по известни само на тях причини — Голямата ябълка. Тук Пола щеше да бди над нас, Аластър — да ни режисира, Родърс — да ни снима, а ние щяхме да се опитаме да покажем, че дори в такъв гигантски град истинският природолюбител може да открие много интересни обекти. Аластър ни посрещна, както може да посреща само той с широко отворени засмени очи и с наклонена встрани глава, сякаш някакъв як палач бе стегнал въжето около врата му, намествайки клупа плътно под лявото му ухо.

— Червеи! — каза той вместо поздрав. — Дъжд от червеи по земята... гробище... много живот, едно гробище.

Опитах се да си припомня гробищата, които съм посещавал. Сковани в студена белота като болнични отделения или обрасли в бурени и лишеи дотам, че трябва да си проправяш път с мачете до надгробните плочи с полуизтрити от времето надписи. Никога не съм повдигал надгробна плоча, за да търся живот под нея. Изобщо идеята да се открие живот в гробище бе нова и свързана със злокобна нотка, която понякога се прокрадваше в хумора на Аластър. Както и да е, отидохме в гробището Калвари.

Беше доста странно гробище. Освен обикновените надгробни паметници за простосмъртните, имаше чудовищна безвкусица от мавзолейчета с колони като на Акропола и кръстове като на катедралата „Свети Петър“ — общо взето, доколкото можех да преценя, съхраняващи тленните останки на неизвестни за човечеството хора от рода на някой си Луиджи Вермичели или Гуидо Пармезан. Ужас ме обзе, когато погледът ми се плъзна по полегатия склон на гробището с бели като сняг или като току-що поникнали гъби паметници (те навяваха мисълта, че Господ трябва да е доста добър майстор на захарни изделия) и се спря на силуета на Ню Йорк, който отразяваше в по-голям мащаб „града на покойниците“. Човек не можеше да бъде упрекнат за естествено възникващия въпрос: Къде е границата между небостъргачите и надгробните паметници? Нито пък за следващия: Нима самите небостъргачи не са огромни мавзолеи и какъв е смисълът да се похабява толкова голяма полезна площ, за да се даде израз на грижата към паметта на покойните? Все пак не излязох прав. В гробището открихме разнообразни форми на живот. Червеи усърдно обръщаха и проветряваха почвата, фазани и канадски гъски разхождаха новоизлюпените си чада между паметниците, миещи мечки и лисици отглеждаха малките си и намираха подслон в мавзолеите на покойните италианци. Дори в Ню Йорк съществуваше възможност да умреш с мисълта, че една топла и дружелюбна миеща мечка ще отгледа малките си върху гръдния ти кош!

Стори ми се много уместно, че от гробищата, където бяха събрани страхотно количество трупове, отидохме на сметището на Ню Йорк. Интересно и важно е да се види колко големи количества отпадъци изхвърля най-висшето животно — човекът, когато са струпани извънредно много хора на едно място, и да се добие впечатление колко разточително може да бъде то. На сметището

растеше с всеки час планина от разноцветен боклук. Отвращавало ме е човешкото прахосничество в Африка и Латинска Америка. Там съм наблюдавал хора, които разчитат на консервена кутия, връвчица или хартийка, голяма колкото нокът на палеца, за да оцелеят. На същите места, например в Аржентина, от прозореца на хотела съм виждал как теглят боклукчийски колички, пълни с цели, дори недокоснати хлябове, с пържоли, дебели колкото един том на Британската енциклопедия и само малко изчовъркани в средата, с купища зеленчуци и бобови храни, които биха могли да поддържат живота на стотици индиански села в продължение на месеци. В Северна Америка съм срещал семейства, за които съвсем наивно съм мислил, че страдат от някаква болест на жлезите, но по късно разбрах причината за необичайната им отпусната дебелина — преяждане! Ако бяха християнски мисионери, залутани в дивата джунгла, можеха да послужат за много апетитна „закуска“.

За гларусите гигантското сметище представляваше най-добрият ресторант в Ню Йорк. Виеха се с хиляди над него, кряскаха, биеха се, ровеха в купищата да търсят по-вкусна мръвка. Звучи малко странно, но мисълта, че чудовищното количество отпадъци все пак се използваше поне за изхранване на летящи батальони красиви птици, действаше успокояващо.

Продължихме да правим снимки в Ню Йорк — един от най-долнопробните, отблъскващи, мръсни, красиви и вълнуващи градове. Снимахме, както споменах, животинския свят в гробището и сметището, показахме как живеят скитащите кучета и котки в бедняшките квартали, как оцеляват гълъбите и плъховете в тази бетонова джунгла. Дори показахме как петнадесет или двадесет етажа нагоре в апартамент, изграден от бетон, стъкло и хромови плоскости, могат да се намерят термобии в телевизора, хлебарки под килима и мишки в ламперията.

После настъпи великият ден, известен като Битката при Осемдесет и седма улица.

Между хората, които ни помагаха, бе очарователната естественичка Хелън Рос Ръсел, изучавала години наред флората и фауната на Голямата ябълка, позната като автор на извънредно интересни книги върху проблемите на дивата природа в града. Тя знаеше на кой небостъргач гнездят соколи скитници, къде можехме

съвсем сигурно да намерим плъхове и на кое игрище за голф миещите мечки крадат всички топки. С багажа си от езотерични^[1] знания госпожа Ръсел ни оказа неоценимо съдействие. Искрахме да покажем има ли живот в място, което според американците е запустяло, а в Англия биха го нарекли разрушена от бомбардировките сграда. Природата с изумителен успех си пробива път дори в центъра на големия град. Обикновено най-напред се появяват мъх и лишей, после — бурени и накрая между тухлите и боклука започват да никнат даже и дървета. След като растенията „завземат“ територията, навлизат безгръбначните животни — стоножки, паяци, охлюви, следвани по петите от птици, мишки, а в някои случаи — от жаби и змии. За природолюбителя запустялото място или разрушената от бомби сграда е източник на извънредно разнообразна флора или фауна.

Аластър бе открил чудесно запустяло място за нашия филм на един ъгъл на Осемдесет и седма улица, оградено от двете страни с високи сгради, а от другите две — с улици, по които непрекъснато фуча ха автомобили. Използваха го собственици на кучета за разходка на своите любимци и затова, меко казано, то бе изобилно наторено. Навсякъде бяха пръснати строителни материали, консервени кутии и изоставени табели, една от които гласеше „Полицейски участък“. Наред с буренаците растяха и няколко доста височки дървета. Тук-там се бяха образували локви, използвани от гълъби и врабци за бар и за къпалия. Имаше паяци, охлюви, стоножки, птици и кучета, а през нощта — несъмнено мишки, плъхове и котки. Нямахме само гъсеници копринопреди. И тъкмо те ни докараха голяма бея на главата.

Копринопредите в Америка са много голяма, но и доста очарователна напаст (също като хората). След съешаване нощната пеперуда снася яйчна маса, в която се оформят гъсеници и остават в неактивно състояние до следващата пролет. Те издържат на много ниска температура, понеже преобразуват някои от своите секрети в глицерин, който за тях е нещо като антифриз. През пролетта гъсениците се излюпват и като едно семейство (всъщност те са точно такава) се заемат да си изпредат „палатка“. Тя е от жизненоважно значение за тях, понеже прилича на оранжерия и има винаги изложение, осигуряващо слънчеви лъчи сутрин и следобед. При температура на въздуха 11 градуса, в купчината гъсеници, сгушени под „копринения балдахин“, изследователите са регистрирали 39 градуса.

Напусне ли „жилището“ си, за да похапне от листата на дървото, гъсеницата източва копринена нишка от жлезите под главата си. Тя обикаля из клончетата, прави „пътища“ от влакното, което изпуска, а след това нейните братчета и сестричета ги укрепват. Но тази дейност има и друга страна, която граничи с криминалистика в естествените науки. Учените са установили, че всяка гъсеница оставя някаква ароматна следа, за да покаже на семейството си по кои „пътища“ може да намери храна. Тъй че „копринените шосета“ имат благоуханни „пътеуказатели“ към най-добрите „супермаркети“ за листа. Особено голям интерес е събудил въпросът, какво вещество отделят гъсениците от задната част на корема си, та им действа като „Шанел № 5“, ухаещ след някоя хубава жена, макар че при тях това е свързано с хапване, а не с евентуален флирт. Две еднакви по характер средства, но с различни цели. Тогава именно талантливата и умна изследователка Джанис Еджърли е открила нещо удивително — забелязала, че една от многото гъсеници, с които правела експерименти, тръгнала по линия, начертана с молив върху белия лист. Дали някаква съставка на графита не е отделяла загадъчната миризма, която действа на гъсеницата като пътеуказател? И наистина, по-нататъшните изследвания на различни моливни графити доказали, че някакво вещество в стероидната говежда лой или в хидрираното рибено масло, използвани при производството на графит за моливи, възбужда у гъсениците представи за сочни зелени листа. Освен това те били толкова чувствителни към тайнственото вещество, че правели разлика между графити на моливи с твърдост 3В и 4В. Изследванията продължават и сигурно ще доведат до нови открития. Затова решихме, че представата за живота на природата в големия град няма да бъде пълна, ако не разкрием някои по-интимни страни от ежедневието на копринопредите — тази огромна напаст за листата на дърветата в градските паркове и улици.

В нашето прелестно запустяло място обаче нямаше гъсеници копринопреди, макар че саморасла черешка предлагаше любимите им листа. Събрахме се на „съвещание на високо равнище“ и стигнахме до гениалното откритие, че бюджетът действително би могъл да покрие „страхотните разходи“, ако Хелън достави няколко гъсеници от нейния квартал (в другата част на града), където те се въдеха в изобилие и предизвикваха възмущение. Имахме намерение да ги пуснем по

черешката, да ги снимаме и от ново да ги „въдворим“ в първоначалното им „местожителство“.

Заловихме се за работа. Отново — за кой ли път бяхме изпълнени с признателност към гръмогласната Пола. Някои кадри трябваше да се снимат от покрива на сградата отвъд оживената улица. Пола напрегна докрай своите бели дробове и гласни струни, за да ни дава указания от върха на пететажната сграда, и успя да заглуши тресящия се, ревящ и виещ поток от автомобили. След по-важните епизоди стигнахме до гъсениците. Те заедно с черешовите им клончета, грижливо увити в муселин, бяха извадени благоговейно от автомобила. Внимателно ги занесохме при черешовата фиданка, която, хилава и прегърбена като дете от бедняшки квартал, продължаваше храбро да се опълчва на Ню Йорк и на опитите му да я погуби. Внимателно ги прикрепихме заедно с копринените им „аутостради“ към клоните на черешката, тъй че да изглеждат малко по-естествено от самата природа. Чак тогава усетихме, че към нас се е присламчила една дама и наблюдава действията ни с леко разсеян поглед и полуотворена уста.

— Какви ги вършите тук, а? — рече тя, движейки с мъка телесата си, пристегнати в тесни панталони и дочено яке.

Аластър се обърна към нея с изкривена глава и добродушно я погледна. За щастие преди той окончателно да обърка вече озадачения ѝ ум, Пола взе думата:

— Правим филм за природата в града и искаме да покажем, че тя проявява признаци на живот дори в Ню Йорк.

— Затова ли са тия гадини? — попита дамата.

— Да — любезно отвърна Пола. — Наричат ги гъсеници копринопреди.

— Ама тия не живеят тук — възрази дамата. — Вие сте ги довели отнякъде.

— Е, да. Нали, понеже тук няма, трябваше да ги донесем за филма — обясни Пола, леко смутена от неандерталския поглед на дамата.

— Щом ги не е имало, що сте ни ги домъкнали, а? — поиска да знае дамата.

— За филма — отсече Аластър, който се опитваше да се съсредоточи върху два щекотливи въпроса: дали гъсениците трябва да

пълзят от дясно на ляво, или от ляво на дясно и дали ще му се подчиняват.

— Ама това е измама! — викна дамата, преминавайки от състояние на летаргия в позиция на спореща средноевропейска страна, застанала с леко разкрасени крака и ръце на кръста. — Вие ги мъкнете тук, иначе няма кърава гадина от тия! Това е измама. Нарочно ги довякохте, проклетите!

— Ама, разбира се, че ние ги довякохме! — се обади Аластър, раздразнен, че са му прекъснали мисли те. — Ако не бяхме ги довели, нямаше какво да снимаме!

— Това е измама, нагласена работа! — продължава дамата.

Обади се в ролята на миротворец:

— Не знаете ли, мадам, че деветдесет на сто от филмите за света на природата — например тези на Уолт Дисни, са предварително нагласени? Целият процес на филмиране е нещо като измама, нещо подобно на работата на художник портретист или пейзажист, който според своя замисъл гледа на природата от друг, по-добър ъгъл.

— Уолт Дисни не лъже! — се озъби дамата като разярена тигрица, попаднала в интелектуална клопка. — Уолт Дисни е американец. Вашите работи са шашми и вие ги скалпвате на нашето място!

— Имаме разрешение от кметството — обясни Пола.

— А имате ли разрешение за вашите шашарми от асоциацията на Осемдесет и седма улица^[2]? — попита дамата и се наду като пуйка пред пуйка.

— Но нали кметството е по-важен орган? — учуди се Пола.

— Нищо не важи пред нашата асоциация! — заяви дамата.

— Нали... за някои... небостъргачи... много живот... гъсеници... — обади се Аластър, като се въртеше в един от своите омагьосани кръгове.

— Отивам да питам нашата асоциация кой ви позволява да правите шашми! — закани се дамата.

И се засили с такава крачка, сякаш отиваше самичка да освободи обсадения Ленинград.

Въздъгнахме с облекчение. Но то не трая дълго. Аластър на висок глас даваше указания на една гъсеница, очевидно затруднена да разбере неговия английски, когато дамата се върна, водейки една от

онези кавгаджийки, които като че са излюпени от сврачи яйца и във всичко търсят най-лошото с войнствен, святкащ като лазерен лъч поглед. Придружаваше я навярно телохранител — мъж, който изглеждаше така, сякаш е бил направен от картон още в най-ранна възраст и оттогава непрестанно го е валял дъжд.

— Какво става тук? — попита госпожа Свракова.

Пола спокойно ѝ обясни за филма, който се опитвахме да снимаме, докато Аластър продължаваше да се върти в своите кръгове на раздразнение.

— Но какво правите с нашето място? — каза госпожата с такъв обвинителен тон, сякаш се намирах ме в Кралската ботаническа градина, а не в запустяло място, затънали до глезените в кучешки изпражнения.

— Правят шашми с природата! — обясни неандерталската дама. — Довлекли са цяла кола гадини!

— Гадини ли? — попита госпожа Свракова със святкащи очи. — Какви гадини?

— Ей тези, обикновени гъсеници копринопреди посочи Аластър.

— Копринопреди гъсеници ли? — изписка госпожа Свракова. — Докарали сте гъсеници копринопреди на нашето място, а?

— Е, да, тук нямаше нито една — рече Пола.

— Разбира се. И не ги щем! — отрязва госпожа Свракова.

— Донесохме ги само заради филма и пак ще ги върнем, откъдето сме ги взели — обясни Пола.

— Ние не желаем нашето място да се покрие с гъсеници копринопреди! — изкряска госпожа Свракова.

— Отвратително! — обади се картоненият мъж. Двадесет и пет години работя като журналист, но за пръв път чувам да се изопачават сведения за природата.

— Ако наистина сте журналист от двадесет и пет години, сигурно сте имали работа с много неистини казах с малко суров глас. — Сигурно ви е добре известно, че фактически всеки филм за природата, който сте гледали, е бил нагласен в един или друг смисъл.

— Той нарече Уолт Дисни измамник! — викна неандерталската дама, като че бях запалил кръста господен.

— Отвратително! — възмути се картоненият мъж. Никой истински журналист няма да прибегне до измама.

— И да обижда Уолт Дисни — добави неандерталската дама.
— Боже господи! Здрачава се! — изстена Аластър.
— Ние само вързахме две клончета с гъсеници на тази черешка — спокойно обясни Пола. — Щом свършим да правим снимки...
— Когато свършите да правите шашми — намеси се възмутен картоненият мъж. — Нещо, което един истински журналист никога няма да си позволи!
— Свършим ли да правим снимки с тях, ще ги върнем обратно — повтори Пола.
— Къде ще ги върнете? — попита госпожа Свракова.
— Обратно там, където си живеят — отсече Аластър. — И в един много по-хигиеничен квартал на Ню Йорк от вашия.
— Какво ви е направила Осемдесет и седма улица? — писна госпожа Свракова.
— И кои сте вие да я критикувате — рече картоненият мъж и се обърна към мен. — И вие също, англичанин, или може би от Бостън!
— Слушайте, ще ни трябват още пет минути да си направим снимките, после ще си вдигнем багажа и вашето запустяло място ще опустее — каза Пола.
— Нашето място не може да се използва за измами! — възмути се госпожа Свракова. — То си е наше място!
— Но ние няма да му направим нищичко! — каза Пола. — Според мен хората, които си разхождат тук кучетата, правят много повече пакости.
— Довлекли сте гадини и докато се обърнем, ще ни напълните цялата улица с тях! — обвиняваше неандерталската дама.
— Боже Господи! — възкликна Аластър. — Това е просто смешно!
— Може да е смешно за вас, но не и за нас! — викна госпожа Свракова. — Пристигате, засипвате с гъсеници цялото ни място и искате да си мълчим!
— Мислиш ли, че Алфред Хичкок е имал подобни проблеми? — обърнах се аз към Аластър.
— Настоявам да изнесете вашите гадини оттук! — си пусна гласа госпожа Свракова.
— И аз! — потвърди картоненият мъж.
— Ще ги изнесем, щом направим снимките! — извика Аластър.

— Няма да допуснем да се правят никакви шашми на нашето място! — заяви госпожа Свракова.

Нелепият разговор продължи, докато тези три особи ни изкараха от търпение и съвсем се стъмни. Наложихме си да си приберем гъсениците. Госпожа Свракова се успокои едва след като видя с очите си, че ги заключваме в ремаркетото на автомобила.

Макар и да си тръгнахме обидени и разстроени, спомням си за този случай с приятно чувство. Имаше нещо хубаво в това, че в гигантския, нагъл и очевидно равнодушен град можеха да се намерят хора, готови да водят бой за едно запустяло място, потънало в кучешки изпражнения.

---

[1] Знания, предназначени само за посветените. — Бел.пр. ↑

[2] Местна слабоструктурирана квартална организация, която се изгражда на териториален принцип, включва жителите в съответния квартал и изпълнява комунални задачи, а при избори има и агитационно — пропагандни и организационни функции. — Бел.пр. ↑

ДЕСЕТИ ЕПИЗОД

Беше истинско удоволствие от навалицата и трескавата бързина на Ню Йорк да се върнем отново в Европа и да започнем работа в любимата ми Гърция с нейните сини небеса и морета и с кристалночистия ѝ въздух, който я превръща във вълшебно кътче на Земята.

Както обикновено се случва при снимане на телевизионни серии, първият епизод бе филмиран последен. Понеже основната тема на цялата програма бе как се става природолюбител, какво по-хубаво място за начало (мислеше си Джонатан) от остров Корфу, където за пръв път у мен се породил и укрепил обичта към животните — още когато бях дете. Идеята много ми хареса, защото отдавна не бях идвал на острова, въпреки настоятелните покани на всички мои приятели, а Лий пък изобщо не беше го виждала.

Макар че е място на оживен туризъм с всичките му простации и светотатства, Корфу още не е загубил своя чар и аз исках да покажа на Лий онези вълшебни нещица, останали непокътнати от дните на моето детство. Щастieto ни предложи много приятна изненада — приятелката ми Ан Питърс, която живееше на острова и говореше отлично гръцки, пожела да ни помага. Преди години беше моя секретарка и ме придружаваше при снимачни обиколки в Сиера Леоне и в трудни пътешествия, свързани със запазване на животински видове в Австралия и Патагония. Тъй че тя познаваше не само проблемите на филмовото творчество изобщо, но и страхотните мъки при снимане на животни.

— Къде ще отседнем? — попитах Джонатан.

— В „Корфу палас“.

Погледнах го недоверчиво. „Корфу палас“ бе най-старият и най-представителен хотел на острова, построен още в началото на нашия век. Мястото му беше много хитро избрано (вероятно от много „изпечен“ архитект) — на широкия залив в края на града, където цялата нечистотия от канализацията на Корфу се оттичаше в морето.

Из околността, особено през лятото, се разнасяше такова ухание, че дори кучетата бяха принудени да заобикалят.

— Кой предложи там? — заинтересувах се аз.

— Ан — отвърна Джонатан.

Погледнах Ан, съмнявайки се, че продължителният престой в Корфу е поразмътил ума ѝ, с който блестеше едно време.

— Да не би да си се побъркала нещо? — попитах аз. — Първо, всички ще умрем в леглата си от отровната миризма. Второ, стаите ни ще струват по десет милиарда драхми на секунда и, трето, в такъв грохнал аристократичен хотел няма да можем да държим нито пеперуди, нито костенурки, които трябва да ни бъдат под ръка.

— Всичко е наред — успокои ни Ан. — Първо, директорът — чудесен човек, нарича се Жан-Пиер — ни предложи специални, ниски цени. Второ, проблемът за канализацията на Корфу вече е решен. И трето, особено важно, Жан-Пиер е херпетолог до мозъка на костите си.

Дръпнах си яка, ободрителна глътка уиски, преди да отговоря.

— Сега ти действително съвсем се омота — убедено казах аз. — Известно ми е, че в Корфу има много ексцентрични неща, но не мога да повярвам, че даже тук херпетолог може да стане директор на един от най-хубавите хотели на острова.

— Говоря самата истина! — възрази тя. — Жан-Пиер има апартамент на най-горния етаж на хотела и там държи змии, костенурки и различни видове гущери. Освен това ми предложи да отиде и да ни налови каквито влечуги искаме да снимаме.

Съгласих се. Остров Корфу в миналото бе пълен с най-различни изненади и ексцентрични случаи и сега се убедих, че още не бе загубил това си качество.

Корфу е разположен като извит кинжал в синьото Йонийско море, по средата между гръцкия и албанския бряг. В миналото е бил под влиянието на десетина различни държави, от които е взел хубавото, отхвърляйки останалото и запазвайки своята индивидуалност. За разлика от много други райони на Гърция той е зелен и свеж. Още по време на венецианското владичество е бил залесен с хиляди маслинови дървета и е изнасял големи количества зехтин. Сега тези изпоразкривени столетници хвърлят сянка със сребристорозелените си корони из целия остров. Сред тях стърчат като предупредително издигнат пръст черно-зелени кипариси, някъде

засадени на горички. Те внасят мистична нотка в островния пейзаж, облян в ярки и нежни слънчеви лъчи, огласян от песните на цикадите, напомнящи своеобразната музика на точиларския камък, и очертан от рамката на спокойното синьо море. От всички приказни кътчета на планетата, които съм посещавал, Корфу е най-близо до представата ми за мой дом, понеже тук, под щедрата слънчева светлина, се роди и разпали възторгът ми към околния жив свят.

Поради капризите на самолетните връзки успяхме да прекараме няколко часа в Атина — достатъчно време да поразгледаме Акропола, да видим как евзоните се сменят на поста пред кралския дворец и да вкусим от разкошните ястия на брега на Пирея лакомства от морски деликатеси, каквито само гърците могат да приготвят. После отлетяхме за Корфу.

Пристигнахме вечерта. Гигантската жълта луна къпеше в светлината си маслиновите горички и нейното отражение в притихналото, набраздено от лекия бриз море се разсипваше на милиони лютичета по водната повърхност. Изпихме бутилка чудесно, светлокехлибарено рецина^[1] с уханието на всички борови гори, в които съм ходил, хапнахме хубаво сготвена риба и се прибрахме в стаята си. Дори луната, кацнала на перваза на нашия балкон, не можа да ни попречи да заспим.

На другата сутрин, когато закусвахме, ни представиха Жан-Пиер. Нисък, с тъмен цвят на кожата, с весели кестеняви очи и прелестна усмивка. За ужас на гостите на ресторанта, които замръзнаха на местата си, Жан-Пиер измъкна от една платнена торба най-голямата водна змия, която бях виждал — красива жълтоуха водна змия, сякаш излята от бронз, а после с жест на фокусник от друга торба изсипа върху плочите куп европейски водни костенурки, тъмнозелени, на жълти петна, със златисти като на леопард очи.

— Само това успях да ви уловя — каза той с нотка на вина в гласа.

Водните костенурки се окопитиха и се разпълзяха между масите. След пет минути мъртва тишина в целия ресторант костенурките бяха събрани и набутани отново в торбата.

— Къде ги уловихте? — попитах аз.

— Станах много рано и отидох на едно езеро — нарича се Скотини и се намира в средата на острова — отговори той.

— А, знам го много добре! — възкликнах аз. — Беше едно от любимите ми места за колекциониране на животни.

— Царство на всякакви видове на дивата природа — каза Жан-Пиер.

— Там ще снимаме епизода с водните костенурки — обясни Джонатан, който преди няколко седмици беше идвал на обстойна разузнавателна обиколка из острова. — Ще покажем как приближавате езерото и на брега ще пръснем тези костенурки. Ти и Лий бавно ще пристъпите към тях, а те в костенурски пози, като...

— Като вцепенени на скалата! — прекъснах го аз. Обясни ли им? Връчи ли им извадка от сценария? Прочетоха ли си договорите? Отказвам да играя във филм с една торба костенурки, които не си знаят задълженията, няма да ти се подчиняват, няма да изпълняват нарежданията ти и най-лошото — ще забравят репликите си. Внимавай, защото и моят авторитет се поставя на карта!

— Добре де, сигурен съм, ще че се държат прилично — каза Джонатан и ми хвърли убийствен, хийтклифовски поглед.

— А къде ще ги сложим? — заинтересувах се аз.

— Защо не във вашата вана? — предложи съвсем сериозно Жан-Пиер.

Сякаш директорът на „Кларидж“ или на „Уолдорф Астория“^[2] ми предлагаше да вкарам стадо африкански глигани в наетия от мен апартамент.

— Много хубава идея! — каза Лий. — А когато си вземаме душ, ще ги изваждаме.

— Е, да, те не обичат сапун и гореща вода — обясни Жан-Пиер.

Такъв разговор можеше да се води само на остров Корфу. Качихме се в стаята, понесли торбите с кинозвезди. Напълнихме ваната с вода и пуснахме в нея костенурките, а змиите оставихме вързани в „спалните“ им чували. След това тръгнахме към Кулура — заливче в северната част на острова, където Джонатан искаше да снима епизода с пристигането ни в Корфу на борда на един каик — дундесто ярко боядисано корабче, много характерно за гръцкия пейзаж.

Беше ослепителен ведър ден с чист, кристален въздух и приятно топли слънчеви лъчи. Над лазурното море шептеше ветрец, полъхнал от кафявите ерозирали хълмове на Албания и от гръцкия бряг. Пътувахме през хладните маслинови гори, под сянката на безброй

сребърнозелени корони и покрай огромните изгърбени и надупчени като пемза стъбла, всяко различно от другото, като отпечатащи от пръсти, сякаш разкривени колони на катедрала от листа. После излязохме на открит път, извиващ се по склоновете на Пантократор — най-голямата планина в Корфу. На места външният край на шосето се спускаше почти отвесно към бляскащото море, а от вътрешната страна се издигаха скалисти склонове. Над червено-кафявите, златисти и пепелявобели урви, като черни стрели пикираха лястовици, заети с градежа на странните си гнезда от обли бучици кал наподобяващи по форма половин бутилка от „Кианти“^[3].

Свихме по стръмен страничен път, ограден от двете страни с плътни редици високи кипариси. Още през 1935 година те бяха вече на почтена възраст. Скоро пред очите ни се показва пристанище Кулура с форма на силно извит лък. На единия му край се намираше безсъмнено най-хубавата вила в Корфу, собственост на мои стари приятели, Пам и Дисни Вен-Фюс.

В пристанището чакаше на котва нашият каик — чудесно малко корабче, безупречно чисто, сияещо в синя и бяла боя.

Пам и Дисни, с които не бях се виждал няколко години, ни посрещнаха много сърдечно. Най-любезно се съгласиха да стоварим багажа си пред хубавата им къща, да правим снимки на красивата им градина, отрупаха ни с безалкохолни напитки и дори ни предоставиха „таланта“ си — земна костенурка, която бяха кръстили Карадърс. Изобщо приятелство в пълния смисъл на думата. Разхвърляхме багажа си, както може да го разхвърля само снимачен екип, и докато техниците се приготвяха, отидохме да разгледаме каика и да проверим дали е готов за морското ни пътешествие. И тук за ужас на Джонатан ни сполетя беда.

При встъпителните кадри трябваше да кажа: „Всяко живо същество има вроден интерес към заобикалящия го свят. Наблюдавайте човешкото създание в ранна възраст или ако е необходимо, някое друго животно. Ще забележите, че то непрекъснато и с всичките си сетива изучава и опознава. Защото от мига на раждането си ние вече сме изследователи на един сложен и прекрасен свят. Някои с възрастта загубват интерес към околната среда, а други непрестанно го поддържат и го развиват до края на живота си. Те са щастливците — наричат ги природолюбители“.

За да постигнем по-силно внушение, Джонатан реши, че трябва да вземем дете на борда и заедно с него да разглеждаме огромен буркан с морски животни. Дори беше вече ангажирал сладката шестгодишна дъщеричка на собственика на кафененцето, което красеше пристанище Кулура. Но точно преди да пристигнем, била направила някаква страхотна беля (каква, не можахме да разберем) и майка ѝ хубавичко я напляскала — необичайна за Гърция мярка. Резултатът се подразбира. Джонатан намери малкия си талант залян в сълзи, свит на скръбно кълбо и отказващ да говори, да облече най-новата си рокля и изобщо да ни погледне в очите. Тримата, които знаехме гръцки — Пам, Ан и аз, напразно галихме и увещавахме момиченцето. Не помогна дори щедрата оферта на Джонатан да удвои хонорара му от десет на двадесет драхми (без ни най-малко да се съобразява с бюджета!).

— Без дете не можем да снимаме епизода! — предупреди Джонатан. — Ан, за бога, направи нещо!

— Какво мога да направя? Щом детето не иска, насила не става.

— Ами намери някое, което иска! — предложи Джонатан.

И клетата Ан отиде в съседното село да търси таланти.

— Непременно ли трябва да е от женски пол, или ще свърши работа и момче? — поиска уточнения тя, преди да тръгне.

— Дете да е, пък ако ще и хермафродит! — сопна се Джонатан.

Лий и аз решихме, докато се върне Ан, да обиколим край плитката топла вода и да потърсим „реквизит“ — мрачни раци отшелници, самонастанили се в шарени раковини, други миди, вече със „законните“ си стопани, и големи мъхнати морски паяци, които правят наметало от водорасли и гъбички на гърба си, за да се замаскират. Осигурихме голям избор от „жив реквизит“, за да успокоим донякъде нашия режисьор, който продължи да потрепва в нервни тикове. Многоочакваната от всички Ан още я нямаше.

Накрая тя се появи и тържествено спря автомобила си пред нас — водеше хубаво момченце наоколо десет години. В същия миг вратата на кафенето се отвори и оттам излезе момиченцето, засмяно и пременено в новата си рокля.

— Ах, душице, виж, сега имаш вече две деца! — възкликна Джонатан.

— Смяташ ли, че бюджетът ни ще стигне и за двете? — със сериозен тон го попитах аз.

Вместо отговор той ми хвърли кръвнишки поглед.

До вечерта правихме снимки с каика. Работата ни се усложни, понеже освен снимките на борда (трудни, но не чак толкова лоши) Джонатан искаше от подходящо място в планината да „хване“ панорамен изглед на пристанището, къщата на Пам и Дисни и величествено пухтящия каик. Нямахме портативни радиостанции и трябваше да чакаме Джонатан да се появи на избраната от него позиция и в очакване на нарежданията му аз да го наблюдавам внимателно с бинокъла, а каикът да прави обиколки извън пристанището. След като ни даде знак с ръце, ние взехме курс към залива. Излишно е да казвам, че поради сложността на епизода се наложи да правим маневрата няколко пъти, докато Джонатан остане доволен от нас, колкото, разбира се, може да бъде доволен един режисьор. После си събрахме багажа и потеглихме за града. Дълго пътуване в горещината с единственото желание за ледено питие, чисти дрехи и вкусно ядене.

Водните костенурки бяха още във ваната.

На следващия ден ни сполетя друга беда. Джонатан бе изнамерил вилата, в която навремето бях живял със семейството ми, и страшно я бе харесал за декор на един дълъг епизод. След многократни телефонни разговори, Ан бе успяла да открие собственика ѝ чак в Атина, за да поиска съгласието му да правим снимки в и около вилата. Оказа се, че я бил наел някакъв собственик на кабаре, от когото също трябваше да се иска разрешение, а той беше още помъчен за намиране, понеже собствениците на кабарета са явно вечерни, или във всеки случай нощни, птици и през деня безследно изчезват. Смрачи ли се, те (като Дракула) излизат от бърлогите си, мотаят се из града и е много трудно да попаднеш на следите им. Ан бе успяла да го открие, но той категорично отказал да ни пусне във вилата. След безброй молби се съгласил да влезем, но само в негово присъствие. Обяснил ѝ кога ще дойде в Корфу, за да отвори собственоръчно вилата. Жалко за нервите, които изхаби Джонатан — в определения ден „нощната птица“ изобщо не се появи.

— Хайде да идем и да снимаме в двора и на верандата! — разумно предложи Ан. — Той може би ще пристигне утре.

— Да, и на мен тъй ми се струва — рече унило Джонатан. — Докато чакаме утрешния самолет, бихме могли да отидем на снимки в Потамос.

Очарователното селце Потамос си бе останало същото както преди четиридесет години — покатирило с мъка къщици по планинския склон, боядисани в различни цветове и всяка със своеста тераса и с лястовиче гнездо, от което се подаваха малки лястовички, отворили човчици. Под всяко гнездо имаше картонена кутия за курешките, които щедро се сипеха отгоре. Дойде ми на ум гръцката пословица, че къщата става дом, след като лястовиците свият гнездо под стряхата ѝ. Наблюдавах как женската и мъжкият, напълнили човки с насекоми, долитаха и хранеха малките си. Те бяха пра-пра-пра-пра-пра-пра-пра-пра-внуци на ластовиците, които съм гледал под същите стрехи в детските си години. Снимахме ги, направихме няколко кадъра на селцето и се върнахме в хотела.

Водните костенурки бяха още във ваната.

Настъпи следващият ден — ведър и ясен. Самолетът от Атина пристигна, но без нашия човек.

— Да го вземат дяволите! — изръмжа Джонатан. Ще отидем и ще правим снимки във вилата, пък каквото ще да става!

В книгата си за детството ми на остров Корфу бях нарекъл тази вила „Снежанка“ — тя се гушеше в голяма стара маслинова гора, под сянката на огромна магнолия и олеандри с розови и бели цветя. Над верандата се виеше лозница, която през есента натежаваше от чепки бяло грозде със зърна във формата на банан. Когато изкачихме осеяната с камънак и дупки алея, спряхме пред къщичката, която в никакъв случай не можеше да се нарече белоснежна. По потъмнелите ѝ стени имаше влажни петна, а зелените капаци на прозорците бяха избелели и боята се лющеше. Въпреки всичко тя беше запазила елегантния си вид и не можех да си обясня грубото нехайство към прелестната къщурка.

Докато разтоварвах багажа, разведох Лий под маслиновите дървета в запуснатата буренясала градина и ме обзе носталгия. На верандата често канехме гости и веднъж моята дружина от различни животни направи големи поразии. Свраките ми, добрали се до разлято вино, бяха се напили и точно преди да дойдат гостите, обърнаха наопак грижливо подредената маса. Под масата се спотайваше

злобният ми гларус Алеко и кълвеше гостите по краката. В една от стените живееше любимото ми гущерче Джеронимо, което веднъж влезе в жесток двубой с два пъти по-голяма богомолка и я победи. На петдесетина метра от вилата беше семейният параклис една от онези очарователни малки църквици, строени из цяла Гърция бог знае кога в памет на неизвестен светия, извършил някакво чудо. Нашият розов параклис, голям колкото стая, имаше столове с особени, вдигащи се назад седалки, а над олтара му висеше икона на св. Богородица и младенеца. Сега той вехтееше избелял и запуснат, а през полуотворените му врати вятърът бе навял купчини изсъхнали листа. Навремето подът и столовете блестяха от чистота, две кандила горяха постоянно и едва успяваха да осветят Богородица и божия син, а във вазичката под иконата винаги имаше свежи цветя.

Сега изоставеното параклище нямаше кандила с пламъчета, нито вазички с цветя. Спомням си как веднъж, когато се връщах по тъмно от една моя „експедиция“, забелязах, че бяха забравили да затворят вратите на параклиското. Сложих на земята сакчето за пеперуди и колекционерската си чанта и отидох да надзърна. Захласнах се от удивление. Иконата на Богородица плуваше в нарцисовожълтата светлина на кандилцата, десетки светулки (тогава беше сезонът им), минали през отворените врати, блуждаеха като зеленикавобели мигащи звездици из параклиса, лазеха по столовете и по стените, а няколко бяха накацали по иконата и я украсяваха като блещукащи смарагди. Останах дълго в плен на тайнствената красота. После с голяма мъка излових светулките със сакчето и ги пуснах навън, защото се страхувах да не умрат, ако останат затворени в параклиса. През цялото време имах чувството, че Богородица наблюдава със съжаление раздялата на параклиса с тази изящна жива украса.

Когато се връщахме, ни посрещна Джонатан с парче стъкло в ръката и с виновен поглед.

— Ето, надникнах през един от задните прозорци и това парче стъкло падна — рече той и ни го показа. — Ако си пхна ръката в дупката, мога да отворя прозореца и да влезем във вилата.

Въздъхнах и казах:

— Не знам каква е в Гърция присъдата за влизане с взлом, но сигурно не е по-малко от няколко години. А условията в тукашните

затвори, както разправят хората, са непоносими.

— Сигурна съм, че никой няма да разбере, ако после сложим парченцето стъкло на мястото му обади се Лий.

— Ами ако собственикът ни завари, както сме се разпищолили във вилата? — попитах аз.

— Хайде да минаваме моста, щом сме стигнали до него! — уверено подкани Джонатан. — Поне можем да направим кадрите с верандата.

И нахълтахме във вилата. По две причини.

Първо, трябваша ни снимки как Лий и аз гледаме безцелно от различни прозорци или влизаме и излизаме през вратата. Второ, трябваше ни електрически ток за вечерните и нощните снимки. Цялата работа ни отне доста време и чак вечерта свършихме, събрахме си багажа и (след като грижливо заключихме вилата и сложихме парченцето стъкло на мястото му) уморени се отправихме към „Корфу палас“.

Водните костенурки бяха още във ваната.

На другата сутрин няхаме работа, защото Пола и Джонатан трябваше да отидат в митницата и да уредят вноса на гъсениците. Тук трябва да дам малко пояснения. Понеже бяхме дошли да правим снимки в неподходящ за ларвите на пеперудите сезон(поне за тези, които искахме да представим), се налагаше да си доставим гъсеници от едно голямо стопанство за развъждане на пеперуди в Англия. Макар че Корфу е прочут с чудачествата си, гръцките митничари, след като настояли да се отвори подозрителният колет и видели, че е пълен с ларви на седефка, бяла зелена пеперуда и лястовича опашка, удобно настанени в любимите им растения, решили, че вече прекаляваме. Посрещнали с хладни, недружелюбни погледи доводите на Ан, че в Корфу има пеперуди точно от същия вид. Защо, попитали те, ако се намират в Корфу, трябва да доставяте такива от Англия и да харчите луди пари? (Трудно може да се обясни на един гръцки митничар колко сложно е да се снимат животни.) Във всеки случай, изтъкнали чиновниците, вече с чувство на национална гордост, щом като в Корфу има същите гъсеници, защо да не бъдат снимани? Да не би гръцките гъсеници да са по-лоши от английските? Години наред Гърция е била прочута с гъсениците си — по размери, количество и качество. Всички знаели, че гръцките гъсеници са най-хубави в света. Тогава какъв бил

смишълът да се доставят английски гъсеници (второкачествени във всяко отношение), които щели да докарат смъртоносни болести на корфуанските? Цяла сутрин Пола, Ан и Джонатан, ядосани и изпотени, трябвало да подписват клетвени декларации, че гъсениците били проверени една по една в Кралския колеж на ветеринарните лекари, в Кралския колеж на военните лекари, в Министерството на земеделието и в Лондонското зоологическо дружество. Подписали и гаранции за осигуровка на гръцкото правителство и задължение за изплащане на огромно обезщетение за всяка загинала корфуанска гъсеница (първо качество) по вина на английските гъсеници. Трябвало да дадат и гаранции, че нашите гъсеници не ще влизат под никаква форма в контакт с корфуанските, за да не ги покваряват, и че след завършване на снимките нашите гъсеници ще бъдат позорно изнесени от Корфу и върнати обратно в Англия, за да се излюпят там второкласни пеперуди. Нашата тричленна група пристигна в хотела капнала от умора, но тържествено носейки колета с английски гъсеници.

Следобед отново отидохме във вилата. Парчето стъкло пак падна по мистериозен начин, вратите бяха отворени и започна работа. Както от повечето животни, така и от гъсениците може още много да се желае, за да изпълнят добре ролята си на кинозвезди. Или замръзват неподвижни като музейни експонати, или така галопират към любимите си растения, че е трудно да се следят с камерата. След като свършихме с тях, трябваше да опитаме да снимаме другите насекоми, усърдно събирани от Лий, Ан и мен през последните няколко дни — подскачащи бегачи, листороги бръмбари, цикади и разни други, грижливо карцирани в буркани и кибритени кутийки. Като дете в Корфу нямах достъп до модерните прибори и приспособления, с които разполагат днес младите естественици. Тогава необходимостта беше майка на най-различни „изобретения“. В нашата вила не се хвърляше нито едно бурканче, а картонените и тенекиените кутии представляваха истинско богатство. Най-ценни обаче бяха кибритените кутийки — леки, лесни за носене и достатъчно малки, за да не се блъскат и нараняват насекомите. Трябва да съм имал колекция от неколкостотин кибритени кутийки, които вземах празни за моите „експедиции“ и връщах пълни с насекоми — цяла менажерия. Но колкото и да бяха полезни, понякога създаваха сериозни затруднения. Спомням си, че веднъж бях оставил по невнимание една кибритена

кутийка на камината и по-големият ми брат (който, меко казано, не беше любител на животни) я отвори, за да запали цигара, а от нея изпъзля по ръката му женски скорпион, покрит с малки скорпиончета. Ще премълча всичко, което се случи след това. И все пак при снимките за сегашния ни филм разбрах с радост, че скромната кибритена кутийка още не е загубила своето значение. Само обитателите ѝ се оказаха непокорни. Или падаха от цветето, на което ги поставяхме, или си разперваха крилцата и отлитаха, докато накрая настъпи моментът, наречен „недостатъчна светлина“ (тоест, толкова се стъмни, че дори режисьорът потвърди, макар и с неохота, невъзможността да се правят снимки). Опаковахме второкачествените гъсеници и се прибрахме в града.

Водните костенурки бяха още във ваната.

Следващият ден започна със слънчево утро (както всички дни дотогава) и със синьо като крилата на рибарче небе. Докато се мъддохме на закуска, довтаса Джонатан в невероятно добро настроение. Поръча си обичайната „скромна“ закусчица — овесени ядки, кафе, препечен хляб, мармалад, салам, бекон, пържени яйца, пържени картофи, плодове и сметана, после се облегна на стола и ни погледна със светнали очи.

— Днес ще снимаме змията — рече той, като че ли предлагаше на някое детенце разходка със слон или друго подобно приключение. — Жан-Пиер ще дойде да помага.

— Със „стъклената змия“^[4] ли? — попитах аз.

— Да, със „стъклената змия“!

— Мога ли да отбележа, че „стъклена змия“ е неточен израз — обадох се отново. — Всъщност това е голям гущер без крака.

— Но прилича на змия! — възрази Джонатан, засегнат за кой ли път от коварството на майката природа.

— Няма значение — продължих аз. — Той е със закърнели крайници и ако го дръпнеш по-грубичко, опашката му ще се откъсне като на гущер. Затова на английски се нарича „стъклена змия“.

— Боже мой! — ужаси се Джонатан. — Само това ни липсваше! Опашката на проклетата гадина да падне точно в средата на епизода! Защо по дяволите съм се хванал да правя филм за животните?

Заедно с Жан-Пиер и нашата пълзяща кинозвезда потеглихме към една маслинова горичка, която според Джонатан била „най-

хубава“, макар че не разбрахме защо — всички горички на острова бяха до една повече от хубави! Обясних на нашия режисьор, че американският гущер, или шелтопусикът (да го нарека с европейското му име, което тъй лесно се плъзга по езика), се движи със скоростта на светлината и трябва да се снима в място, където ще му е трудно да ни избяга. Джонатан ме увери, че се е съобразил с това. За моя изненада той се оказа свършено прав. Край маслиновата горичка имаше пътека, оградена от двете страни с дуvari — фактически криволичещ каменен улей, много удобен за пускане на змия, макар че не бе правен за тази цел.

— Сега искам ти и Лий да тръгнете от маслиновото дърво ей там, долу, и като стигнете до оня храст, внезапно да видите змията и да я хванете! — нареди Джонатан.

— Един момент! — опънах се аз. — Ако трябва да вървим около двадесет метра до животинката, тя вече ще бъде на десет километра от нас!

— Е, и какво предлагаш?

— Змията трябва да се пусне, щом стигнем до храста — отговорих аз.

— Как ще стане тази работа? — попита Джонатан.

Погледнах надолу по пътеката към мястото, където щяхме да „хванем“ гущера. Точно там тя се извиваше и дуварът правеше малка чупка.

— Ако някой се скрие зад дувара, може да пусне змията чак когато стигнем там — обясних аз.

— Кой? — попита Джонатан.

— Аз — предложи Жан-Пиер, херпетологът директор на хотел „Корфу палас“, сега съблечен гол до кръста и готов за действия.

— Добре! — съгласи се Джонатан. — Идете там и заемете позиция, да видим как ще стане.

Жан-Пиер взе торбата с гущера, покорно изприпка и застана зад чупката на дувара.

— Не е добре. Виждам ви — викна Джонатан. Смъкнете се малко надолу.

Жан-Пиер послушно клекна.

— Пак не е добре! — обади се Джонатан. — Главата ви се вижда. Лягайте на земята!

И директорът на „Корфу палас“ залегна в праха край дуvara. Ако в този момент го бяха видели клиентите му, доста щяха да се изненадат.

— Великолепно! — изрева Джонатан. — Сега не мърдайте и пуснете „стъклената змия“ точно когато Джери и Лий стигнат до вас!

Жан-Пиер лежа с лице, заровено в праха, и слънцето жестоко го напече, докато ние направим няколко репетиции. После всичко мина по мед и масло. В критичния момент „стъклената змия“ бе пусната и за голяма моя изненада се държа отлично. Пропълзя бързо по пътеката и се уви върху една туфа трева до дуvara, където без рискове можехме лесно да я хванем за опашката. Жан-Пиер се изправи на крака, плувнал в пот, отпред целият покрит с фин бял прах, а на лицето му цъфтеше горда усмивка. След като направихме всички кадри в „близък план“ на красивата „стъклена змия“ — лъскавото ѝ тяло, люспите ѝ, подобни на бронзови тухлички, закърнелите ѝ задни крачка, красивата ѝ глава и устата ѝ, по която бе изписана широка благосклонна усмивка, я пуснахме на свобода и тя се плъзна мазно като в олио между храсталаците. Вече беше настъпил моментът на „недостатъчно светлина“ и след кратка почивка, през която изядохме една освежителна диня, червена като облак на залез, се върнахме в „Корфу палас“ заедно с неговия директор — изпотен, уморен и прашен, но горд с дебюта си в киноизкуството.

Водните костенурки бяха още във ваната.

Сутринта на закуска Джонатан, отново в добро настроение, усърдно опразваше накамарените с храна чинии.

— Днес — започна той, напълнил устата си с яйца и салам. — Днес ще правим снимки на езерото, нали, на Скотини.

— Какво ще снимаме там? — попитах аз.

— Водни костенурки — обясни той.

— Водни костенурки ли? — недоверчиво повторих аз.

— Да, разбира се — рече той, тълкувайки погрешно моите въпроси, и продължи обезпокоен. — Още са при вас, нали?

— О, да! — отговорих аз. — Точно си мислех, че без тях ваната ни ще опустее. Много се привързахме към животинчетата.

— Добре, помислих, че може да са избягали — успокои се Джонатан.

— Не, за съжаление — казах аз.

— Хубаво — продължи Джонатан. — Ще снимаме как ти и Лий идвате при езерото. Ти можеш да разкажеш как навремето като дете си идвал и си ловил разни неща. Ще снимаме жабите, тритоните и оная водна змия, дето я хвана Жан-Пиер. Ще „вземем“ в кадър и водните костенурки. Ти ще обясняваш на Лий колко лесно се ловят водни костенурки...

— Извинявай — прекъснах го аз. — Ти виждал ли си как се движат водните костенурки?

— Няма страшно! — отвърна Джонатан и лекомислено си направи каламбур. — В края на краищата от нашите осем костенурки сигурно има поне една на осемдесет години, която ще се движи по-бавно от другите.

Джонатан бе трогателен с фанатичната си вяра, че рано или късно ще намери животно, което да изпълнява нарежданията му, макар и в края на краищата да остана излъган.

— Нито една от нашите костенурки не е осемдесетгодишна — ми прошепна Лий. — Когато ги вадим от ваната, за да си вземем душ, побягват като луди из банята.

— Знам — потвърдих аз. — Но нека да не поставяме на изпитание затрогващата вяра на Джонатан в майката природа. Кой знае, може пък да стане чудо!

Така започна паметният ден на водните костенурки.

Изнесохме ги от нашата баня (факт, посрещнат с голямо облекчение от камериерките на стаята ни), поставихме ги в подходящ „контейнер“ и с ескорт от три автомобила потеглихме към езерото. Три, защото Жан-Пиер, въодушевен от успеха си в киноизкуството като укротител на „стъклената змия“, се приобщи към нашия екип, за да „укротява“ водната змия. Слънцето безмилостно прижурияше и ние с облекчение въздъхнахме, когато пътят потъна в сенчестия простор на маслиновите гори. На времето ми се струаха като свят на чудесата. За възрастните хора, които минаваха край надупчените стволоче на дърветата под балдахина на сребърнозелените листа, те бяха красива гледка и приятна сянка, а за мен — истинско съкровище от животинки. Из безбройните дупки на всяко дърво можеха да се намерят десетки различни създания — от кукумявки и съселчета до мушитрънчета и черни плъхове. През пролетта използват от земята по стъблата на дърветата странни гърбати животинки с изпъкнали очи. Кожата им се

разцепва по целия гръб и бавно, мъчително се показва цикада с ореховокафяво телце и сребристи крилца. Раждат се предвестниците на лятото, които ще огласят с песните си целия остров. В корените на маслиновите дървета се намират стоножки, дълги като молив, и жаби със сребриста кожа на зелени петна, подобни на средновековни географски карти на света с произволни форми на континентите. Насекомите са навсякъде — пеперуди, мравколъви и калинки, мухи с крехки дантелени крилца, които снасят яйцата си по нежните стъбла на растенията, смолисточерни торни бръмбари по двойки, търкалящи топченца от тор, за да ги заровят в земята като „ясли“ за своите бръмбарчета. Веднъж някой се учуди какво толкова съм намирал в тези „еднообразни и безжизнени“ маслинови гори. За мен те са място на безкрайно, прелестно шествие, а пролетта ги обсипва с разни цветя, сякаш някой е разпилял кутията с боите си между тъмните чепати стволове. Тези гори са всичко друго, но не и „еднообразни и безжизнени“.

След като се надрусахме по каменистия път и излязохме от маслиновите гори, пред очите ни блесна Скотини — почти кръгло езеро, около три хектара, оградено от дървета, с голям обрасъл в тръстики остров и тъмнеещи от нефритовозелени водорасли плитчини. За някои хора то също изглежда безжизнено, както и маслиновите гори. Но аз знаех, че то само за себе си е една вселена. В дълбините му се стрелкаха, влачеха, тласкаха и прокрадваха странни микроскопични форми на живот, плахи ларви на водно конче, мънички рибки, тритони, жаби, змии и водни костенурки. Спомням си, че като дете бях дошъл тук и през целия ден събирах разни екземпляри. Малкото езеро се оказа толкова богато, че след като напълних всичките си буркани и кутии, трябваше да съблека дрехите си, за да пренеса в тях ценните си находки. За голям ужас на майка ми се прибрах вкъщи чисто гол.

След като Джонатан кръстоса наоколо и намери подходящо място, подготвиха камерите и снимахме първия епизод, в който централната роля се изпълняваше от водната змия. Нашият змиеукротител, съвсем забравил за хотела и ресторанта, бос, с навити крачоли на пантолоните, гол до кръста, ходеше с танцова стъпка из тинята и караше красивата змия да изпълнява нарежданията на Джонатан. Тя се държа великолепно, пълзя из тинята, увива се из

тревата и накрая заплува в езерото, браздейки повърхността на водата под формата на римско пет, вдигнала нагоре голямата си хубава глава.

— Сега, за „основно ястие“ — водните костенурки! — каза Джонатан, превъзбуден от успехите ни сводната змия. — Искам да сложите три костенурки точно там, на оня тревист бряг, а ти и Лий да подходите и да ги „забележите“ как се пекат на слънце. После пълзешком отивате и хващате едната, а другите избягват в езерото.

— Те ще изчезнат от брега, преди да си успял да кажеш „Джонатан Харис“ — обясних му аз.

— Хайде, хайде, дай да опитаме! — настоя нашият режисьор.

Жан-Пиер извади три водни костенурки и ги натискаше, за да ги задържи на посоченото място, а Лий и аз заехме позиция.

— Камера! — изкомандва Джонатан.

Жан-Пиер вдигна ръце от костенурките и отскочи назад, за да не е „в кадър“. Лий и аз направихме крачка напред. Трите водни костенурки стартираха като състезателни автомобили на пистата в Льо Ман, смъкнаха се по брега, цопнаха във водата и изчезнаха.

— Дявол го взел! — възмути се Джонатан. — Трябва да ги задържим по-далеч от брега.

— Само пет ти остават! — предупреди го Лий.

— Е, ще пробваме с още три — отговори Джонатан. — Сигурен съм, че този път ще успеем.

Поставиха трите костенурки надалеч от брега и докато Жан-Пиер ги натискаше, Джонатан изрева:

— Камера!

Този път костенурките възприеха друг подход. Не виждаха езерото и не знаеха накъде да бягат. За секунда направиха няколко кръгчета и побягнаха право към камерата и триножника. Колкото и да се опитвахме да ги накараме да бягат към езерото, те се втурваха все към сушата с костенурски инат, съперничейки само на магарешкия. Отчаяхме се и ги пренесохме по-близо до брега, за да им блесне водната повърхност. Те тутакси се хвърлиха и изчезнаха чевръсто в езерото както първите им три сестри.

Джонатан съвсем увеси нос с възможно най-навъсена хийтклифовска физиономия. Пробвахме с една от останалите две костенурки, която ни изигра нов вариант — скри се в черупката си и остана неподвижна като камък. Нищо на света не можеше да я накара

да мръдне. После, докато всички се съвещавахме как да надвием упорството ѝ, тя неочаквано се показва и избяга в езерото. Положението бе отчайващо. Оставаше ни само една костенурка Джонатан не искаше повече да рискува и затова решихме да снимаме епизода с улавянето на костенурката в обратен ред. Първо Лий измъкна с мрежа водната костенурка от водораслите, сякаш я хваща там. После пуснахме костенурката на плиткото и я снимахме как отплува и ни се изплъзва от ръцете, а ние с Лий тичахме по брега сякаш ловим костенурка. След като тези части на филма бяха грижливо рязани, обработвани и накрая последователно монтирани, се получи неочаквано хубав ефект, но този начин на работа много изопва нервите на целия екип, понеже не е сигурно дали изобщо е станало нещо, докато не се видят кадрите в монтажната лаборатория. В последния ден на нашата снимачна дейност пуснахме всички наши животни на свобода, събрахме си съоръженията и камерите, и разделяйки се със смълчаното между маслиновите дървета езеро, се върнахме в града уморени, но в добро настроение.

Във ваната нямаше водни костенурки.

Направихме си по една разкошна баня, а вечерта Лий и аз скитахме из старите улички на Корфу, гостувахме на разни мои приятели, пихме прекалено много рецина, пяхме и ядохме печено агне и пържени скариди. Знаехме, че ни предстоят тежки седмици в Торонто, където щяхме, затворени в задушни стаи за монтаж и звукозапис, да гледаме по няколко пъти стотици метри филм, да пишем коментар и после да го четем за дублаж на филма. Скучна, но необходима работа за окончателно оформяне на цялата телевизионна програма. Но още далеч от тази грижа, прекарахме много приятна вечер в чудесно настроение.

Вървахме късно през нощта по крайморския булевард към хотела. Високо над нас грееше ясна луна. С петната от своите кратери и планини тя приличаше на седефен кръг, който разливаше бледа светлина върху тъмното кадифено море. Две кукумявки се обаждаха една на друга като странни камбанки в дърветата, а тежкият топъл въздух ухаеше на море, цветя и дървета.

---

[1] Гръцко бяло вино. — Бел.пр. ↑

[2] Световноизвестни хотели. — Бел.пр. ↑

[3] Марка италианско червено вино. — Бел.пр. ↑

[4] Glass snake (англ. „стъклена змия“) — американски гуцер. — Бел.пр. ↑

ЗА КНИГАТА И АВТОРА

Джералд Даръл (1925–1995) е англичанин, но е роден в Джамшедпур, Индия. Баща му работел там като строителен инженер. След неговата ранна смърт семейството се връща в Англия, а от 1933 до 1938 г. живее на гръцкия остров Корфу в Средиземно море. Джералд Даръл описва детството си, прекарано сред великолепната южна природа, в трилогията: „Моето семейство и други животни“, „Птици, животни и роднини“ и „Градината на боговете“.

През 1947 г. той организира първата си експедиция в Камерун. Връща се обогатен с впечатления и написва първата си книга — „Препълненият Ноев ковчег“, която се разпродава буквално за дни.

Даръл продължава с пътешествията си: събира редки животни в Африка, Гвиана, Парагвай, Аржентина. Всяка експедиция завършва с нова книга. Насърчаван от брат си, известния писател Лорънс Даръл, Джералд се утвърждава като автор на анималистични книги.

Събирането на диви животни не задоволява Даръл. „Тази дейност — казва той — ми напомняше за търговията с роби. Да затвориш двадесет и пет папагала в една клетка просто не беше нещо, с което можех да се примиря.“ И през 1959 г. Даръл създава свой зоопарк, разположен на площ от 15 хектара на нормандския остров Джърси в протока Ламанш. Там той прилага нови методи за успешно отглеждане и размножаване на застрашени животни.

През 1964 г. преобразува зоологическата градина в Тръст за опазване на дивите животни — изследователски и учебен център с 15 000 члена, приемащ 200 000 посетители годишно.

Джералд Даръл е автор на дванадесет телевизионни сериала. Филмите му са гледани от 150 милиона зрители в 40 страни. През целия си живот Даръл написва общо 37 книги, които са преведени в десетки страни.

ОБРЪЩЕНИЕ НА „ТРЪСТ ЗА ОПАЗВАНЕ НА ДИВИТЕ ЖИВОТНИ“ ОСНОВАН ОТ ДЖЕРАЛД ДАРЪЛ

Живите същества, които Джералд Даръл събира в буркани от конфитюр и кутии от бисквити, оказват огромно влияние върху него и предопределят заниманието, на което по-късно посвещава живота си — защита на застрашените от изчезване видове. Детските му преживявания на остров Корфу вдъхновяват кръстоносния му поход за опазване многообразието на животинския свят на планетата.

Този кръстоносен поход не завършва със смъртта на Джералд Даръл през 1995 година. Трите тръста за опазване на дивите животни, основани от него, продължават делото му с неуморен ентузиазъм.

Дълги години преживелиците на Джералд Даръл, както и неговата проникателност, оказват силно въздействие върху читателите. У мнозина се поражда желанието да дадат своя принос в това благородно дело, като подкрепят тръстовете за опазване на дивите животни. Надяваме се, че и вие чувствате същото, защото чрез живота и книгите си Джералд Даръл отправя към всички ни своето послание: „Животните са едно огромно мнозинство, което няма право на глас и което може да оцелее единствено с нашата помощ.“

Моля, не позволявайте вашата съпричастност към идеята за опазването на животинския свят да изчезне със затварянето на тази страница. Пишете ни, а ние ще ви посочим как да станете част от нашия кръстоносен поход за опазване на животните от изчезване. За повече информация или за изпращане на дарения пишете до:

Jersey Wildlife Preservation Trust
Les Augres Manorjersey
English Channel Islands JE3 5 BP

Wildlife Preservation Trust International

1520 Locus Street, Suite 704
Philadelphia, Pennsylvania 19102, USA

Wildlife Preservation Trust Canada
120 King Street
Guelph, Ontario, Canada N1E 4P8

Издание

Диви кинозвезди. Джералд Даръл

Редактор: Теодора Станкова

Издателска къща „Пан’96“ ООД, 2001

Предпечат: ЕТ „Катерина“

Печат „Балкан прес“ АД

Цена 4,90 лв.

ISBN 954–657–358–2

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.